Alexandr Soljeniţîn

O zi din viaţa lui Ivan Denisovici

EDITURA „QUINTUS”.
BUCUREŞTI

1991Coperta – Nicolae SÎRBU

VARIANTA V1.0
Aprilie 2020

În loc de prefaţă

Prima întâlnire

L-am cunoscut la 23 iunie 1962. Venisem la redacţie puţin mai târziu. Biroul lui Tvardovski[1], în care se aduna, de obicei, consiliul de conducere, era plin. Pe masă, ceai şi covrigi. După câte am înţeles, se pregăteau să discute eu Soljeniţîn Tvardovski mi-a făcut semn să mă apropii şi m-a prezentat.

În faţa mea se afla un bărbat de vreo 40 de ani, nu prea arătos: ochi adânciţi în orbite, sprâncene groase, pantaloni ponosiţi, de in cămaşă descheiată la guler. Pe frunte, o cicatrice uşor vizibilă. Vorbea coerent, limpede, cu un excesiv sentiment al demnităţii. Râdea fără reţinere, arătându-şi dinţii mari.

Tvardovski l-a rugat să fie atent la observaţiile care se vor face deoarece urmăreau să faciliteze publicarea nuvelei „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici”. Tonul lui era de o extremă delicateţe, lăsând să se înţeleagă ca Soljeniţîn nu este câtuşi de puţin obligat să le ia în consideraţie.

A. G. Dementiev a vorbit, însă, mult mai tranşant, chiar tăios. Îl deranjase, în special, felul în care se discuta, în nuvelă despre filmul „Crucişătorul Potiomkân” al lui Eisenstein. Între altele, l-a sfătuit pe autor să-şi imagineze cum vor primi nuvela deţinuţii din vechea gardă, care nu-şi schimbaseră opţiunile politice, chiar şi după ce trecuseră prin lagăre.

Soljeniţîn i-a răspuns iritat că la reacţia acestei categorii speciale nu s-a gândit şi nici nu vrea să se gândească. „Asta e cartea şi ăsta sunt eu. Mă gândesc la cititor, însă la cititorul în genere, nu la unul care face parte dintr-o anume categorie... Şi apoi, oamenii la care vă referiţi n-au fost puşi, de regulă, în lagăr, la munci dezonorante, inumane. Potrivit calificării sau fostei lor poziţii, ei se aranjau la comenduire, la tăiat, pâinea etc. Pentru a înţelege psihologia lui Ivan Denisovici trebuie să fi trecut efectiv prin calvarul muncilor de jos, să le cunoşti din interior. Dacă eu

[1] A.T. Tvardovski (1910 – 1971) – poet redactor şef al revistei „Novîi mir” (Lumea nouă).

le-aş fi privit de la distanţă, n-aş fi izbutit să scriu cum am scris. Asta pentru că pur şi simplu n-aş fi înţeles nici măcar faptul că munca poate fi salvatoare…”

Discuţia trecu apoi la pasajul din nuvelă, în care autorul vorbeşte deschis despre ipostaza căpitanului de rangul doi, om de reală fineţe a gândirii şi a sentimentelor, supus treptat degradării, transformării într-un animal stupid.

Nici aici Soljeniţîn nu cedă: „E un lucru extrem de important. Cel care nu se tâmpește în lagăr, care nu-şi abrutizează sensibilitatea, piere. Eu însumi aşa m-am salvat. Mi-e groază să-mi privesc fotografia făcută când am ieşit din lagăr. Acolo sunt cu vreo 15 ani mai bătrân decât acum. Şi eu am fost tâmp, stupid, mintea îmi mergea greu. Tocmai asta m-a salvat. Dacă eu, intelectual fiind, m-aş fi clătinat în sinea mea, dacă aş fi dat frâu liber nervilor, dacă aş fi exagerat tot ce mi se întâmpla, cu siguranţă aş fi sucombat…”

O singură dată, în cursul discuţiei, Tvardovski şi-a abandonat prudenţa afirmând că şi în ultima clipă „creionul roşu” poate elimina câte ceva din nuvelă. Soljeniţîn s-a alarmat şi l-a somat să-i explice ce voia să spună. Poate redacţia sau cenzura să facă tăieturi fără să-l întrebe? Tvardovski a încercat să-l calmeze. „Pentru mine – a spus Soljeniţîn – integritatea nuvelei este mai importantă decât publicarea ei”. (…)

La 16 noiembrie 1962 am primit, la redacţie, exemplarul de semnal, iar a doua zi a început difuzarea numărului 11 (al revistei „Novîi mir”, n.t.). După 2–3 zile, despre nuvela acestui necunoscut vorbea întregul oraş, peste o săptămână – toată ţara, după două săptămâni lumea întreagă. Noutăţile vieţii politice şi cele ale existenţei cotidiene trecuseră în umbră. Despre nuvelă se discuta acasă, în metrou, pe străzi, în biblioteci, numărul 11 al revistei îţi era smuls din mână. Nu puţini erau entuziaştii care întârziau în sălile de lectură până la închidere şi transcriau cu sârg nuvela.

Redacţia a primit aprobarea de a tipări – fapt unic — încă 25 mii de exemplare.

În zilele următoare a avut loc plenara C.C., cu lume multă, cu invitaţi de tot felul, cum era atunci moda. La

tonetele din holuri s-au vândut peste 2000 de exemplare, întors de la plenară, Tvardovski ne-a povestit cum îi bătea inima când zărea, în diferite colţuri ale sălii, coperţile albastre ale revistei. Opiniile erau diverse. Într-o pauză, de Tvardovski s-a apropiat unul din secretarii unui comitet regional de partid din Siberia: „La mine în regiune, gospodării cum e asta descrisă aici au fost câte vrei. Nu mi se pare nimic deosebit. De ce să se scrie despre ele?” (...)

Tvardovski urmărea tot ce se scria despre Soljeniţîn şi comenta, entuziast, observând cu fineţe orice nuanţă falsă. Despre recenzia din „Literatura i jîzni„ (Literatura şi viaţa), o revistă care nu avea o bună reputaţie, spunea: „Fiţuica asta leşinată a publicat însemnările lui Dimşiţ cu intenţia vădită de a compromite nuvela. Nici un citat convingător, nicio menţiune privind o scenă sau alta. Compară „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici” cu „Amintiri din casa morţii” de Dostoievski, dar comparaţia este tendenţioasă deoarece la Dostoievski absolut totul este invers: viaţa ocnei e privită prin ochii unui intelectual, în vreme ce la Soijeniţîn cel care priveşte este un simplu ţăran, care şi pe intelectual îl vede în felul său... Şi observaţi, vă rog, cât de exact explică Soijeniţîn: anul ’37 este urmarea firească a exproprierii ţăranilor în ’30. Să-l luăm ca exemplu, pe tatăl meu: ce fel de chiabur era dacă avea doar o căsuţă...”

În zilele în care difuzarea numărului din „Novîi mir” era în toi, Soijeniţân apăru la Moscova. Venea de la Riazan cu două povestiri şi o piesă de teatru. Se afla la Tvardovki acasă, când tocmai fu adus ziarul cu articolul lui Simionov. Soljeniţîn i-a privit în grabă şi a zis: „Îl voi citi mai târziu. Acum hai să stăm de vorbă”. Tvardovsid s-a mirat: Cum aşa? Se scrie pentru prima oară într-un ziar despre dumneata şi nu te interesează? (Bănuia că e o cochetărie). „Nu, i-a răspuns Soijeniţîn. Despre mine s-a scris mai demult în ziarul din Riazan, când am câştigat locul 1 la altletism”.

Tvardovski n-a acceptat piesa lui Soijeniţân. Dar povestirile erau remarcabile şi, fapt cu totul important, confirmau că succesul nuvelei nu fusese întâmplător. „Sat fără sfânt nu există” (la sugestia lui Tvardovki a fost

Intitulată „Casa Matrionei” şi „O întâmplare în staţia Krecetovka” au fost discutate în redacţie la sfârşitul lui noiembrie 1962, după ce Tvardovski le „periase” acasă. Înmânându-mi încântat manuscrisul, a spus: „Citeşte-le cu atenţie, deşi au rămas doar pietricelele. Bolovanii i-am aruncat”. Nu era cenzura exercitată de un redactor temător sau orgolios, ci dorinţa sinceră ca după triumful lui „Ivan Denisovici” noul autor să apară în strălucirea deplină a harului său.

După câte îmi amintesc, discuţiile din redacţie asupra celor două povestiri au relevat cu satisfacţie, în afară de claritatea stilului, faptul că Soijeniţân şi-a dovedit din nou forţa de artist autentic, dincolo de hotarele „temei lagărelor”, în care era cantonat – după opiniile unora – talentul său. Celor incompetenţi în problemele literaturii. „Ivan Denisovici” li se părea un fel de document ori o fotografiere fidelă a realităţii, iar personajul central se confunda, de fapt, cu autorul. Prin cele două povestiri, Soijeniţîn îşi întărea reputaţia de artist original şi puternic. În discuţiile la care mă refer a fost amendată doar o bizarerie din povestirea „O întâmplare în staţia Krecetovka”. (Din motive necunoscute, „eroul” uitase că Ţariţînul fusese rebotezat Stalingrad şi de aici i s-au tras toate nenorocirile).

Povestirile au apărut în „Novâi mir” din ianuarie 1963.

Ceva mai înainte, însă, în viaţa socială şi, implicit, în cea literară, avuseseră loc evenimente care nu prevesteau nimic bun.

La începutul lui decembrie 1962, N.S. Hrusciov făcuse o vizită inopinată la expoziţia de la Manej. Consiliat de M. A. Suslov şi de unii conducători ai Uniunii artiştilor plastici, el s-a năpustit cu violenţă asupra abstracţioniştilor şi a „celorlalţi formalişti”, ca şi cum aceştia ar fi periclitat întreaga artă sovietică. În ziare s-a declanşat o campanie virulentă. De la pictură şi sculptură, criticii au tăbărât asupra literaturii, descoperind şi aici vicii grave. Au fost asupra admonestaţi tinerii poeţi Voznesenski şi Evtusenko, n-au fost iertaţi nici Ilia Ehrenburg pentru memoriile lui, nici V. Nekrasov pentru notele de călătorie publicate în „Novîi mir”. În ziare au apărut articole şi

„Scrisori de la cititori”, care ponegreau admirabila „Nuntă din Vologda” de A. Iaşin. „Au început cu abstracţionismul, dar e limpede că au în vedere realismul” – comenta cu perspicacitate Tvardovski (…)

„Novîi mir”, care publicase nuvela lui Soljeniţîn, devenise ţinta atacurilor, un câmp confortabil de luptă, în care se confruntau nu doar orgolii literare.

Constatând amplificarea atacurilor am hotărât, fără să mă sfătuiesc cu cei din redacţie, deci pe propriile-mi riscuri, să scriu un articol despre nuvela lui Soljeniţîn şi criticii ei. A apărut în „Novîi mir” din ianuarie 1964, sub titlul „Ivan Denisovici, prietenii şi duşmanii lui”, a stârnit multă zarvă şi a adus multe neplăceri, redacţiei. Era mult mai comod să te lupţi cu un critic tânăr şi puţin cunoscut, decât cu un scriitor susţinut de Hruşciov însuşi şi o vreme nuvela a rămas în afara atacurilor. Duşmanii lui Ivan Denisovici îşi ascuţeau condeiele veninoase scriind despre articolul meu. La Uniunea Scriitorilor, şedinţele erau agitate, iar „Literaturnaia gazeta” relata pe larg despre ele. Mulţi dintre participanţi îşi manifestau indignarea insinuând că eu aş fi considerat nuvela lui Soljeniţîn drept singura cale de propăşire a literaturii sovietice şi aş fi împărţit – chipurile – întreaga societate sau, în orice caz, obştea literară, în „prietenii” şi „duşmanii” lui Ivan Denisovici. „Iată ce ai făcut. Toţi se grăbesc acum să se înscrie la prietenii lui Soljeniţîn” – râdea Tvardovski.

Publicarea articolului avea, însă, alt scop. Nuvela fusese propusă de colegiul nostru de redacţie pentru premiul Lenin, iar succesul acestei iniţiative depindea, printre altele, şi de felul în care decurgea discuţia publică. Propunerea redacţiei era susţinută oficial doar de Arhiva centrală de stat pentru literatură şi artă. Faptul are o semnificaţie aparte: aici se aprecia cu obiectivitate, atât valoarea marelui scriitor, cât şi ceea ce avea şansa să rămână de la el pentru cei de mâine.

Decernarea premiilor urma să aibă loc în aprilie 1964. Lupta pentru impunerea unuia sau altuia dintre candidaţi devenise acerbă. Dintre toţi, cel mai bun era Soljeniţîn. Şansele lui erau, deci, reale, iar Tvardovski îşi lega de această izbândă speranţe dintre cele mai mari: întărirea

poziţiei revistei, publicarea unor lucrări noi şi de amploare ale lui Soljeniţîn, cum ar fi de pildă, romanele „Primul cerc” şi „Pavilionul canceroşilor”, pe care începuse să ni le arate.

Mai târziu, Tvardovski spunea adesea: „Dacă Soljeniţîn ar fi primit atunci premiul, destinul lui ar fi fost, poate, cu totul altul...”

Vladimir Lakşin
„Moscovskie novosti”
(Noutăţi din Moscova),
nr. 24 – 1989

Ca de obicei, la cinci dimineaţa se sună deşteptarea cu ciocanul în bucata de fier de lângă baraca ascunsă a comandamentului. Intermitent, sunetul pătrunse fără vlagă prin geamurile căptuşite cu un strat de gheaţă de două degete şi amuţi curând: era frig şi gardianul de serviciu nu avea chef să sune mai mult. Sunetul se stinse, iar dincolo de geam era întuneric ca în toiul nopţii, când Şuhov se sculase să-şi facă nevoile. Întuneric şi atât. Doar în geam stăruia lumina gălbuie a celor trei proiectoare: două din zonă şi unul din interiorul lagărului. Era linişte, nimeni nu venea să descuie baraca şi nu se auzeau nici plantoanele care la ora aceea ar fi trebuit să scoată afară, pe drugi, hârdăul cu excremente. Şuhov nu zăbovea niciodată în pat, nici măcar o clipă, după ce se suna deşteptarea. Până la adunare mai era vreo oră şi jumătate, un timp numai al tău, neoficial şi cine cunoaşte bine viaţa de lagăr poate întotdeauna să câştige, în acest timp, ceva în plus: să coase cuiva, dintr-o bucată de căptuşeală veche, învelitori pentru mănuşi, să ducă pâslarii la pat unuia mai chivernisit din brigadă, pentru ca acesta să nu mai tropăiască desculţ în jurul grămezii căutându-i, să treacă în fugă prin magazii şi să facă un serviciu cui se cuvine, să mătură, să care ceva sau, în sfârşit, să meargă la sala de mese, să strângă străchinile şi să le ducă, una peste alta, teanc, la spălător. Aici se poate căpăta chiar un supliment, însă doritorii sunt mulţi, câtă frunză şi iarbă, şi aşa stând lucrurile nu-ţi rămâne altceva de făcut decât să lingi străchinile în care a mai rămas câte ceva. Lui Şuhov i se întipăriseră în memorie cuvintele pe care le spusese odată Kuziomin, primul lui şef de brigadă. (Era un bătrân lup de lagăr care încă în '943 avea doisprezece ani "vechime"). Celor aduşi recent de pe front, pentru completarea efectivului, el le spusese într-o bună zi, pe o cărăruie pustie, în preajma unui foc:

— Băieţi, aici există o singură lege — legea taigalei! Dar şi aici se poate trăi. În lagăr crapă cei care ling străchinile, cei care îşi pun nădejdea în infirmerie şi cei care bat la uşa "cumătrului".

În privinţa "cumătrului", desigur, exagerase. Cine ajungea să-i bată la uşă era salvat. Numai că-şi salva pielea pe pielea altora.

Şuhov se scula întotdeauna la deşteptare. De data asta, însă, el nu se sculă. Încă de ieri nu se simţea în apele lui, avea frisoane şi îl durea tot corpul. În cursul nopţii nu izbuti să se încălzească, visă mai întâi că e grav bolnav, iar apoi că se însănătoşise puţin. Ar fi vrut ca dimineaţa să nu mai vină. Ea veni totuşi la timpul ei. Îi era frig, voia să se încălzească şi nu avea unde. Geamul era îngheţat bocnă, iar sus, pe pereţi, de-a lungul încheieturilor cu tavanul, în toată baraca, se aşternuse, ca o pânză albă, promoroaca.

Şuhov zăcea nemişcat în patul vagon. Îşi trăsese peste cap pătura şi pieptarul şi îşi băgase picioarele în mâneca întoarsă a unei flanele. Nu vedea nimic, dar după zgomote înţelegea tot ce se petrecerea în ungherul unde se afla brigada lui şi în întreaga baracă. Iată, pe culoar trec cu paşi apăsaţi plantoanele care duc afară unul dintre hârdaiele de vreo sută de litri.

Se consideră, în general, că asta este o muncă uşoară, pentru invalizi, dar ia încearcă să scoţi un hârdău plin fără să se verse deloc! ...La brigada 75 au fost trântiţi pe podea pâslarii aduşi de la uscătorie. Acelaşi lucru se întâmplă şi la brigada noastră. (Astăzi ne-a venit şi nouă rândul să încălţăm pâslari uscaţi). Şeful de brigadă şi ajutorul său se încalţă în tăcere. Patul suprapus scârţâie. Ajutorul va pleca imediat la centrul de distribuire a pâinii, iar şeful la P.P.G.[1] De data asta, însă, lucrurile nu sunt deloc simple şi el nu poate merge acolo aşa cum mergea în fiecare zi. Şuhov îşi aminti: astăzi li se hotărăşte soarta. Se auzise că brigada lor va fi transferată de la construcţia atelierului, la noul obiectiv "Orăşelul socialist", care, deocamdată, nu era decât un câmp pustiu, acoperit cu munţi de zăpadă. Înainte de a construi acolo ceva trebuia să sapi gropi, să plantezi stâlpi şi să întinzi tu însuţi sârmă ghimpată pentru ca nu cumva să evadezi. Abia după aceea urma să se înceapă construcţia propriu-zisă. Cel puţin o lună — lucrul este absolut sigur — acolo nu vei avea unde să te încălzeşti. Nu sunt nici cuşti pentru câini. Şi nici foc nu poţi face. Ce să arzi? Unica salvare-i să munceşti până nu mai poţi. Se înţelege, şeful e îngrijorat şi va merge să aranjeze ce s-o putea. Va propune ca în locul brigăzii sale să fie împinsă acolo o altă brigadă mai puţin descurcăreaţă.

Fireşte, dacă se duce cu mâinile goale, tratativele sunt

[1] P.P.G. — Secţia plan producţie

zadarnice. De aceea el va duce şefului de birou o jumătate de kilogram de slănină sau, poate, chiar un kilogram.

Îl durea tot trupul şi o clipă i se păru că se desface în bucăţi. Ce-ar fi dacă s-ar duce la infirmerie şi ar încerca să scape măcar o zi de la lucru? La urma urmei încercarea moarte n-are. Care gardian o fi astăzi de serviciu? Poltura Ivan — îşi aminti el — sergentul acela deşirat şi cu ochii negri. Când îl priveşte prima dată ţi se pare de-a dreptul înfiorător, dar după ce îl cunoşti mai bine îţi dai seama că dintre toţi gardienii el este cel mai de treabă, nu te bagă la carceră şi nici la comandantul cu disciplina nu te duce. Aşadar se mai poate sta întins, măcar până va merge la sala de mese baraca a noua. Patul suprapus începu dintr-o dată să scârţâie şi să se clatine şi Şuhov pricepu că s-au sculat cei doi vecini ai săi: sus baptistul Aleoşka, iar jos Buinovski, fost căpitan de rangul doi. După ce au cărat ambele hârdaie, cei doi bătrâni care făcuseră de platon începură să se certe. Cine se duce după apă fierbinte? Se certau sâcâitori ca muierile.

— Gura feştilelor, răcni un sudor din brigada 20 şi aruncă în ei cu un pâslar. Vă împac eu! Pâslarul se lovi cu zgomot de un stâlp. Cei doi tăcură.

Ajutorul de la brigada vecină mormăia: Vasili Fedorîci, m-au furat la pâine nemernicii, în loc de nouăzeci şi patru mi-au dat nouăzeci şi trei. Cui să-i dăm mai puţin?

Vorbise încet, dar oamenii din brigadă auziseră totul şi aşteptau cu încordare, ţinându-şi răsuflarea. Diseară, cuiva i se tăia raţia.

Şuhov zăcea în continuare pe rumeguşul presat al saltelei. Ar fi fost bucuros dacă ar fi scăpat măcar de una — ori de frisoane, ori de dureri.

În timp ce baptistul îşi mormăia rugăciunile, Buinovski se întoarse de afară şi anunţă cu vocea radioasă, de parcă ar fi fost vorba de o noutate fericită.: (De fapt nu se adresa nimănui).

— Ei, flotă roşie, ţine-te bine. Sunt treizeci de grade ca popa.

Şuhov se hotărî să se ducă la infirmerie. În aceeaşi clipă, o mână puternică trase de pe el pătura şi vesta. Şuhov dădu pieptarul la o parte şi se ridică. Lângă el, cu capul până la stinghia de sus a patului de scânduri, se afla Tatarin.

Înseamnă că face de serviciu peste rând — gândi — şi s-a strecurat hoţeşte până aici.

— Numărul Sce-opt sute cinzeci şi patru — citi Tatarin pe petecul alb cusut pe spatele pieptarului — trei zile şi trei nopţi carceră cu scoatere.

Abia se stinse vorba lui răguşită şi în baraca întunecoasă, în care pe cincizeci de paturi etajate, pline de ploşniţe, dormeau două sute de oameni, cei ce nu se sculaseră încă începură să se agite şi să se îmbrace în mare grabă.

— Pentru ce cetăţene şef? întrebă Şuhov punând în glas o durere mai mare decât aceea pe care o simţea în realitate.

Trei zile şi trei nopţi cu scoatere la lucru înseamnă de fapt un fel de semicarceră pentru că ţi se dă mâncare caldă şi nu ai timp să-ţi faci gânduri. Adevărata carceră e fără scoatere.

— Nu te-ai sculat la deşteptare — explică Tatarin fără să se grăbească. Urmează-mă!

Toţi ştiau ce este carcera şi înţelegeau pentru ce fusese pedepsit Şuhov.

Pe faţa spână şi uscată a lui Tatarin nu-şi făcu loc nici o expresie. El se întoarse în căutarea altui iepure, dar toţi ceilalţi, în semiîntuneric sau la lumina slabă a unui becuşor, la parterul paturilor sau la etaj, îşi îndesau picioarele în pantalonii negri, vătuiţi, cu numere pe genunchiul stâng. Cei care terminaseră cu îmbrăcatul se încheiau din mers şi se grăbeau spre ieşire, să-l aştepte pe Tatarin afară.

Dacă i s-ar fi dat carceră pentru altceva, dacă ar fi meritat pedeapsa, lui Şuhov nu i-ar fi părut rău. Acum însă era mâhnit pentru că întotdeauna se scula printre cei dintâi, iar astăzi întârziase pentru prima oară.

Să capete îndurare de la Tatarin era imposibil, ştia asta bine. Trăgându-şi pantalonii vătuiţi (mai sus de genunchiul stâng era cusut un petic murdar şi jerpelit cu numărul, Sce-854), Şuhov continua să se apere fără convingere, mai mult de ochii lumii. Îşi îmbrăcă apoi bluza (pe piept şi pe spate era cusut acelaşi număr), îşi alese pâslarii din grămada de pe duşumea, îşi trase căciula pe cap (în faţă, căciula avea aceeaşi cârpă cu număr) şi ieşi după Tatarin. Toată brigada 104 vedea cum este dus Şuhov, însă nimeni nu scoase o vorbă: nu aveau de ce să vorbească şi nici nu ştiau ce să spună. Singurul care se putea amesteca oarecum era brigadierul, dar el nu se afla acolo. Ca să nu-l întărâte pe gardian, Şuhov nu spuse nimănui nici o vorbă. Îi vor pune mâncarea de-o parte, vor găsi ei o soluţie. Plecă împreună

cu Tatarin. Era ger şi o pâclă deasă care-ţi tăia respiraţia. În zonă băteau două proiectoare mari, aflate în foişoarele îndepărtate din colţurile lagărului.

Străluceau, de asemenea, reflectoarele din zonă şi din interior. Erau atât de multe şi atât de puternice, încât părea că stelele îşi împrumută lumina din lumina lor.

Scârţâind cu pâslarii pe zăpadă, deţinuţii alergau cât îi ţineau picioarele după treburi: unii la closet, alţii la magazie, iar alţii la depozitul de pachete sau îşi duceau crupele la bucătăria individuală. Toţi umblau cu capetele trase între umeri, strânşi în bluze şi tuturor le era frig nu atât din cauza gerului cât mai ales când se gândeau că o zi întreagă vor sta într-un asemenea ger.

Îmbrăcat în mantaua lui veche, cu petliţe albastre şi jegoase, Tatarin mergea cu paşi egali şi gerul parcă trecea pe lângă el fără să-l atingă.

Trecură pe lângă îngrăditura înaltă de scânduri care împrejmuia închisoarea de piatră din interiorul lagărului, pe lângă sârma ghimpată care împrejmuia brutăria, apoi pe lângă baraca întunecoasă a comandamentului, în colţul căreia, pe un stâlp, atârna o bucată de şină învelită într-un strat gros de promoroacă şi, în sfârşit, pe lângă un alt stâlp, pe care, aşezat la un loc ferit, ca să nu indice o temperatură prea scăzută, se afla un termometru acoperit şi el, în întregime, de promoroacă.

Şuhov aruncă în treacăt o privire plină de speranţe spre micul tub alb-lăptos: dacă ar arăta patruzeci şi unu de grade n-ar trebui să-i mâne la lucru.

Astăzi, însă, termometrul nu avea de gând să coboare spre patruzeci.

Intrară în comandament şi apoi, fără să mai zăbovească, în camera de gardă. Acolo Şuhov se dumiri pe deplin (de altfel bănuise asta şi pe drum): nu era vorba de nici un fel de carceră, ci pur şi simplu, duşumeaua camerei de gardă nu era spălată. Fără să lungească vorba, Tatarin declară că îl iartă şi-i porunci să spele duşumeaua. Spălatul duşumelei în camera de gardă era sarcina directă a plantonului de la comandament — un deţinut cu regim special, pe care nu-l scoteau din lagăr.

Trăind vreme îndelungată aici, el avea acces în biroul comandantului de lagăr, al comandantului cu disciplina şi "cumătrului", îi servea pe toţi şi afla uneori ceea ce nu ştiau nici gardienii. Drept urmare, de la un timp i se păru că nu este de

demnitatea lui să mai spele duşumelele. Gardienii l-au chemat odată, l-au chemat de două ori şi înţelegând despre ce este vorba începură să vâneze pentru duşumele pe câte unul dintre cei care muncesc din greu.

În camera de gardă focul ardea cu înverşunare. Dezbrăcaţi, în maieurile lor murdare, doi gardieni jucau dame, în timp ce al treilea dormea pe o laviţă îngustă, înfăşurat în cojoc şi încălţat cu pâslari. Într-un colţ se afla o găleată şi o cârpă. Şuhov încercă un sentiment vag de bucurie şi mulţumind într-un fel pentru iertarea primită spuse:

— Mulţumesc, cetăţene şef! De azi încolo n-am să mai trândăvesc niciodată.

Regula era aici cât se poate de simplă; ai terminat — valea. Acum, când i se dăduse o muncă şi ştia exact ce are de făcut, lui Şuhov i se păru că durerile îl slăbesc. Luă găleata şi fără mănuşile cu un singur deget (din grabă la uitase sub pernă) porni spre fântână. În drum spre P.P.G. şefii de brigadă se strânseră ciorchine în jurul stâlpului pe care era fixat termometrul, iar unul mai tânăr, fost erou al Uniunii Sovietice, se căţărase până sus şi îl curăţa de promoroacă.

Cei de jos îl sfătuiau:

— Nu sufla asupra lui, se ridică!

— N-are decât, tot una-i...

Tiurin, şeful brigăzii 104 nu era printre ei. Şuhov lăsă găleata jos şi împreunând-şi mâinile băgate în mâneci îl privi cu interes.

Cel de pe stâlp spuse răguşit:

— Douăzeci şi şapte şi jumătate, afurisitul!

Şi, după ce mai privi odată termometrul, pentru mai multă siguranţă, sări jos.

— Nu-i bun, minte întotdeauna — zise cineva. Au vreun interes să atârne un termometru bun în zonă?

Şefii brigăzilor se împrăştiară. Şuhov alergă spre fântână. Sub clapele coborâte, dar nelegate, urechile îi plesneau de ger. Ghizdul fântânii era îmbrăcat într-un strat gros de gheaţă, prin care abia se mai putea strecura găleata. Funia sătea dreaptă ca un ţăruş. Se întoarse la camera de gardă fără să-şi mai simtă mâinile. Din găleată ieşeau aburi. Îşi băgă ambele mâini în apa rece. Se mai încălzi. Tatarin plecase, în încăpere erau acum patru gardieni. Părăsiseră damele şi somnul şi discutau despre raţia de mei pe care o vor primi pe ianuarie. (În lagăr stăteau

prost cu alimentele, dar gardienilor, cu toate că tichetele fuseseră demult desfiinţate, li se vindeau alimente cu reducere. Deţinuţii nu aveau acest drept).

— Închide uşa scârnăvie! Trage frigul — strigă, deviind de la subiect, unul dintre gardieni.

Ştia că nu era bine să-şi mureze în apă încă de dimineaţă pâslarii. Dar nici să se încalţe cu altceva nu avea, chiar dacă ar fi putut să tragă o fugă până la baracă. În privinţa încălţămintei, Şuhov văzuse multe, prea multe, în cei opt ani de şedere în lagăr: se întâmplase să treacă prin iarnă fără să aibă pâslari, şi se mai întâmplase ca primăvara să nu primească bocanci, ci opinci dintr-un fel de rămăşiţe de cauciuc G.T.Z.[1] Acum i se întâmplase cu încălţămintea cam în felul următor: în octombrie primise bocanci zdraveni, trainici la purtat, în care încăpeau două rânduri de obiele călduroase. Prin ce minune îi primise? Simplu. Se lipise de ajutorul şefului de brigadă de la magazie. Vreo săptămână a umblat ca un mire bătând din tocurile noi. În decembrie, când în afară de bocanci căpătă pâslari, viaţa deveni cu adevărat viaţă. Nu-ţi mai venea să mori. Bucuria ţinu până ce un codoş şopti ceva la contabilitate. Pâslarii — i s-a spus — poate să-i păstreze, dar bocancii trebuie să-i dea îndărăt, pentru că e ilegal ca un deţinut să aibă în acelaşi timp două rânduri de încălţări. Şi astfel Şuhov fu nevoit să aleagă: ori înfruntă iarna întreagă în bocanci şi înapoiază pâslarii — ori încalţă pâslarii chiar când va începe dezgheţul. Renunţă la bocanci. Cu câtă afecţiune îngrijea el bocancii, cum îi ocrotea şi-i dădea cu unsoare, să fie noi şi să-l ţină mult, ah! După nimic n-a regretat Şuhov atât de mult în cei opt ani de lagăr ca după bocancii aceia. I-au luat, i-au aruncat în grămadă, iar în primăvară nu vor mai fi ai tăi. Pentru situaţia în care se află acum găsi următoarea soluţie: îşi scoase pâslarii, îi puse într-un colţ, aruncă acolo obielele (lingura zăngăni lovindu-se de duşumea; oricât de iute se pregătise pentru carceră, nu-şi uitase lingura) şi, desculţ, împrăştiind din belşug apa cu cârpa, se năpusti spre picioarele gardienilor.

— Eî ticălosule! Mai încet! răcni unul trăgându-sî picioarele pe un scaun.

— Orezul se cultivă după altă normă, nu confunda spălatul cu orezul...

---

[1] G.T.Z. — Uzina de tractoare Celiabinbk

— Ce-i apăria asta, tâmpitule? Pe cine ai văzut spălând aşa?

— Nu se poate altfel cetăţene şef! E toată plină de murdărie...

— N-ai văzut niciodată cum spală duşumelele muierea ta, porcule?

Şuhov se îndreptă din şale. În mână ţinea cârpa din care şiroia apa. Zâmbi cu naivitate arătându-şi golurile negre ale dinţilor mâncaţi de scorbut la Ust-Ijma în patruzeci şi trei, când era să se ducă pe copcă. Diareia cu sânge îl slăbise într-un asemenea hal, încât stomacul nu mai primea nimic. Din vremea aceea căpătase o sâsâială.

— De muiere, cetăţene şef, m-am despărţit în patruzeci şi unu. Acum nici nu-mi pot aminti cum arată o muiere.

— Ai grijă cum speli... La nimic nu se pricep şi nimic nu vor să facă scârnăviile. Nu merită pâinea care li se dă! Ar trebui hrăniţi la hârdăul cu nevoi!

— Să spele în fiecare zi, lua-l-ar dracu'!

— Cască-ţi urechile Sce-optsute cincizeci şi patru. Spală uşurel, cu cârpa jilavă şi cară-te de-aici!

Până la urmă Şuhov se descurcă bine. Asemenea unui ciomag munca are două capete: dacă munceşti cu tragere de inimă şi ai pentru ce, o faci bine. Dacă nu, o faci de mântuială. Altfel ar fi plesnit cu toţii de mult, e cert. Şuhov şterse scândurile duşumelei ca să nu rămână pete uscate, aruncă cârpa nestoarsă după sobă, îşi trase lângă prag pâslarii, aruncă apa rămasă pe cărarea rezervată şefilor şi plecă cu paşi mari spre sala de mese.

Trebuia să se grăbească, să ajungă şi la infirmerie, pentru că îl cuprinseră, iarăşi, durerile. Pe deasupra, trebuia să aibă grijă să nu cadă în mâna gardienilor: ordinul comandantului de lagăr era aspru: cei care umblă singuri să fie prinşi şi duşi la carceră.

Astăzi avu un noroc dumnezeiesc. În faţa sălii de mese nu era coadă. Nu-ţi rămânea altceva de făcut decât să intri. Înăuntru era ca în baie; aburi groşi de la ciorbă şi valuri de ger care pătrundeau de afară. Unele brigăzi stăteau la mese iar altele se îmbrânceau pe intervaluri, aşteptând să se elibereze locuri. Strigându-se prin înghesuială, câte doi-trei de la fiecare brigadă cărau, pe funduri de lemn, străchinile cu ciorbă şi terci; ceilalţi îşi căutau locuri.

Era o buimăceală de iad, nu se înţelegea nimic. "Tontule!" "Ţine-ţi labele acasă". "Eşti surd sau nu auzi?" "Mi-ai lovit

strachina" "Dă-i la ceafă"! "Nu te chiorî şi nu sta în drum"!

Mai încolo, la o masă, fără să-şi ude lingura un flăcău îşi făcea cruce. Asta înseamnă că-i ucrainean din ţinuturile de apus şi-i încă novice. Ruşii uitaseră şi cu ce mână se face semnul crucii. În sala de mese e frig. De aceea se mănâncă mai mult cu căciulile pe cap, fără grabă. Se scot bucăţile de plevuşcă măruntă dintre frunzele de varză neagră şi se scuipă oscioarele pe masă. Când se strâng cât un munte şi o altă brigadă se aşează la masă, cineva le dă brânci pe podea şi imediat se aud trosnind sub picioare. Să scuipi oscioarele direct pe podea se socoteşte că n-ar fi tocmai cuviincios.

Prin mijlocul barăcii se aflau două rânduri de stâlpi. Erau mai curând proptele decât stâlpi. Lângă un astfel de stâlp stătea Fetiukov din brigada lui Şuhov. Îi păzea mâncarea. În brigadă nu era prea bine cotat; era considerat mai amărât decât Şuhov. Pe dinafară, toată brigada purta aceleaşi bluze negre cu numere, dar pe dinăuntru era foarte pestriţă. Depindea de treapta pe care se află fiecare. Exista şi aici o ierarhie în toată puterea cuvântului. Pe Buinovski nu-l puteai pune de gardă lângă o strachină. Nici Şuhov nu accepta orice fel de muncă. Erau oameni şi mai prăpădiţi decât el.

Fetiukov îl observă pe Şuhov şi oftând îi cedă locul:

— Am înţepenit de tot. Era cât pe ce să-ţi halesc mâncarea. Te credeam la carceră.

Plecă. Ştia că Şuhov nu-i va lăsa nimic, ba chiar va linge ambele străchini până le va face curate.

Şuhov îşi scoase lingura din pâslar. Era o lingură scumpă lui, nu-l părăsise niciodată prin tot nordul. O turnase el însuşi din cablu de aluminiu. Avea şi o inscripţie: "Ust—Ijma—1944". Îşi trase apoi căciula de pe capul bărbierit — oricât ar fi fost de frig nu-şi îngăduia să mănânce cu căciula pe cap. Începu să răscolească ciorba şi să verifice cu repeziciune ceea ce se nimerise în strachină. Se nimerise ceva cam de mijloc. Nici apă chioară, dar nici de la fund. Păzindu-i strachina, Fetiukov pescuise din ea un cartof. Ciorba are o singură calitate — e fierbinte. Dar Şuhov întârziase şi acum era rece. Începu, totuşi, s-o mănânce, ca de obicei, încet şi atent. Chiar dacă ar arde acoperişul, nu trebuie să te grăbeşti când mănânci. Dacă nu socotim somnul, deţinutul din lagăr trăieşte pentru sine doar zece minute la micul dejun, cinci la prânz şi cinci la cină. Corba

era aceeaşi în fiecare zi. Depindea numai de legumele pregătite pentru iarnă. Anul trecut pregătiseră morcov sărat şi din septembrie până în iunie dă-i şi dă-i cu ciorbă de morcov. Anul acesta pregătiseră varză neagră. Vremea cea mai fericită pentru burta deţinutului e luna iunie: se termină cu legumele şi se dau în loc crupe. Vremea cea mai rea este iulie: în cazan se toarnă urzici.

Din plevuşca măruntă rămăseseră numai oasele, carnea se fiersese şi se pulverizase. Mai rămăsese puţină doar pe cap şi coadă. Şuhov frământă cu răbdare oasele în gură, le sugea până la refuz, fără să lase pe ele nici o bucăţică de carne, nimic din ceea ce putea fi mâncat şi scuipa rămăşiţele pe masă. Orice fel de peşte ar fi fost, el mânca totul — branhiile, coada şi chiar ochii dacă se nimereau la locul lor. Numai când ciorba fierbea prea mult şi ochii mari de peşte pluteau prin strachină, el nu-i mânca. De aceea era luat în râs.

Şuhov făcea astăzi economii: nu mai trecuse pe la baracă să-şi primească raţia de pâine şi acum mânca ciorba goală. Pâinea poate fi mâncată mai târziu. Îi va fi mai cu saţ. Felul doi era un terci de sorg. Se întărise ca o cărămidă şi Şuhov îl spărgea bucăţele. Chiar când e fierbinte, sorgul nu are nici un gust şi nici nu te satură. Gustul e de iarbă iar culoarea ca păsatul. Se spune că chinezilor le-a venit mai întâi ideea să dea sorg în loc de crupe.

Fiertura cântăreşte trei sute de grame şi cu toate că terciul nu-i terci, trece drept terci. După ce linse lingura şi o băgă la locul ei în pâslar, Şuhov îşi îndesă căciula pe cap şi porni spre infirmerie. Cerul, de pe care farurile puternice ale lagărului alungau stelele, era la fel de întunecat ca înainte. Şi tot ca mai înainte, cele două proiectoare tăiau zona în fâşii largi. Când a fost înfiinţat lagărul acesta special, paza avea enorm de multe rachete luminoase, de front. Aproape că nu se mai stingea lumina. Risipeau deasupra zonei rachete albe, verzi, roşii. Ca într-un adevărat război. Apoi au început să nu mai folosească rachete. Li s-or fi părut prea scumpe, cine ştie?

Era noapte ca şi la deşteptare, dar un ochi atent şi experimentat putea înţelege lesne, după diverse semne, în aparenţă mărunte, că în curând se va suna adunarea. Ajutorul lui Hromoi se ducea să cheme la masă brigada a şasea de invalizi. Aceştia nu sunt scoşi din lagăr. Hromoi, responsabilul

sălii de mese, ţinea pe lângă el un ajutor căruia îi dădea de mâncare.

Un pictor bătrân, cu bărbuţă, se târa agale spre secţia cultural-educativă. După vopsea şi pensulă — să scrie numere. Cu paşi mari, grăbindu-se, Tatarin trecu spre comandament. Afară părea că totul amorţise, semn că deţinuţii se cuibăriseră la căldură. Erau ultimele clipe dulci din ziua aceea. Şuhov se ascunse cu iuţeală după colţul barăcii să nu cadă a doua oară în mâna lui Tatarin şi să fie din nou pieptănat.

Mai ales că nu ai voie să umbli pe unde te duce capul. Nici un gardian nu trebuie să te zărească de unul singur. Numai în tovărăşia altora. Dacă cumva el umblă după vreun om, să-l trimită la o treabă şi n-are pe cine să-şi vierse fierea? Toţi citiseră prin barăci ordinul potrivit căruia în faţa gardienilor trebuie să te oprești la cinci paşi, să-ţi scoţi respectuos căciula şi să ţi-o aşezi la loc numai după ce ai trecut de ei doi paşi. Câte un gardian merge agale, parcă nu vede nimic şi totul îi este indiferent. Pentru unii e o plăcere să-i ţină pe deţinuţi descoperiţi. Nu, acum mai bine aşteaptă după colţ. Tatarin trecu şi Şuhov alergă, întrecându-se pe sine, la infirmerie. Pe neaşteptate îşi aminti că în dimineaţa asta, înainte de adunare, îşi dăduse întâlnire cu un leton deşirat de la care voia să cumpere două pahare de tutun. Se luase cu treburile şi uitase. Lunganul primise aseară un pachet şi mâine probabil nu va mai avea nici un fir de tutun. Şi aşteaptă atunci, o lună încheiată, alt pachet. Tutunu-i bun, intră bine la măsură şi miroase frumos.

Şuhov se mohorî şi începu să bată pasul pe loc gândindu-se dacă n-ar fi cumva mai bine să cotească spre brigada a şaptea. Infirmeria era însă mai aproape şi porni în trap mărunt într-acolo. Zăpada scârţâia sub picioare.

Ca întotdeauna, coridorul infirmeriei era curat, atât de curat, încât îţi era teamă să păşeşti pe podea. Pereţii erau albi, alb de email. Alb era şi mobilierul.

Uşile cabinetelor erau însă toate închise. Te pomeneşti ca medicii nu s-au ridicat încă din paturi! În camera de gardă se afla felcerul Kolia Vdovuşkin, un tânăr îmbrăcat într-un halat alb. Scria ceva la o măsuţă curată.

În afară de el nu mai era nimeni.

Şuhov îşi scoase căciula ca în faţa unui şef, îşi aruncă, după obiceiul lagărului, privirile iscoditoare peste tot şi nu putu să nu

observe că Nicolai scrie rânduri drepte, egale, pe care le începea cu o literă mare şi le aşeza ordonat unul sub altul. Înţelese pe loc că asta nu-i o muncă, ci o "abatere" care de fapt nu-l putea interesa.

— Iată... despre ce este vorba, Nikolai Semionici... sunt cam bolnav... — spuse Şuhov apatic, de parcă ar fi fost vorba de altul.

Vdovuşkin se opri din scris şi ridică spre el ochii mari şi blajini. Pe cap o bonetă albă, halatul era la fel de alb şi nu avea număr.

— De ce aşa târziu? De ce n-ai venit aseară? Nu ştii că dimineaţa nu sunt ore de primire? Lista celor bolnavi se află la P.P.G.

Şuhov ştia toate acestea. Ştia că nici seara nu era mai uşor...

— Din pricină... să vezi... Kolea... Seara, când trebuie, nu mă doare aşa...

— Ce anume te doare?

— Se întâmplă uneori să mai treacă şi nu mă mai doare nimic. Însă mă simt cu totul şi cu totul bolnav.

Şuhov nu era dintre cei care se ţin scai de infirmerie şi Vdovuşkin ştia asta. El avea, însă, dreptul să reţină dimineaţa doar doi oameni şi cei doi fuseseră deja reţinuţi. Numele lor erau scrise sub sticla verzuie de pe masă şi linia era trasă.

— Trebuia să te deranjezi mai devreme. Ce-i cu tine? Acuşi va fi adunarea.

Vdovuşkin scoase un termometru dintr-o cutie, îl şterse şi-l dădu lui Şuhov să şi-l pună.

Şuhov se aşeză pe marginea unei băncuţe de lângă perete şi fu cât pe ce să se răstoarne odată cu ea. Nu-şi alesese premeditat locul acesta incomod, iar faptul în sine demonstra că infirmeria îi era străină şi că venise aici de puţine ori!

Vdovuşkin continua să scrie.

Infirmeria era amplasată în colţul cel mai îndepărtat şi mai dosnic al zonei şi nici un fel de zgomot nu răzbătea până aici. Nu se auzea nici tic-tacul vreunui ceas. Deţinuţii n-aveau voie să poarte ceasuri. De timpul lor aveau grijă şefii. Nici şoarecii nu ronţăiau aici. Îi vânase motanul infirmeriei, adus special pentru asta.

Cele cinci minute petrecute în camera aceasta atât de curată şi liniştită, în care plutea o lumină clară şi odihnitoare şi în care n-avea nimic de făcut îi creară lui Şuhov iluzia unui adevărat rai.

Cercetă pereţii — nu găsi nimic pe ei îşi cercetă pieptarul — numărul din faţă aproape că nu se mai cunoaşte. Trebuie neapărat să şi-l înnoiască. Numai să nu-l înhaţe. Cu mâna liberă îşi pipăia barba. Crescuse zdravăn. De la ultima baie trecuseră mai mult de zece zile şi de atunci creştea mereu! N-are decât să crească, nu-i nici o nenorocire în asta. Peste vreo trei zile vor merge din nou la baie. Atunci îşi va rade barba. Ce rost are să stea la coadă, la frizerie? Pentru cine să se facă frumos?

Apoi, privind boneta albă a lui Vdovuşkin, Şuhov îşi aminti batalionul medico-sanitar de pe râul Lovait. Retrăi aievea clipa în care sosise acolo cu falca zdrobită şi, idiot ca un buştean, se întorsese de bună voie pe front, când putea să zacă cinci zile.

Acum ar vrea să fie bolnav, nu pe moarte, fireşte şi fără operaţie, dar în orice caz bolnav, numai să-l ţină în spital două sau chiar trei săptămâni. Ar sta — îşi închipuie — trei săptămâni fără să mişte un deget, şi chiar de ar mânca numai supă goală, ar fi bine. Îşi aminti, însă, că acum nici la infirmerie nu mai e rost de odihnă, în special din ziua în care a apărut un doctor nou — Stepan Grigorievici. Repezit şi zgomotos, acesta le încurcă pe toate şi bolnavii n-au linişte. I-a venit idea să scoată bolnavii care se ţin pe picioare la muncă pe lângă spital: să amenajeze cărărui, să care pământ pentru straturile de flori, iar în timpul iernii să cureţe zăpada. Îi place să spună că pentru bolnavi, munca este primul medicament.

De prea multă muncă până şi caii crapă, iar dacă nu înţelegi asta, încearcă să urneşti din loc un munte de piatră şi ai să te linişteşti.

...Vdovuşkin continua să scrie. Comitea într-adevăr o "abatere", care pentru Şuhov rămânea de nepătruns. Transcria o poezie nouă şi lungă pe care o finisase ieri şi făgăduise s-o arate astăzi lui Stepan Grigorici, (unul şi acelaşi cu medicul — partizan al terapiei prin muncă).

Potrivit unei practici specifice numai lagărelor, Stepan Grigorici îl sfătuise pe Vdovuşkin să se dea drept felcer şi îl instalase în muncă. Vdovuşkin învăţă să facă injecţii intravenoase pe deţinuţii de rând, care n-ar fi putut să conceapă în ruptul capului că un felcer poate să nu fie câtuşi de puţin felcer. Kolia fusese arestat pe când era student în anul doi al facultăţii de literatură, iar Stepan Grigorici dorea ca el să scrie în închisoare ceea ce îi fusese interzis să scrie în libertate.

...Prin geamurile duble, mate din cauza gheţii, pătrunse abia perceptibil semnalul de adunare. Şuhov oftă şi se sculă. Avea, ca şi mai înainte, febră şi frisone, însă totul era în zadar. Vdovuşkin întinse mâna după termometru şi după ce îl privi, spuse:

— Vezi, nici una, nici alta, treizeci şi şapte cu două linii. Dacă-ai fi avut treizeci şi opt, totul ar fi fost limpede. Nu-ţi pot face nimic. Dacă vrei, rămâi, dar pe răspunderea ta. Doctorul verifică şi pedepseşte. Pe bolnavi îi scuteşte, iar pe cei sănătoşi îi trimite la carceră. Mai bine pleacă pe zonă!

Şuhov nu răspunse nimic şi nici măcar nu dădu din cap. Îşi îndesă căciula şi ieşi.

Oare când îl va înţelege sătulul pe cel flămând?

Frigul îl cuprindea ca o pâslă muşcătoare şi îl sili să tuşească. Gerul avea douăzeci şi şapte de grade. Şuhov — treizeci şi şapte. Ei, acum să vedem care pe care!

În trap mărunt, Şuhov alergă spre baracă. De la un capăt la altul zona părea pustie, după cum pustiu părea tot lagărul. Stăpânea clipa acea scurtă, când, deşi totul este pierdut, cei mai mulţi se prefac că nu înţeleg, îşi spun minţindu-se, că nu poate să fie aşa şi se străduiesc din răsputeri să creadă că nu va suna în curând adunarea. Cei din escortă aşteaptă în camere încălzite şi îşi sprijină capetele somnoroase de puşti. Nici lor nu le convine să se învârtă prin turlele foişoarelor pe o astfel de vreme. Paznicii de la garda principală aruncă pe foc cărbuni, în camera lor gardienii fumează ultima ţigară înaintea percheziţiei. Iar deţinuţii, îmbrăcaţi cu toate flendurile lor, încinşi cu tot felul de sforicele şi înfăşuraţi de la bărbie până la ochi cu cârpe ca să se apere de ger, zac deasupra aşternutului pe paturile lor de scânduri, până când brigadierul strigă cu glas tunător: "Deştepta-rea!"

Brigada 104 piroteşte laolaltă cu toată baraca. Numai Pavlov, ajutorul şefului de brigadă, socoteşte ceva cu un creionaş şi şoşoteşte neînţeles, iar sus, în patul său, baptistul Alioşka, vecinul lui Şuhov, spălat şi curăţel, îşi citeşte carnetul în care şi-a transcris jumătate din evanghelie.

Şuhov intră în fugă şi fără să facă nici cel mai mic zgomot se îndreaptă spre patul ajutorului.

Pavlo înălţă capul.

— No ti-au bogat la carciră? Ieşti viu? (Pe ucrainenii din

ţinuturile apusene nu-i poţi dezvăţa nici în lagăr de felul lor de a vorbi).

Luă de pe masă raţia de pâine şi i-o întinse

Pe raţie se afla puţin zahăr. Cu toate că era grăbit, Şuhov mulţumi cuviincios. (Ajutorul şefului de brigadă este şi el şef şi de el depinde soarta lui mai mult chiar decât de comandantul lagărului). În timp ce îşi căuta cu piciorul un punct de sprijin pentru a se urca în pat, înfulecă în grabă zahărul de pe bucata de pâine şi linse apoi ceea ce mai rămăsese. Privi pâinea pe o parte şi pe cealaltă şi cu o mână o cântări: sunt oare cele cinei sute cincizeci de grame cuvenite? De nenumătate ori primise Şuhov astfel de raţii în închisori şi lagăre. Niciodată n-a avut însă prilejul să cântărească măcar una, pentru ca apoi să facă scandal cerându-şi dreptul. Nu îndrăznea. Ştia bine, ca orice deţinut, că chiar cinstit fiind, la tăierea pâinii tot nu te poţi abţine să nu furi. În fiecare raţie lipseşte ceva. Mai mult sau mai puţin. Şi în fiecare zi o priveşti şi ca să-ţi liniştească sufletul spui: poate astăzi nu m-au înşelat prea tare, poate a mea-i întreagă.

"Lipsesc aproape douăzeci de grame" — gândi Şuhov şi rupse raţia în două. Băgă o jumătate în sân, sub pieptar. Avea acolo un buzunărel alb. Îl cususe anume. (Când vin din fabrică, pieptarele pentru deţinuţi n-au buzunare). Jumătatea cealaltă, pe care ar fi trebuit s-o mănânce la micul dejun, hotărî s-o înfulece pe loc, dar se răzgândi subit, spunându-şi că mâncarea în pripă n-are nici un dumnezeu şi pe deasupra e şi fără saţ. Se întinse s-o bage într-un sertăraş, dar se răzgândi iarăşi; îşi aminti că de două ori plantoanele au fost bătute pentru hoţie. Baraca-i mare. Parcă ar fi o moară prin care trece cine vrea.

De aceea, fără să lase pâinea din mână, Ivan Denisovici îşi scoase cu îndemânare picioarele din pâslari, lăsându-şi în ei obielele şi lingura, se căţără desculţ în pat, lărgi gaura din rumeguşul saltelei, îşi ascunsese acolo jumătatea de raţie, îşi scoase apoi căciula şi trase din ea un ac cu un fir de aţă. Acul era ascuns cu dibăcie. La percheziţie sunt pipăite şi căciulile. Un gardian se înţepase odată în ac şi puţin a lipsit să nu-i zdrobească lui Şuhov capul de furie. Astupă gaura la repezeală, din câteva împunsături. În gură, zahărul se topise... Nervii îi erau încordaţi la maximum, în orice clipă se aştepta să audă în uşa urletul unuia dintre responsabilii cu repartizarea. Degetele i se mişcau ca şi cum ar fi fost acţionate de nişte arcuri, iar capul,

luând-o înaintea lor, hotăra ce au de făcut mai departe.

Baptistul citea, cu voce tare, evanghelia. Ascultându-l aveai impresia că accentuează înadins cuvintele. (Poate face asta special pentru Şuhov, pentru că baptiştilor le place grozav să facă propagandă:

— "Numai de n-ar suferi nimeni dintre voi ca ucigaş sau ca hoţ sau ca răufăcător sau pentru că a râvnit la bunul altuia. Iar dacă vei suferi ca creştin, nu te ruşina, ci slăveşte-l pe dumnezeu pentru o astfel de soartă".

Mare figură, Alioşka ăsta! Îşi ascunde carneţelul într-o gaură din perete cu atâta dibăcie încât nu l-au găsit la nici o percheziţie.

Cu aceleaşi mişcări repezi, Şuhov îşi atârnă bluza într-o stinghie a patului, îşi trase de sub saltea, mănuşile cu un singur deget, o pereche de obiele rupte şi o cârpă cu două panglici, după care nivelă rumeguşul. Acesta era greu, bătut. Băgă apoi marginile păturii sub saltea, aşeză perna la locul ei, sări desculţ jos şi începu să se încalţe. Îşi puse mai întâi obielele noi, bune, iar pe deasupra pe cele rupte.

Chiar în clipa aceea şeful de brigadă se sculă, mormăi ceva şi în cele din urmă anunţă:

— Brigada o sută patru, gata cu somnul! Toată lumea afară!

Cât ai clipi, toată brigada, fie că moţăia sau nu, se sculă, căscă şi porni spre ieşire. Şeful de brigadă stă în lagăr de nouăsprezece ani. Nu-i scoate pe oameni niciodată afară nici cu un minut mai devreme, dar dacă a spus "Toată lumea afară"!, înseamnă că e obligatoriu să fie aşa.

În timp ce ieşeau unul după altul, păşind greu şi fără să scoată o vorbă, şeful brigăzii 20 anunţă ca şi Tiurin: "Toată lumea afară". Şuhov îşi încălţă în grabă pâslarii, îşi trase bluza pe deasupra pieptarului şi se încinse strâns cu o sfoară (curelele de piele fuseseră confiscate — erau interzise în lagărul special).

El făcu toate acestea şi pe coridor îi ajunse din urmă pe cei din brigadă. Spinările lor numerotate înaintau spre ieşire. Toţi erau înfăşuraţi grosolan în cârpe şi mergeau în flanc, fără să se împingă unul pe altul, spre platoul de adunare. Zăpada scârţia sub paşi. Era încă întuneric, cu toate că cerul se primenea la răsărit cu o lumină verzuie. Un vânt turbat pătrundea până la oase. O clipă mai amară decât ieşirea la adunarea de dimineaţă nu există, întunecime şi ger şi burta flămândă şi o zi întreagă

înainte. Limba amorţeşte. Nu-ţi vine să schimbi o vorbă cu cineva.

Un şef mărunţel de la repartizarea forţelor de muncă nu-şi găseşte locul pe platoul de adunare.

— Hei, Tiurin, cât să mai aştept? Iar tragi de timp? Lui Şuhov îi poate fi teamă de şefuleţul acesta. Lui Tiurin, însă, nu. El nu slobozeşte nici un oftat de pomană pe gerul ăsta. Tropăia fără să spună nimic. Şi după el toate brigada trop-trop, scâr-scârţ prin zăpadă.

Kilogramul de slănină a fost, cu siguranţă, dus. Se vede după faptul că brigada 104, şi-a ocupat locul în coloana obişnuită. Se vede, de altfel, şi după brigăzile vecine. La construcţia "Orăşelului socialist" va fi trimisă o brigadă mai săracă şi mai neajutorată. Vai, groaznic va fi astăzi acolo: douăzeci şi şapte de grade şi vânt sălbatec şi nici un adăpost, nici un chip să te încălzeşti!

Şefului de brigadă îi trebuie multă slănină.

Să ducă la P.P.G. şi să-şi umple şi el pântecele.

Cu toate că nu primeşte pachete, el are întotdeauna slănină. Dacă cuiva din brigadă îi soseşte un pachet, şeful îşi primeşte fără întârziere ploconul. Altfel nu se poate trăi. Şeful de la repartizare cercetează lista:

— Tiurin, ai un bolnav? Astăzi aţi ieşit numai douăzeci şi trei.

— Douăzeci şi trei — spune Tiurin dând din cap.

Cine lipseşte? Aha, Panteleev. O fi oare bolnav? Imediat brigada începe să şoşotească, Panteleev, câinele, a rămas iarăşi în zonă. Nu-i bolnav. L-a oprit ofiţerul de la informaţii. Va fi din nou bătut cineva.

Îl cheamă şi ziua, fără nici o sfială şi chiar dacă-l ţine trei ore, nimeni nu vede şi nu aude nimic. Se preface că-i bolnav şi pleacă.

Întregul platou de adunare e negru de bluze. În lungul lui se târăsc încet brigăzile pentru percheziţie. Şuhov îşi aminti că trebuie să-şi înnoiască numărul de pe pieptar.

Îşi croi drum prin viermuiala platoului şi se apropie de pictor. Doi-trei deţinuţi i-o luaseră înainte. Se aşează la rând. Pentru deţinut, numărul este o adevărată nenorocire. Gardianul te vede de la distanţă, iar escorta te notează. Dacă nu-ţi înnoieşti la timp numărul, te aşteaptă carcera. De ce nu ai grijă de număr?

În lagăr sunt trei pictori. Pictează pentru şefi tablouri pe

gratis. La adunare ies pe rând să scrie numere. Astăzi e rândul bătrânului cu bărbuţa căruntă.

Când îţi scrie numărul pe căciulă pare un preot care te miruieşte. Vopseşte, vopseşte şi suflă în mănuşi. Mănuşi împletite de oraş. Mâna înţepeneşte curând. Nici numere nu mai poate desena.

Pictorul îi înnoi numărul "Sce-854" pe pieptar. Cu sfoara în mână, fără să-şi mai încheie bluza, Şuhov alergă să-şi ajungă brigada, care se apropia de locul unde se făcea percheziţia. Brusc observă că Cezar, din aceeaşi brigadă, fumează. Nu fuma pipă. Fuma o ţigară. Asta înseamnă că poate să vâneze ceva. Nu ceru direct. Se aşeză cât putu mai aproape de Cezar şi-i aruncă, din când în când peste umăr, priviri care se voiau indiferente. După fiecare inhalaţie (Cezar trăgea rar, parcă cuprins de beatitudine), cercul roşu de scrum urca pe ţigară micşorând-o şi apropiinduse de capăt.

Dar Fetiukov, şacalul, se aşezase în faţa lui Cezar şi i se uita cu neruşinare în gură. Ochii îi ardeau.

Şuhov ştia că n-o să-i rămână nici un capăt de ţigară şi nici nu vedea posibilitatea de a face rost până diseară. Aştepta cu încordare. Dorea acum acest căpeţel mai mult decât libertatea însăşi. N-ar fi putut coborî totuşi pentru el până unde coborâse Fetiukov. În Cezar sunt amestecate toate naţiile. E şi grec şi evreu şi ţigan. Nu mai înţelegi nimic. E încă tânăr şi a jucat într-un film pe care nu l-a isprăvit din cauza arestării. Are mustăţi negre şi dese. Nu i le-au dat jos. Aşa arată în fotografia de la dosar.

— Cezar Markovici — scăpă un scuipat, nemaiputându-se stăpâni, Fetiukov. Dă-mi să trag o dată!

Obrazul i se înfioară de lăcomie şi dorinţă.

Cezar ridică ploapele de pe ochii negri şi se uită la Fetiukov. Într-o vreme fumase pipă tocmai ca să nu fie întrerupt, ca să nu-i ceară nimeni să tragă un fum. Nu-i părea rău de tutun, ci de gândul rupt în două. Fuma ca să trezească în el un gând frumos şi puternic şi în felul acesta să evadeze din cercul strâmt în care se învârtea. Dar abia-şi aprindea ţigara şi vedea într-o mulţime de ochi aprinzându-se deodată aceeaşi dorinţă: "Las-o s-o termin eu"! Cezar se întoarse spre Şuhov şi spuse:

— Ia, Ivan Denisîci! Şi scoase cu degetul cel mare chiştocul care ardea ţigareta de chihlimbar.

Şuhov tresări (aşteptase de fapt ca Cezar însuşi să-l îmbie). Schiţă un gest de recunoştinţă şi luă cu o mână chiştocul, iar cu cealaltă se ajută, să nu-l scape jos.

Nu se simţi câtuşi de puţin jignit că lui Cezar îi fusese scârbă să i-l dea în ţigareta de chihlimbar. Unul are gura curată, altul putredă. Degetele lui bătătorite nu se arseră. Şuhov putea ţine în ele chiar cărbuni aprinşi. Important era că îl învinsese pe şacalul de Fetiukov şi acum fuma. Curând începu să se frigă la buze. M-m-m-m! Fumul se răspândi în trupul flămând şi se cuibări în picioare şi în cap, provocându-i o stare de adevărată euforie. Abia se cufundă în apele ei liniştitoare că în jurul său se şi auziră strigăte:

— Se confiscă rufele de corp!

Aşa se scurge toată viaţa deţinutului. Şuhov se obişnuise. Trebuie să fii cu ochii în patru ca să nu te apuce cineva de gât. De ce să fie luate rufele de corp? Chiar comandantul lagărului dăduse ordin? Nu, nu poate fi aşa...

Până la percheziţie mai rămăseseră două brigăzi şi cei de la 104 văzuseră că dinspre baraca administraţiei venea locotenentul Volkovoi — ofiţerul cu disciplina. În treacăt el strigă ceva gardienilor. Gardienii, care până atunci percheziţionaseră oarecum de mântuială, se înflăcărară pe loc şi se aruncară asupra deţinuţilor ca nişte fiare. Gardianul şef strigă:

— Descheiaţi-vă cămăşile!

Nu numai deţinuţii se tem de Volkovoi, ci şi gardienii. Se spune că însuşi comandantul lagărului se teme. Şmecherul de dumnezeu îl însemnase, îi dăduse, un nume de familie pe cinste[1]. Altfel Volkovoi nu aduce a lup. E înalt, neguros, mereu încruntat şi iute ca o zvârlugă. Apare de după o baracă şi zbiară: "De ce v-aţi adunat aici?" Nu te poţi ascunde nicăieri. La început avea şi o biciuşcă din piele răsucită, lungă de-un cot. Bătea cu ea la carceră la apelul de seară, când deţinuţii se îngrămădeau lângă baracă. Se furişa pe la spate şi te plesnea peste gât: "De ce nu eşti în rând, hoitule?" Ca un val în reflex, mulţimea se retrăgea brusc din calea lui iar cel lovit se apuca de gât, îşi ştergea sângele şi tăcea. Să nu ajungă la carceră. Acum, nu se ştie de ce, nu mai purta biciuşca.

Întotdeauna când era ger, la perchezeţiile obişnuite, fie că erau seara sau dimineaţa, regula era blândă: deţinutul îşi

[1] Volkovoi — de la volk — lup

desfăcea vesta şi trăgea în părţi marginile ei de jos. Înaintau câte cinci şi cinci gardieni stăteau în faţa lor. Pipăiau deţinutul în jurul pieptarului încheiat la toţi nasturii şi cercetau cu atenţie unicul buzunar admis. Acesta se găsea la genunchiul drept. Dacă simţeau un obiect suspect nu-l scoteau imediat, ci întrebau alene: "Asta ce-i"?

Ce trebuie să cauţi dimineaţa la un deţinut? Cuţite? Nu le scoate din lagăr. Dimineaţa trebuie să verifici dacă cineva nu are asupra lui două-trei kilograme de mâncare ca să evadeze.

A fost o vreme când s-au temut atât de mult de pâine, chiar de bucăţelele de două sute de grame, încât au dat ordin ca fiecare brigadă să-şi confecţioneze o ladă de lemn în care deţinuţii să-şi păstreze pâinea.

E greu de presupus că au făcut asta pentru că aveau ceva de câştigat. Au făcut-o mai mult pentru a chinui oamenii, pentru a le da o grijă în plus. Muşcă puţin din raţia ta, să aibă un semn şi pe urmă pune-o în ladă. Numai că raţiile sunt oarecum la fel, toate-s din aceeaşi pâine şi tot drumul te gândeşti şi te chinui să nu ţi-o schimbe. Din pricina asta te poţi certa cu oricare şi poţi ajunge chiar la bătaie. Însă într-o bună zi trei deţinuţi fugiră din zonă, cu un camion şi şterpeliră o ladă.

Şefii luară atunci aminte; toate lăzile au fost sparte la corpul de gardă şi fiecare a început să-şi poarte iarăşi raţia. Dimineaţa trebuie să mai controlezi dacă sub uniforma de deţinut cineva n-a îmbrăcat un costum civil. Hainele civile au fost luate însă demult sub cuvânt că vor fi înapoiate la expirarea termenului. Dar termenul n-a expirat încă pentru nimeni în acest lagăr.

Trebuie de asemenea să se controleze dacă cineva nu are vreo scrisoare, pe care intenţionează s-o expedieze printr-un om din afară. A căuta, însă, scrisori la fiecare, înseamnă să nu termini percheziţia nici până la prânz. Volkovoi poruncise să se caute ceva şi gardienii îşi scoaseră repede mănuşile şi ordonaseră să se desfacă pieptarele (în care fiecare ascunsese căldură din baracă) şi să se descheie cămăşile.

Începură apoi să verifice dacă cineva nu este îmbrăcat contrar dispoziţiilor regulamentului. Deţinutul are voie să îmbrace numai două cămăşi. Restul — jos. Aşa suna ordinul lui Volkovoi şi deţinuţii îl transmiseră din rând în rând. Brigăzile care scăpaseră mai înainte — ferice de ele — se aflau lângă poartă. Câteva trecuseră deja dincolo. Cele care rămăseseră trebuiau să

se dezbrace fără întârziere.

La brigada 104 Volkovoi schimbă furia în mărinimie.

Să se noteze — zise — ceea ce este de prisos iar seara cei în cauză să se prezinte la magazie cu o notă în care să arate cum şi de ce au ascuns.

Şuhov era îmbrăcat conform regulamentului şi dacă îl pipăiau bine, sub hainele de deţinut îi găseau numai oasele şi sufletul.

La Cezar notară o cămaşă de molton, iar la Buinovski o jiletcă sau cam aşa ceva. Obişnuit cu torpiloarele sale, Buinovski striga cât îl ţinea gura:

— Nu aveţi dreptul să-i dezbrăcaţi pe oameni în ger. Nu cunoaşteţi articolul nouă din codul penal!

(Buinovski n-are nici trei luni de lagăr). Au dreptul. Tu, frăţioare, încă nu ştii.

— Nu sunteţi oameni sovietici! — strigă căpitanul. Nu sunteţi comunişti!

Volkovoi se abţinuse când Buinovski pomenise articolul nouă din codul penal. Acum însă se cutremură ca un fulger negru:

— Zece zile şi zece nopţi de carceră aspră!

Şi încet către şeful de la repartizare:

— Diseară vei face ceea ce trebuie.

Nu le convine să te ia la carceră dimineaţa. Se pierde un om la muncă. Ziua să-şi rupă şalele iar seara la carceră.

Carcera se află în partea stângă a platoului de adunare. E din piatră. Are două aripi. A doua a fost terminată în toamna asta. Una singură devenise neîncăpătoare. Închisoarea are optsprezece celule. Pentru celulele individuale folosesc pereţii despărţitori. Întregul lagăr este construit din lemn. Numai închisoarea — din piatră.

Frigul se furişează hoţeşte sub cămaşă şi nu mai poate fi alungat. Zadarnic s-au înfofolit deţinuţii. Şuhov simte că a ajuns la capătul puterilor. Oh, dacă ar fi acum într-un pat de infirmerie să doarmă, să doarmă, să doarmă! Nu-şi doreşte nimic altceva decât să doarmă şi pătura să fie grea, cât mai grea.

Deţinuţii pornesc spre poartă încheindu-se şi legându-se din mers. Escorta de afară strigă:

— Hai! Hai!

Şeful de la repartizare îi ghionteşte din spate:

— Hai! Hai!

Prima poartă. Apoi rondul. Poarta a doua. Corpul de gardă şi

parapetele de-o parte şi de alta.

— Stai! strigă un gardian. Mergeţi ca o turmă de oi. Aliniaţi-vă câte cinci.

Se face ziuă. Dincolo de corpul de gardă arde focul escortei. Înainte de adunare ei aprind întotdeauna focul. Să se încălzească şi să numere mai bine.

Unul dintre gardieni numără cu glas puternic şi aspru:

— Întâia! A doua! A treia!

Aliniaţi câte cinci, merg în rânduri separate unele de altele şi fie că te uiţi înainte sau în urmă vezi acelaşi lucru: cinci spinări, cinci capete, zece picioare.

Un alt gardian, un fel de controlor, stă şi tace lângă un parapet. Verifică dacă numărătoarea e bună. Aceeaşi îndeletnicire o are un locotenent. El e din partea lagărului. Omul este aici mai preţios decât aurul. Dacă dispare un cap pui în loc capul tău ca să acoperi golul. Brigada se strânge iarăşi la un loc. Acum numără sergentul escortei:

— Întâia! A doua! A treia!

Se formează din nou rânduri de câte cinci, distanţate unul de altul.

Verifică locţiitorul şefului de gardă. Apoi un alt locotenent. Acesta e de la escortă. După cum se vede, greşeala este exclusă. Cine greşeşte, totuşi, ia loc în brigadă.

Escorta e foarte numeroasă. Au înconjurat în semicercuri coloana care se deplasează spre centrala termoelectrică, şi-au ridicat automatele şi ţi le bagă în mutră. Au şi câini cenuşii. Un câine îşi arată dinţii. Parcă râde de deţinuţi. Escorta e îmbrăcată în scurte îmblănite. Şase din ei au cojoace. Cojoacele sunt purtate cu rândul. Se îmbracă cei care merg la posturile de observaţie. Escorta numără din nou toată coloana termocentralei.

— La răsăritul soarelui e gerul cel mai mare — anunţă căpitanul de rangul doi. Pentru că atunci e punctul culminant al gerului din timpul nopţii.

Căpitanului îi place grozav să explice. Ce fel de lună este, dacă-i nouă, dacă-i veche; îţi calculează asta, dacă vrei, pentru oricare zi şi pentru oricare an.

Merge cu ochii deschişi, obrajii îi sunt scofâlciţi, dar îndârjirea nu-i scade. Aici, în afara lagărului, vântul bate în rafale, iar gerul creşte şi muşcă adânc, cu sălbăticie, obrazul tăbăcit al lui Şuhov.

Curând, el îşi dădu seama că vântul va bate din aceeaşi direcţie tot timpul — până la centrala termoelectrică — şi hotărî să-şi pună cârpa de faţă. Cârpa asta se fixează cu două panglici lungi.

Deţinuţii ştiu cât de folositoare este ea la nevoie şi de aceea o poartă întotdeauna asupra lor. Şuhov îşi acoperi faţa până la ochi, apoi îşi petrecu panglicile pe sub urechi şi le legă la ceafă. Coborî după aceea clapa din spate a căciulii acoperindu-şi ceafa, trase pe frunte clapa din faţă, îşi ridică gulerul şi îşi strânse bine, pe mijloc, bluza cu sfoara.

Numai ochii rămăseseră neacoperiţi. Acum totul e în regulă. Păcat că mănuşile sunt proaste şi din pricina asta i-au îngheţat mâinile. Le scutură şi le lovi una de alta. Ştia că în curând va trebui să le pună la spate şi să le ţină aşa tot drumul.

Comandantul escortei citi "molitva" zilnică de care toţi se săturaseră.

— Atenţiune, deţinuţi! În timpul deplasării să se respecte cu stricteţe ordinea coloanei. Nu vă depărtaţi, nu fugiţi, nu treceţi dintr-un rând în altul, nu discutaţi, ţineţi mâinile numai la spate! Un pas la dreapta sau la stânga se socoteşte tentativă de evadare. Escorta deschide foc fără avertisment. Cap de coloană, înainte, marş!

Conform regulamentului, în faţă mergeau doi din escortă. Coloana se înclină în faţă, umerii începură să se clatine. De o parte şi de alta, la douăzeci de paşi, se află escorta. Cei din escortă erau aşezaţi în linie, la zece paşi depărtare unul de altul.

Coloana se urni. Porni şi escorta cu automatele pregătite pentru tragere.

Nu mai ninsese de vreo săptămână şi drumul se bătătorise. Parcă era asfaltat. Trecură pe lângă lagăr. Vântul începu să bată pieziş. Cu mâinile la spate şi capetele aplecate, coloana mergea ca la o înmormântare.

Vedeai doar picioarele celor din faţă şi petecul de pământ pe care urma să calci. Din când în când cineva din escortă striga: "Iu-43! Mâinile la spate!", "Be-502! Grăbeşte pasul"! Apoi strigătele se răresc. Vântul arde şi spulberă zăpada împiedicându-i să vadă. Ei nu au voie să se lege cu cârpe. Nu-i prea grozavă slujba lor. Când afară e cald, cei din coloană discută. Poţi să strigi sau să nu strigi la ei. Astăzi, însă, toţi sunt înconvoiaţi, se ascund în spatele celor din faţă şi se lasă furaţi

de gânduri. Gândul deţinutului! Niciodată nu-i liber şi se întoarce mereu şi mereu la unul şi acelaşi lucru. Totul este din nou răscolit.

Oare nu vor dibui raţia din saltea?

Îl vor primi diseară la infirmerie?

Îl vor încarcera sau nu pe căpitan?

De unde făcuse rost de cămaşa lui călduroasă? De bună seamă, unsese pe careva de la magazie şi primise hainele civile. Altfel de unde?

Dimineaţă Şuhov mâncase totul rece, fără pâine şi acum îi era foame. Ca să nu-l mai doară burta şi să nu-i mai ceară de mâncare, încercă să uite lagărul şi începu să se gândească cum va scrie el, în curând, o scrisoare acasă.

Coloana trecu pe lângă o întreprindere de prelucrare a lemnului construită de deţinuţi, pe lângă un cartier de locuinţe (barăcile fuseseră construite tot de deţinuţi, dar erau locuite de oameni liberi) şi pe lângă clubul nou (îl construiseră tot deţinuţii, însă la filme mergeau numai cei aflaţi în libertate). Apoi ieşiră în stepa fără capăt, în întâmpinarea vântului şi a răsăritului care înroşea cerul. O zăpadă curată şi subţire se întindea cât vedeai cu ochii la stânga şi la dreapa. Stepa era pustie şi nicăieri nu se zărea nici un copăcel.

Începuse un an nou — anul '51. Şuhov avea dreptul să scrie în acest an două scrisori. Ultima o trimisese în iulie, iar răspunsul îl primise în octombrie. La Ust-Ijma era o altă rânduială. Puteai să scrii în fiecare lună. Dar ce puteai să scrii în scrisoare? Nici atunci nu scria mai des decât acum.

Şuhov plecase de acasă la 23 iunie 1941. Era duminică, oamenii se întorceau din Polomnia, de la liturghie şi vorbeau că s-a pornit războiul. Ştirea fusese aflată de poşta din Polomnia. Pe vremea aceea, la Temgheniov nimeni nu avea radio. Acum se scrie că în fiecare casă răsună radioul cu cablu. Să scrii acasă înseamnă, de fapt, să faci doar aluzii. Nu poţi scrie nici în ce brigadă lucrezi şi nici ce fel de şef de brigadă e Andrei Prokofievici Tiurin. Acum ai mai multe de vorbit cu Kilgas, letonul, decât cu cei de acasă.

Ei îţi scriu tot de două ori pe an şi nici tu nu poţi afla nimic despre viaţa lor. Cică a fost numit un nou preşedinte de colhoz. În fiecare an e ales un preşedinte nou. Colhozul s-a mărit. Şi mai înainte îl măreau şi pe urmă iarăşi îl fărâmiţau. Celor care nu-şi

îndeplinesc norma la zile muncă li se micşorează lotul în folosinţă până la cinsprezece la sută. Unora li se taie parcela chiar până sub casă. Nevasta îi scria un lucru pe care Şuhov nu-l putea înţelege în ruptul capului: de la război încoace populaţia colhozului n-a sporit cu nici un suflet. Toţi băieţii şi toate fetele se pricep să găsească, într-un fel sau altul, o portiţă de scăpare şi pleacă pe capete la oraş, în fabrici sau la exploatările de turbă. Jumătate din bărbaţi nu s-au mai întors din război, iar pe cei care s-au întors nu-i interesează colhozul. Trăiesc acasă şi lucrează prin alte părţi.

Singurii bărbaţi din colhoz sunt brigadierul Zahar Vasilici şi dulgherul Tihron de 84 de ani, care s-a însurat nu de mult şi are deja copii. Femeile duc colhozul. Aceleaşi din 1930. Şuhov nu înţelege în nici un chip: trăiesc acasă şi lucrează în altă parte. Văzuse multe în viaţa lui, fusese şi ţăran individual şi colhoznic, dar ţărani care să nu muncească în satul lor nu văzuse încă şi nici nu putea să admită una ca asta. O fi vorba de ocupaţii sezoniere? Dar cu secerişul cum stau lucrurile?

Nevasta i-a scris că s-au lăsat de mult de ocupaţiile sezoniere. Nu se mai ocupă nimeni nici cu dulgheritul. În dulgherit locurile lor erau vestite. Nici coşuri de nuiele nu mai împletesc. Nimeni nu mai are nevoie, acum, de asta. Există, totuşi, o îndeletnicire nouă şi uşoară — pictarea covoarelor. Cineva a adus din război modele şi cu timpul s-au ivit o mulţime de meşteri vopsitori. Ei nu lucrează nicăieri, ajută colhozul o singură lună pe an, la seceriş şi la cules, iar pentru celelalte unsprezece luni capătă adeverinţe că sunt învoiţi pentru treburile lor şi nu au obligaţii neîndeplinite. Umblă prin toată ţara şi zboară chiar cu avioanele căci îşi preţuiesc timpul, aşa adună bani, nu glumă. Multe mii. Pretutindeni vopsesc covoare. Costă cinzeci de ruble de vopsit un covor pe orice pânză veche de cearceaf care li se dă. Ca să pictezi un covor din acesta îşi trebuie cam un ceas, nu mai mult.

Nevasta trăieşte cu nădejdea că după întoarcere, Ivan va deveni vopsitor. Atunci se vor ridica din sărăcia în care ea se zbate vor da copiii la o şcoală tehnică, iar în locul casei vechi şi putrede vor clădi alta nouă. Toţi pictorii-vopsitori îşi durează case noi. Lângă calea ferată nu mai sunt acum cinci mii de case, ci douăzeci şi cinci de mii.

Şuhov o rugase pe nevastă-sa să-i explice cum ar putea fi el pictor-vopsitor, dacă în viaţa lui n-a desenat niciodată nimic? O

mai rugase să-i spună lămurit cum devine cazul cu covoarele astea atât de minunate şi ce anume se desenează pe ele?

Nevastă-sa îi răspunsese că numai nu prost nu le-ar putea picta: aşezi modelul şi vopseşti cu penelul prin găurele.

Covoarele sunt de trei feluri. Covoare "Troica" — trei cai focoşi la o troică în care se află un ofiţer de husari, apoi covorul numit "Renul" şi, în sfârşit, o imitaţie după covoarele persane. Alte modele nu mai sunt, dar şi pentru acestea oamenii îţi mulţumesc şi ţi le smulg din mâini.

Asta pentru ca un covor adevărat nu costă cincizeci de ruble, ci mii...

Şuhov ar fi vrut grozav să vadă, fie şi numai pentru o clipă, covoarele astea.

Umblând mereu prin lagăre şi închisori, Ivan Denisovici uitase să se mai gândească cu ce îşi va hrăni mâine sau peste un an familia.

În locul lui gândeau şefii, la toate gândeau, şi aşa şi era parcă mai uşor. Mai avea de stat aici o iarnă şi o vară şi apoi încă o iarnă şi o vară.

Covoarele despre care îi scrisese nevastă-sa nu-i dădeau pace. După cum se vede, câştigul e mare şi se obţine uşor şi ştie el că nu s-ar simţi bine dacă va rămâne în în urma consătenilor. În adâncul sufletului, însă, Ivan Denisovici n-ar fi vrut să se apuce de pictat covoare. Pentru asta trebuie să fii obraznic şi fără ruşine.

Şuhov călca pe pământ de patruzeci de ani, pierduse o duzină de dinţi şi chelise. De la nimeni n-a luat, însă, niciodată nimic şi nici n-a dat nimănui nimic. Nici în lagăr n-a învăţat asta. Banii câştigaţi uşor n-au nici o valoare.

N-ai nici senzaţia că i-ai câştigat tu. Adevărat vorbeau bătrânii: haina pe care o plăteşti ieftin n-o porţi mult. Şuhov are încă mâini bune, care ştiu să muncească.

E oare posibil să nu poată munci, când va fi liber, ca sobar sau lemnar sau tinichigiu?

Va zugrăvi covoare numai în cazul în care nu-i vor îngădui să se întoarcă acasă sau dacă îl vor priva de drepturi civile şi nu-l vor primi nicăieri să lucreze.

Între timp coloana ajunsese şi se oprise în faţa corpului de gardă al zonei largi din jurul obiectivului.

Mai înainte, chiar la marginea zonei, doi din escortă se

desprinseseră şi apucaseră peste câmp, spre posturile lor de observaţie. Până când cei din escortă nu ocupă toate punctele de observaţie n-ai voie să pătrunzi înăuntru. Cu automatul aruncat pe umăr, comandantul escortei intră în corpul de gardă. Din hornul scund se înalţă, fără oprire, un vâretj de fum. Un gardian liber stă aici toată noaptea ca să nu dispară cumva scânduri sau ciment.

Peste porţile de sârmă ghimpată, peste întreaga zonă a construcţiei şi peste sârma ghimpată din partea cealaltă urca un soare mare, roşu, învăluit într-o ceaţă lăptoasă.

Lângă Şuhov, Alioşka priveşte soarele şi se bucură. Pe buze îi stăruie un zâmbet palid. Obrajii îi sunt scofâlciţi. Trăieşte din raţie. Nu câştigă nimic în plus. De ce se bucură? Ca toţi baptiştii, duminica şopteşte mereu ceva. Dumnezeu ştie ce. Pentru ei lagărul e ca apa pentru gâşte.

Botniţa de cârpă se udase pe drum din cauza răsuflării şi pe alocuri îngheţate. Şuhov o coborî sub bărbie şi se aşează cu spatele spre vânt. Frigul nu-l pătrunsese prea tare, dar mâinile îi îngheţaseră în mănuşile proaste şi nu-şi mai simţea degetele de la piciorul stâng. Pâslarul stâng nu mai era bun de nimic cu toate că fusese cârpit a doua oară. Şalele şi spinarea toată, până la umeri, îl durea cumplit şi durerea îi stoarce puterile. Cum o să lucreze? Privi în jur şi îl văzu pe şeful de brigadă. Trece spre unul dintre rândurile din spate. Are umeri puternici şi obraji mari. E întotdeauna ursuz, dar nu-i înjură şi se îngrijeşte ca raţia să fie întreagă. Îşi face acum al doilea termen de condamnare şi cunoaşte ca pe propriile degete obiceiurile lagărului.

În lagăr, şeful de brigadă este cheia şi lăcatul. Dacă ai un şef bun trăieşti; un şef rău te bagă în mormânt.

Şuhov îl ştia pe Andrei Prokofievici încă de la Ust-Ijma, numai că acolo nu fusese în brigada lui. Când deţinuţii din lagărul comun de la Ust-Ijma au fost aduşi aici, la muncă silnică, Tiurin îi luă imediat la el pe toţi cei condamnaţi cu articolul 58. Şuhov n-avea de-a face cu comandantul lagărului, cu P.P.G-ul, cu şefii de lucrări sau cu inginerii. Peste tot, în locul lui se ducea Tiurin. Şeful de brigadă are pieptul de oţel şi te ocroteşte, dar e îndeajuns să mişte el din sprânceană sau să arate cu degetul, că alergi oriunde şi faci orice. În lagăr poţi să înşeli pe oricine, numai pe Andrei Prokofievici să nu-l înşeli. E singura modalitate

de a trăi. Şuhov ar fi vrut să-l întrebe pe şeful de brigadă dacă vor munci tot în locul în care au muncit ieri sau dacă vor trece în altă parte, dar îi fu teamă să nu-l întrerupă din gândurile lui "înalte".

Abia se descotorosise de "Orăşelul socialist" şi acum, de bună seamă, se gândeşte la procentajul brigăzii, de care depinde hrana pe următoarele cinci zile.

Faţa lui Tiurin este ciupită cumplit de vărsat şi când stă împotriva vântului nu i se crispează pentru că pielea e întocmai ca o coajă de stejar.

Deţinuţii îşi lovesc mâinile şi tropăie. Vântul bate cu furie turbată. Se pare că toate cele 6 posturi de observaţie au fost ocupate. Totuşi nu li se dă drumul. Vigilenţa a grozavă. În sfârşit! Îşi face apariţia comandantul escortei însoţit de un controlor din corpul de gardă. Se aşează de o parte şi de alta a porţii şi o deschid.

— A-li-ni-a-ţi-vă câte cinci!

— Întâia! A doua!

Deţinuţii păşesc cadenţat, ca la paradă.

Să se vadă ei înăuntru că acolo ştiu ce au de făcut.

În spatele corpului de gardă, nu prea departe, se află clădirea biroului. Lângă ea — şeful de lucrări, îi aşteaptă pe şefii de brigadă. Ei se duc acolo fără să-i cheme. Se duce şi Der — un şef de echipă şi canalie pe cinste. E mai rău decât un câine.

E ora opt şi cinci. (Cu câteva clipe mai înainte răsunase sirena trenului electric). Conducerea se teme ca deţinuţii să nu piardă timpul şi să nu se împrăştie în căutarea unor locuri călduroase. Pentru deţinuţi, însă, ziua-i mare. Ajunge pentru toate. Cum intră în zonă, fiecare se apleacă: ici o surcică, dincolo alta. Pentru foc e bun orice. Şi prin gropi se găseşte câte ceva şi ei se strecoară cu îndemânare.

Tiurin îi ordonă lui Pavlo-ajutorul lui să meargă cu el la birou. Porneşte într-acolo şi Cezar. El e bogat, primeşte de două ori pe lună pachet. Le-a băgat mâna plină în buzunar tuturor celor de care are nevoie. Cezar lucrează la birou. E ajutor de normator.

Restul brigăzii o ia la sănătoasa fără să mai aştepte. Soarele se înalţă roşu, ceţos, deasupra zonei pustii. Panourile pentru casele din prefabricate sunt troienite de zăpadă; o construcţie de piatră începută cândva a fost părăsită la temelie; o manivelă de escavator, stricată, zace aruncată undeva; o cupă de

escavator şi fier vechi şi gropi şi tranşee şi canale.

Sub un acoperiş este amenajat un atelier de reparaţii auto, iar pe o ridicătură de pământ se află centrala termoelectrică ajunsă până la primul etaj.

S-au ascuns toţi. Doar cele şase sentinele stau în foişoarele de observaţie, iar în preajma biroului e forfotă. Iată încă o clipă care este a noastră. Şeful principal de lucrări n-a ajuns la nici un capăt, oricât a ameninţat că va repartiza de seara munca fiecărei brigăzi.

Asta pentru că de seara până dimineaţa totul se întoarce la ei cu capul în jos.

Clipa de răgaz este însă a noastră. Până va stabili totul conducerea, bagă-te unde este mai cald, stai în picioare sau stai jos şi-ţi mai îndoaie spinarea.

E cu atât mai bine dacă există un foc lângă care poţi să-ţi întorci obielele şi să te încălzeşti puţin. În cazul acesta, picioarele îţi vor fi calde toată ziua. E bine însă şi fără foc.

Brigada 104 a intrat în sala mare a atelierelor de reparaţii auto. Aici au fost puse geamuri din toamnă şi brigada 38 toarnă plăci de beton. Unele plăci zac în forme, altele sunt aşezate în poziţie verticală, în plasa armăturilor. Sala e înaltă, sub picioare-i pământ şi chiar dacă nu-i prea cald, există totuşi un foc în care se pun cărbuni fără economie. Există aici şi un termometru şi duminica, chiar dacă lagărul nu iese la lucru, cineva, un om liber, aruncă pe foc cărbuni.

Brigada 38, se înţelege, nu permite vreunui străin să se apropie de foc. Îl înconjoară pe toate părţile şi îşi usucă obielele. Ce poţi să faci? Stăm şi noi aici, într-un colţ. Şuhov se aşează pe unul dintre cofraje (unde nu-şi aşezase el oare, până acum, fundul pantalonilor vătuiţi) şi îşi sprijină spatele de perete. Când se aplecase, vesta şi pieptarul se întinsesră şi el simţi cum îl înţeapă ceva tare, în partea stângă a pieptului, lângă inimă. Era colţul de pâine din buzunarul interior, jumătatea de raţie pe care şi-o luase pentru prânz. Întotdeauna îşi luase cu el, la lucru, o jumătate din raţia de pâine şi nu se atingea de ea până la prânz. Cealaltă jumătate o mânca dimineaţa. Astăzi n-o mâncase. Înţelese că, de fapt, n-a economisit nimic. Nu mai putu răbda şi hotărî s-o înfulece, acum, la căldură. Până la prânz mai sunt cinci ore, timp mult. Durerea din spate coborî în picioare. Simţi că picioarele îi slăbesc. Ah, dac-ar putea sta lângă un foc! Îşi

puse mănuşile pe genunchi, se descheie la bluză, îşi desfăcu de la gât botniţa îngheţată, o frânse de câteva ori şi o băgă în buzunar, îşi scoase apoi bucăţica de pâine înfăşurată într-o cârpă albă şi ţinând cârpa foarte aproape de bărbie, pentru ca nici o firimitură să nu cadă pe jos, începu să muşte câte puţin şi să molfăiască.

Purtase pâinea sub îmbrăcăminte, o încălzise cu propria lui căldură şi de aceea acum nu era câtuşi de puţin îngheţată. În lagăre, Şuhov îşi amintise de multe ori cum se mânca înainte, la ţară: tigăi întregi cu cartofi, oale cu caşă şi — mai înainte încă — bucăţi zdravene de carne. Pe deasupra, unii mai beau şi lapte până aproape să le crape burta.

A înţeles abia în lagăr că aşa nu era bine. Iată, acum bucăţelele astea mici, le stoarce cu limba şi le frământă cu fălcile. Şi ce bună pare pâinea aceasta neagră şi necoaptă! Ce mănâncă Şuhov de 8-9 ani? Nimic. În schimb molfăia cât zece.

Şuhov era ocupat peste măsură cu cele două sute de grame de pâine, iar în preajma lui, în aceeaşi parte a barăcii se afla toată brigada 104. Doi estonieni, pe care-i puteai crede fraţi buni, stăteau pe o placă de beton şi fumau pe rând, dintr-o ţigaretă, o jumătate de ţigară. Erau amândoi blonzi, amândoi înalţi, amândoi slăbănogi, aveau amândoi nasurile lungi şi ochii mari. Se ţineau atât de strâns unul de altul încât aproape că-ţi venea să crezi că unuia nu-i ajunge aerul fără celălalt.

Şeful de brigadă nu-i despărţea niciodată. Mâncau totul pe dindouă şi dormeau — în paturile suprapuse — unul în vecinătatea celuilalt.

Când se aflau în coloană sau aşteptau pe platoul de adunare sau înainte de culcare, vorbeau mereu între ei, întotdeauna în şoaptă şi fără să se grăbească. Nu erau fraţi. S-au cunoscut aici, în brigada 104.

Unul fusese pescar pe malul mării, iar pe celălalt îl duseseră părinţii în Suedia în anul în care s-au instaurat Sovietele. Când s-a făcut mare i-a venit în minte să se întoarcă în Estonia şi să termine o facultate.

Se spune că naţionalitatea nu înseamnă nimic şi că în fiecare naţie există oameni răi. Şuhov văzuse în viaţa lui mulţi estonieni, dar oameni răi printre ei nu întâlnise.

Şedeau cu toţii, unii pe plăcile de beton şi pe cofraje, alţii direct pe pământ. Dimineaţa, limba se dezmorţeşte greu.

Fiecare este stăpânit de gândurile lui şi tace.

Şacalul de Fetiukov strânsese chiştoace de pe undeva (le scotea fără să-i fie scârbă şi din scuipătoare) şi acum le desface pe genunchi şi răstoarnă tutunul într-un petec de hârtie.

Are acasă trei copii, dar, după ce a fost condamnat, toţi trei l-au renegat iar nevastă-sa s-a măritat cu altul.

Nu primeşte nici un ajutor de nicăieri.

Buinovski îl priveşte chioriş şi se răsteşte:

— Mă, de ce aduni toate murdăriile? Ai să te îmbolnăveşti de sifilis. Aruncă-le!

Buinovski a fost căpitan de rangul doi şi e obişnuit să comande. Vorbeşte cu toată lumea de parcă ar comanda. Fetiukov zice:

— Aşteaptă, căpitane! După ce-ai să stai aici opt luni ai să strângi şi tu. Au venit în lagăr oameni şi mai mândri decât tine...

Fetiukov îi judecă pe toţi după măsura lui. S-ar putea totuşi ca Buinovski să reziste.

— Ce-i? Ce-i? întrebă surdul Senka Klevşin. Credea că-i vorba despre întâmplarea de dimineaţă, când Buinovski se înfierbântase. — Nu trebuia să te împotriveşti — clătină el trist din cap. Nu trebuia să se întâmple.

Senka Klevşin e un om paşnic, un nenorocit. În patruzeci şi unu surzise de-o ureche. Apoi a, căzut prizonier, a evadat, l-au prins din nou şi l-au dus la Buchenwald. Acolo a fost la un pas de moarte. A scăpat printr-o minune.

Acum îşi duce pedeapsa calm. Spune mereu că împotrivirea te duce la pierzanie. Trebuie să te supui chiar dacă îţi vine să urli. Dacă te înfierbinţi te frângi în două. Alioşka şi-a înfundat obrazul în palmă. Citeşte în tăcere molitve. Şuhov îşi mănâncă pâinea până la degete, dar îşi păstră o fărâmă aproape rotundă, de coajă. Cu nici un fel de lingură nu poţi curăţa strachina de caşă atât de bine cum o poţi face cu pâinea. Înveli coaja în cârpă albă, o băgă în buzunarul interior, sub pieptar, şi se încinse cu sfoara. Era gata pentru muncă. Ar fi fost, fireşte, şi mai bine dacă-l mai slăbeau cu munca.

Brigada 38 se scula şi se împrăştie; care la betonieră, care la apă sau la armătură. Tiurin nu se întorsese încă. Nici Pavlo — ajutorul lui. Brigada 104 stătea degeaba de vreo douăzeci de minute, dar tuturor li se părea că au parte de o mare fericire şi că până seara nu mai era mult.

— Eh, nu mai sunt de mult viscole! oftă letonul Kilgaş. Avea faţa roşie şi bine hrănită. Nici un viscol în toată iarna! Ce iarnă mai e şi asta?

— Ah, da... viscole... viscole..., reluă oftatul toată brigada.

Când viscoleşte nu-i scot la lucru. Ba chiar şi din baracă se tem să-i scoată. Dacă nu întinzi de la baracă până la sala de mese o frânghie, te rătăceşti, îngheţi în zăpadă şi te mănâncă câinii. Au fost cazuri. Când viscoleşte, zăpada e măruntă şi se aşează în troiene, presată parcă de cineva.

Dacă te gândeşti bine, viscolul nu aduce nici un folos. Deţinuţii stau sub lacăt, cărbuni nu sunt la timp, căldura din baracă se pierde, făină nu se aduce, pâine nu este. Nici cei de la bucătărie nu se pot descurca. Cât viscoleşte, trei zile, o săptămână, deţinuţii sunt socotiţi liberi şi apoi scoşi la lucru duminici la rând. Cu toate acestea deţinuţii iubesc viscolul şi se roagă să vină. Abia începe vântul să bată mai tare şi toţi îşi aruncă ochii spre cer şi se roagă: "De-ar veni pânza albă, pânza albă"! Adică zăpada. Pentru că de la zăpada bătută nu se porneşte niciodată un viscol straşnic.

Cineva se strecură lângă focul brigăzii 38, să se încălzească, dar fu alungat. În momentul acela, în sală intră Tiurin. Era prost dispus. Toţi înţeleseră că au ceva de făcut şi încă repede.

— Aşa! Tiurin îi privi. Cei din 104 sunteţi toţi? Şi fără să mai verifice şi să mai socotească, pentru că nimeni nu putea să plece, Tiurim începu să dea dispoziţii cu repeziciune.

Pe cei doi estonieni, pe Klevşin şi pe Gopcik îi trimise să ia din apropiere o ladă mare de mortar şi să o ducă la centrala termoelectrică. Astfel deveni clar pentru toţi că brigada trece la centrala termoelectrică rămasă neterminată şi părăsită în toamnă. Doi oameni fură trimişi la magazie, unde Pavlo primea materiale. Patru primiră sarcina să cureţe zăpada pe lângă centrală, la intrare, pe scări şi chiar în sala maşinilor. Alţi doi plecară în grabă să şterpelească cărbuni şi scânduri, să le despice şi să facă focul în sală, unul primi ordin să aducă ciment cu sania, doi să care apă, alţi doi nisip şi încă unul să scoată nisipul de sub zăpadă şi să-l spargă cu ranga.

Rămaseră nedistribuiţi doar Şuhov şi Kilgas, cei mai pricepuţi oameni din brigadă. Tiurin îi chemă la el şi la spuse:

— Iată despre ce-i vorba băieţi! Nu era mai în vârstă decât ei, dar se obişnuise să le spună "băieţi". Veţi zidi la etajul întâi,

acolo unde lucrul a fost părăsit în toamnă de brigada 6. Acum, însă, trebuie să încălzim sala maşinilor. Sunt acolo trei ferestre mari şi e musai să le astupăm cu ceva. Am să vă dau oameni în ajutor, numai să vă gândiţi cu ce le astupaţi. Sala maşinilor ne va fi şi loc de muncă şi loc de încălzire. Dacă n-o încălzim o să îngheţăm, ca nişte câini. Aţi înţeles?

Ar mai fi spus, poate, ceva, dar veni în fugă Gopcik, — un băieţandru de vreo şaisprezece ani, trandafiriu ca un purceluş — şi se plânse că altă brigadă nu le dă lada şi se porneşte bătaia. Tiurin se repezi într-acolo. Oricât de greu era să începi ziua de muncă pe un asemenea ger, trebuia s-o începi, n-aveai încotro şi principalul era să treci peste pragul acesta. Şuhov şi Kilgas se uitară unul la altul. Nu lucrau pentru prima dată împreună şi respectau unul la celălalt şi pe zidar şi pe dulgher. Nu era însă deloc uşor să găseşti pe zăpada pustie ceva cu care să poţi acoperi ferestrele. Kilgas spuse:

— Vania! Acolo, lângă casele din prefabricate ştiu eu un locuşor unde se află un sul de carton gudronat. Eu însumi l-am ascuns. O-ntidem?

Cu toate că-i leton, Kilgas ştie limba rusă ca pe cea de acasă.

Alături de satul lui se afla un sat rusesc, de stil vechi şi el a învăţat rusa încă din copilărie. În lagăr a venit numai de doi ani, dar se pricepe la toate: dacă nu mişti nu obţii nimic. Îl cheamă Kilgas Johann, însă Şuhov îi zice tot Vania.

Hotărâră să meargă după cartonul gudronat. Înainte de a pleca, Şuhov trase o fugă la corpul de construcţii al atelierelor de reparaţii auto, să-şi ia mistria.

Dacă-i uşoară şi-ţi vine bine la mână, mistria e un lucru mare pentru un zidar. Numai că la toate obiectivele este următoarea rânduială: unealta pe care o primeşti dimineaţa, o înapoiezi seara; întâmplarea hotărăşte pe ce unealtă pui mâna.

Şuhov îl păcălise într-o zi pe magazioner şi nu mai dăduse îndărăt o mistrie foarte bună. În fiecare seară o ascunde undeva, iar dimineaţa, dacă e vorba de zidit, o ia. Se înţelege că dacă brigada 104 ar fi mânată astăzi la "Orăşelul socialist", Şuhov n-ar fi avut mistrie. Nu făcu altceva decât să dea la o parte o piatră, îşi băgă degetele într-o crăpătură şi scoase mistria.

Şuhov şi Kilgas ieşiră din atelierul de reparaţii auto şi o luară spre casele din prefabricate. Răsuflarea lor isca un abur dens.

Soarele se ridicase, dar plutea ca într-o ceaţă, şi pe ambele lui margini se înălţau parcă nişte stâlpi.

— Nu-s oare stâlpi? — arătă din cap Şuhov.

— Nu ne împiedică stâlpii — se eschivă Kilgas şi începu să râdă. Numai de n-ar întinde sârmă ghimpată de la un stâlp la altul, ascultă ce-ţi spun.

Kilgas glumeşte la fiecare cuvânt şi pentru asta îl iubeşte întreaga brigadă şi-l respectă grozav letonii din tot lagărul. Trebuie să vă spun că primeşte două pachete pe lună şi se hrăneşte aproape normal. E îmbujorat de parcă n-ar fi trăit în lagăr. Îi dă mâna să glumească.

Zona obiectivului e mare şi ai de mers, nu glumă, până o străbaţi. Pe drum întâlniră băieţandrii din brigada 82. Fuseseră puşi iarăşi să sape gropi. Gropile nu trebuie să fie mari: cincizeci pe cincizeci şi adâncimea tot cincizeci. Aici şi vara pământul e tare ca piatra, darmite acum când e îngheţat! Încearcă să-l sfărâmi! Izbesc cu târnăcopul în pământ, târnăcopul nu prinde, alunecă şi sar scântei, iar pământul rămâne neatins.

Băieţandrii stau, fiecare deasupra unei gropi, şi privesc în jur, n-au unde să se încălzească, nu li se dă voie să plece şi se apucă iarăşi de târnăcop. El le dă singura căldură.

Şuhov zări printre ei un cunoscut din Viâtka şi spuse:

— Hei, voi, ascultaţi. Face-ţi câte-un focuşor deasupra fiecărei gropi. S-ar mai înmuia pământul.

— Nu ne dau voie — oftă cel din Viâtka. Nu ne dau lemne.

— Trebuie să găsiţi!

Kilgas scuipă.

— Vania, spune tu! Dacă şefii ar avea ceva in cap, i-ar pune pe oameni să sfărâme pământul cu târnăcopul pe un ger ca ăsta?

Kilgas mai trase câteva înjurături fără să se înţeleagă prea bine ce spune şi tăcu. Când e ger nu ai chef de vorbă.

Plecară mai departe spre locul unde, sub zăpadă, erau îngropate panourile caselor prefabricate. Lui Şuhov îi place să lucreze cu Kilgas.

Păcat că nu fumează şi din cauza asta în pachetele lui n-ai să găseşti niciodată tutun.

Kilgas este îndemânatic şi perspicace. Asta e clar.

Ridică împreună o scândură, apoi alta şi sub ele găsiră sulul de carton gudronat. Îl scoaseră. Acum se punea întrebarea cum

să-l ducă? Nu se temeau că vor fi văzuţi de la un post de observaţie. Sentinelele au o singură grijă — să nu evadeze deţinuţii. În interiorul zonei ei pot să facă ţăndări toate panourile. Nu-i interesează. Nu s-ar fi întâmplat nimic nici dacă le-ar fi ieşit în cale un gardian.

Gardianul însuşi umblă să şterpelească câte ceva pentru nevoile lui. Deţinuţii ar scuipa pe casele astea prefabricate. La fel şi şefii de brigadă. De ele se îngrijesc doar şeful de lucrări (acesta nu-i deţinut), un şef de echipă dintre deţinuţi şi lunganul Skuropatenko. Skuropatenco e un simplu deţinut. L-au scutit de alte munci numai ca să păzească de deţinuţi casele din prefabricate. Altfel aceştia le-ar jefui. Acest Skuropatenko este singurul care i-ar putea prinde.

— Ascultă Vania, pe lat nu-l putem căra — reflectă Şuhov. Hai să-l ducem în picioare. Să-l luăm între noi şi să mergem încet. O să-l acoperim cu trupurile noastre şi de departe n-or să se prindă.

Şuhov gândise bine. Sulul era incomod de dus altfel, aşa că îl strânseră între ei ca pe un al treilea om şi plecară. Privindu-i dintr-o parte nu puteai să observi decât că doi oameni merg unul lângă altul.

— Când va vedea cartonul în ferestre, şeful de lucrări va ghici totul — spuse Şuhov.

— Ce amestec avem noi în treaba asta? — se miră Kilgas. Am venit la centrala termoelectrică şi aici totul era aşa. Asta înseamnă, oare, că noi l-am şterpelit?

Raţionamentul era just.

În mănuşile îngheţate, degetele îi încremeniseră şi nu le mai simţea de loc. Pâslarul stâng, însă, rezista. Pâslarii sunt lucrul cel mai important. Când munceşti, mâinile se dezmorţesc singure.

Răzbiră prin zăpada neatinsă încă şi dădură de nişte urme de sanie care duceau de la magazia de unelte spre centrala termoelectrică. Probabil au cărat ciment mai înainte. Centrala termoelectrică se află pe o ridicătură, iar în spatele ei zona se termină. Aici n-a mai fost nimeni, de mult, şi toate căile de acces sunt ascunse într-o zăpadă egală. Cu atât mai vizibile sunt, de aceea, urmele de sanie, care par nişte cărări adânci şi proaspete. Au trecut ai noştri. Pe lângă centrală se curăţă zăpada cu lopeţile de lemn. Se eliberează drumul. Ar fi bine

dacă ar lucra macaraua. Motorul a ars însă cândva şi nu l-a mai reparat nimeni. Asta înseamnă că iarăşi va trebui să cari totul pe braţe, până sus, la etajul întâi. Şi mortarul şi cărămizile de zgură. Centrala termoelectrică a stat două luni în zăpadă, părăsită, ca un schelet cenuşiu.

Şi iată că a venit brigada 104. Cu ce se ţin sufletele ei? Burţi goale încinse cu cingători din foaie de cort, un ger de crapă pietrele şi nici o posibilitate să te încălzeşti, nicăieri nici o zare de foc, nici o scânteie măcar.

A venit deci brigada 104 şi din nou începe aici viaţa. Lada cu mortar se rupsese chiar la intrarea în sala maşinilor. Era şubredă şi Şuhov ştia că n-o vor aduce întreagă. Şeful de brigadă înjură cumplit, dar se convinse şi el că nimeni nu era vinovat.

În momentul acela Kilgas şi Şuhov se apropiară ducând între ei sulul de carton. Şeful de brigadă se bucură şi hotărî imediat o regrupare a forţelor. Şuhov trebuia să aşeze burlanul la sobă pentru a se face foc cât mai repede, Kilgas să repare lada, iar Senka Klevşin să tăie şipci cu toporul şi să fixeze pe ele cartonul grudonat. Cartonul era de două ori mai îngust decât fereastra. De unde să iei şipci? Şeful de lucrări nu dă scânduri pentru ca oamenii să se adăpostească de frig. Priviră, toţi, în toate părţile. Exista o singură soluţie. Să fie luate cele două scânduri fixate ca balustrade la treptele care urcau spre etajul întâi. N-ai decât să mergi fără să caşti gura şi nu cazi. Altceva nu se putea face.

S-ar părea că deţinutul n-are de ce să se încovoaie nici după zece ani de lagăr. Nu vreau şi gata! Tragi de timp până seara iar noaptea e toată a ta! Numai că lucrurile nu stau deloc aşa. În brigadă nu-i la fel ca în libertate unde lui Ivan Ivanâci i se dă salariu aparte şi lui Piotr Petrovici tot aparte. În lagăr brigada este organizată în aşa fel, încât nu şefii îi zoresc pe deţinuţi, ci deţinuţii se zoresc unul pe altul. Aici e cam aşa: ori primesc toţi suplimentul, ori crapă toţi laolaltă. Nu munceşti, nemernicule şi din cauza ta să stau eu flămând? Trage, mortăciune!

În astfel de condiţii cum să nu te mişti? Mai ales când te presează o asemenea situaţie. Vrei, nu vrei, trebuie să sari, să te învârţi. Dacă peste două ore nu vom avea unde să ne încălzim, gerul ne va usca oasele.

Pavlo adusese uneltele. De acum descurcă-te.

Adusese şi câteva burlane. Pentru tinichigerie nu-i bună orice unealtă. Există un ciocănaş de lăcătuş şi un toporaş.

Şuhov îşi loveşte mănuşile una de alta, apropie burlanele şi le potriveşte unul în altul. Apoi îşi loveşte iarăşi mănuşile şi continuă să lucreze (mistria o ascunsese undeva pe aici, nu departe. Cu toate că în brigadă sunt oamenii lui, el se teme să nu i-o schimbe. Şi Kilgas ar putea face asta).

Gândurile l-au părăsit ca şi cum n-ar fi existat niciodată. Nu-şi poate aminti acum nimic şi nu are nici o grijă în afară de aceea de a potrivi burlanele şi de a le scoate afară fără să iasă fum.

Pe Gopcik îl trimise să caute o bucată de sârmă ca să atârne burlanul lângă geam, la ieşire.

Într-un colţ se află o sobă scundă şi un coş de cărămidă. Are deasupra o plită de fier, care se înroşeşte şi pe ea se dezgheaţă şi se usucă nisipul. În sala aceasta focul fusese deja făcut, iar căpitanul de rangul doi şi Fetiukov cărau nisip cu targa.

Ca să duci targa nu-ţi trebuie prea multă minte.

Iată de ce îi pune şeful de brigadă la munca asta pe foştii şefi. Se spune că Fetiukov a fost înainte şef mare. În primele zile el îşi cam ridicase coada şi începuse să strige la căpitan, dar căpitanul i-a trântit una în bot şi cu asta l-a potolit.

Băieţii se strânseserâ în jurul sobei cu nisip, însă şeful de brigadă îi avertiză:

— Ei, acuşi îl încălzesc eu pe unul în frunte! Să ne instalăm întâi.

Unui bătut îi este de-ajuns dacă-i arăţi biciul. Gerul e aspru, dar şeful de brigadă e şi mai aspru. Băieţii se împrăştiară la treburile lor. Şeful de brigadă se apropie de Pavlo şi-i şopti:

— Rămâi aici şi ţine-te tare! Mă duc să aranjez cu procentajul.

Şuhov auzi. Procentajul e mai important chiar decât munca însăşi. Un şef de brigadă înţelept trebuie să aibă mereu în atenţie procentajul. Cu el ne hrănim. Spune c-ai făcut întocmai ceea ce de fapt n-ai făcut, dacă pentru ceva se plăteşte ieftin, întoarce-o ca să fie mai scump. Pentru asta şefului de brigadă îi trebuie multă minte. Nu mai vorbesc despre aranjamentele cu normatorii. Nici cu ei nu poţi trata cu mâna goală. Pentru cine sunt, dacă le gândeşti bine, procentele astea? Pentru lagăr, se înţelege. Lagărul câştigă de la construcţii mii şi mii în plus şi acordă locoteneţilor premii. Da, până şi lui Volkovoi, pentru biciuşca sa. Ţie? Două sute de grame de pâine seara, ca supliment; îţi amăgesc viaţa cu două sute de grame.

Au fost aduse două căldări cu apă, însă pe drum apa

îngheţase. Aşezară căldările pe sobă.

Gopcik adusese sârmă de aluminiu, care se foloseşte de obicei la reţelele electrice. El se aplecă spre Şuhov şi zise:

— Ivan Denisâci! Asta-i sârmă bună pentru linguri. Mă înveţi să torn o lingură?

Ivan Denisâci îl iubeşte pe Gopcik, deşi ştie să e un potlogar. Gopcik a fost arestat pentru că ducea lapte în pădure teroriştilor lui Bendora. A fost pedepsit întocmai ca un om matur. În fond e un viţel blând şi se gudură pe lângă toţi bărbaţii. Nu s-ar spune, totuşi, că nu-i şiret. Îşi mănâncă pachetele înotdeauna de unul singur. Noaptea, uneori, molfăie.

Nu-i mai puţin adevărat că nici nu-i poţi hrăni pe toţi. Rupseră din sârmă câteva bucăţi şi le ascunseră într-un colţ. Şuhov improviză din două scânduri un fel de scară şi-l urcă pe Gopcik să atârne burlanul. Puştiul se căţără ca o veveriţă, bătu un cui, legă sârma de el şi o trecu apoi pe după burlan. La capătul burlanului Şuhov făcuse un cot. Astăzi nu e vânt, dar mâine va fi şi nu trebuie să iasă fum. Doar se ştie că soba asta nu-i pentru alţii. Senka Klevşin terminase de tăiat şipcile şi îl pusese tot pe Gopcik să le fixeze. Acesta se căţără ca un drăcuşor şi strigă de sus. Soarele se mai ridicase puţin iar ceaţa se împrăştiase. Stâlpii aerieni dispăruseră ca prin farmec. Pe cer rămăsese acum şi parcă dansa halucinant un soare blând şi sângeriu. Soba fusese umplută cu lemne furate. Era o adevărată sărbătoare.

— Iată că în ianuarie soarele a încălzit vaca pe o parte! — spuse Şuhov.

Kilgas termină de reparat lada de mortar, o mai izbi o dată cu toporaşul şi strigă:

— Ascultă Pavlo! Pentru treaba asta şeful de brigadă să-mi dea o sută de ruble. Mai puţin nu primesc.

Pavlo râde.

— Ai să primeşti o sută de grame.

— Mai adăugă procurorul — strigă Gopcik de sus.

— Nu vă grăbiţi, fraţilor, nu vă grăbiţi — strigă Şuhov.

Începură să taie cartonul gudronat şi el arătă cum să procedeze.

În jurul sobei de fontă se strânse din nou lume multă şi Pavlo fu nevoit să-i alunge. Lui Kilgas îi dădu ajutoare şi-i ordonă să facă nişte lăzi, nu prea mari, pentru a transporta mortarul sus.

Trimise apoi încă doi oameni la căratul nisipului, unul înăuntru să arunce nisipul fierbinte de pe plită în lada cu mortar şi câţiva să cureţe schelele şi zidăria de zăpadă.

Undeva porni să strănute un motor. Începuseră să care cărămizile de zgură. Maşina îşi făcea drum anevoie. Pavlo ieşi în fugă şi începu să gesticuleze arătând unde să le descarce. O fâşie din cartonul gudronat fusese deja aşezată. Acum o aşezau pe a doua.

Ce fel de adăpost îţi oferă cartonul gudronat?

Hârtia-i tot hârtie. Cartonul se făcuse acum una cu peretele şi înăuntru era mai întuneric.

Alioşka adusese cărbuni. Unii îi strigă: aruncă-i! Alţii: nu-i arunca! Să ne încălzim cu lemne! Nu mai ştia pe cine să asculte.

Fetiukov se aciuase lângă sobă şi îşi băgă, prostănacul, pâslarii în foc.

Căpitanul de rangul doi îl înhăţă de guler şi-l împinse spre targă.

— La cărat nisip, hoitule!

Căpitanul confundă munca din lagăr cu cea de pe vapor. Dacă ţi s-a spus să faci ceva, înseamnă că trebuie să faci. A slăbit grozav căpitanul în ultima lună, dar trage totuşi la ham.

Între timp, cele trei ferestre au fost astupate. Lumina vine acum numai dinspre uşi. Şi frigul. Pavlo ordonă să se astupe partea de sus a uşilor, în aşa fel încât să intri aplecându-te. Ordinul fu executat întocmai. În timpul acesta trei basculante aduseseră şi răsturnaseră în apropiere cărămizile de zgură. Problema care se punea acum era următoarea: cum să le ridici fără scripete?

— Zidari! Haideţi să urcăm! zise Pavlo dând cuvintelor tonul unei invitaţii. Asta-i o muncă de onoare.

Şuhov şi Kilgas se ridică şi împreună cu Pavlo porniră spre etaj. Scara fusese îngustă dintotdeauna, însă Senka luase acum balustrada şi trebuia să te lipeşti de perete ca să nu te trezeşti jos. Şi încă o bucurie — pe stinghiile scării zăpada a îngheţat şi piciorul aluneca. Cum vor duce oare mortarul?

Cercetară locul unde aveau să zidească. Peste vechea zidărie se aşternuse zăpada, trebuia înlăturată cu lopeţile, iar stratul de gheaţă de dedesubt, spart cu toporaşul şi apoi măturat. Pe unde să urce cărămizile? Priviră în jos, chibzuiră şi hotărâră aşa: decât să fie târâte pe scară, mai bine să pună patru oameni să le

arunce pe schele, iar de acolo doi să le urce la etajul întâi, de unde alţi doi le vor de la mână. Va merge mai repede, fără îndoială.

Sus vântul nu-i chiar atât de puternic, cu toate că trage cu destulă tărie. Când vom zidi, va bate, desigur. Dar dacă te adăposteşti după zidul început, îţi va fi mai cald. Şuhov înălţă capul spre cer şi scoase un "Ah". Cerul era curat, iar soarele aproape că se ridicase spre amiază. Mare minune, repede trece timpul când lucrezi! De câte ori nu observase Şuhov cum se scurg zilele în lagăr, de nici nu-ţi dai seama. Însă termenul nu trece deloc, nu se micşorează câtuşi de puţin. Coborâră şi se aşezară cu toţii lângă sobă. Doar căpitanul şi Fetiukov mai cărau încă nisip. Pavlo se înfurie cumplit. Trimise pe loc opt oameni la cărămidă, doi să amestece nisipul cu ciment şi să-l toarne în ladă, unul la apă şi altul după cărbuni.

Kilgas se îndreptă spre echipa sa şi zise:

— Hei, băieţi! Trebuie să terminăm târgile.

— Pot să le ajut şi eu? — se oferi de bună voie Şuhov.

— Ajută-i — încuviinţează Pavlo dând din cap.

În momentul acela fu adus un cazan în care urma să se topească zăpada pentru mortar. Cineva aduse vestea că ar fi ora douăsprezece.

— Nu poate fi decât douăsprezece — declară Şuhov. Soarele e drept în mijlocul cerului.

— Dacă-i pe verticală — îşi dădu cu părere căpitanul înseamnă că nu-i douăsprezece, ci unu.

— De ce? — se miră Şuhov. Toţi bătrânii ştiu că soarele stă cel mai sus la amiază.

— Da, bătrânii! — îl întrerupse căpitanul. Dar de atunci a fost dat un decret şi soarele stă cel mai sus la ora unu.

— Al cui e decretul ăsta?

Căpitanul de rangul doi ieşi cu targa. Nici Şuhov nu era dispus să poarte o discuţie pe această temă. Oare şi soarele se supune decretelor?

Lucrară cu spor şi înjghebară patru lădiţe.

— Să stăm, să ne încălzim — spuse Pavlo celor doi zidari. Senka, odihneşte-te şi tu. Staţi jos!

Se aşezară lângă sobă. Oricum, până după prânz nu vor începe să zidească şi nu avea nici un rost să pregătească de pe acum mortarul. Ar îngheţa.

Cărbunele se încinse şi iradia o căldură intensă şi moleşitoare. Păcat că se simte numai lângă sobă. În toată sala e frig cum a fost şi înainte.

Toţi patru şi-au scos mănuşile şi îşi ţin mâinile foarte aproape de sobă. Picioarele nu trebuie apropiate niciodată de foc. Trebuie să ştii asta. Dacă ai bocanci, le pocneşte pielea, iar dacă ai pâslari, se jilăvesc, aburul trece prin ei şi nu-ţi va fi niciodată cald. Iar dacă te bagi mai aproape de foc îi arzi şi cu gaura umbli până în primăvară. N-ai de unde căpăta alţii.

— Şi tu, Şuhov? îl necăjeşte Kilgas. Şuhov, fraţilor e cu un picior acasă.

— Da, da, cu acela desculţ — aruncă cineva vorbele. Râseră. (Şuhov îşi scoase pâslarul stâng, care fusese ars, îşi încălzi obiala).

— Şuhov îşi sfârşeşte termenul.

Lui Kilgas i-au dat douăzeci şi cinci. Înainte era o epocă fericită: tuturor, fără alegere, li se dădeau 10 ani. Însă din patruzeci şi nouă epoca aceea s-a dus. Tuturor — câte douăzeci şi cinci, fără să se ţină seama de nimic. Zece îi mai duci, nu pieri, dar douăzeci şi cinci, cum dracu?

Şuhov se bucură că toţi îl arată cu degetul: iată, el îşi cam sfârşeşte condamnarea. În asta, însă, nici el nu crede prea tare. Toţi cei care şi-au sfârşit pedeapsa în timpul războiului au fost reţinuţi până în patruzeci şi şase, când a venit o dispoziţie specială. Cine a avut iniţial trei ani, a făcut cinci. Legea se răstălmăceşte. Termini zece şi-ţi spun să mai faci încă zece. Sau te deportează. Câteodată te gândeşti şi respiraţia ţi se opreşte: timpul trece, se depărtează ca firul de pe mosor şi termenul se sfârşeşte... Doamne! Pe picioarele tale şi în libertate! E posibil? Numai că despre toate astea e necuviincios să vorbeşti cu voce tare unuia aflat în situaţia lui Kilgas. De aceea Şuhov spuse:

— Nu-ţi socoti cei douăzeci şi cinci ai tăi. Nu ţi-e scris în frunte că ai să faci exact douăzeci şi cinci. Dar că eu am stat aici opt ani încheiaţi, asta-i sigur.

Să trăieşti ani în şir cu mutra în pământ şi să n-ai vreme să te gândeşti de ce te afli aici, ci numai şi numai cum vei ieşi, ah, dumnezeule!

Potrivit celor scrise în dosar, Şuhov a fost adus în lagăr pentru trădare de patrie. A mărturisit chiar că s-a lăsat prizonier din dorinţa de a-şi trăda patria şi că s-a întors din prizonierat pentru

că îndeplinea o misiune a spionajului german. Ce fel de misiune, nici Şuhov însuşi n-a putut să născocească şi nici anchetatorul. Aşa că nu i-au putut spune altfel decât o misiune.

Calculul lui Şuhov a fost simplu: nu semnezi — s-a zis eu viaţa; semnezi — mai ai şansa să trăieşit, măcar puţin. Şi a semnat.

Lucrurile se petrecuseră, însă, cam aşa: în februarie patruzeci şi doi, pe frontul de nord-vest, toată armata fusese încercuită. Avioanele nu le aruncau nimic de mâncare şi la drept vorbind nici nu erau avioane pentru asta. Foamea i-a adus până acolo că geluiau oasele cailor morţi, muiau în apă carnea aceea gelatinoasă şi o mâncau. Să vânezi n-aveai cu ce. Şi încet, încet, nemţii îi prindeau prin păduri şi-i luau. Într-o grupă din asta Şuhov a fost prizonier două zile, tot acolo, în păduri. Cinci dintre ei au evadat.

Sau ascuns prin păduri şi mlaştini şi printr-o minune au nimerit la ai lor. Numai că doi au fost culcaţi la pământ de un automat, unul a murit din cauza rănilor şi au ajuns numai doi. Dacă ar fi fost mai înţelepţi ar fi spus că s-au rătăcit prin păduri şi nu s-ar fi întâmplat nimic. Însa ei au mărturisit că au fugit din prizonierat. Din prizonierat? Aşa şi pe dincolo, mama voastră! Dacă erau cinci poate că le-ar fi confruntat mărturisirile, le-ar fi verificat. Acum însă erau numai doi şi, cică, s-au înţeles nemernicii în ceea ce priveşte fuga.

Senka Klevşin înţelese, cu toată surzenia lui, că se vorbeşte despre fuga din prizonierat şi spuse tare:

— Pe mine m-au prins de trei ori şi tot de trei ori am fugit din prizonierat.

Senka e răbdător şi mai mult tace: nu-i aude pe cei din jur şi nu se amestecă în vorba lor. Aşa că despre el nu se ştie decât că a stat la Buchenwald, că a făcut parte din organizaţia clandestină din lagăr, că a cărat acolo arme pentru o răscoală şi că nemţii l-au spânzurat de mâini şi l-au bătut cu bastoanele.

— Tu, Vania, ai stat opt ani, e drept, dar în ce fel de lagăr ai stat? — îl contrazice Kilgas pe Şuhov. Ai stat în lagăre de drept comun şi ai trăit acolo cu muierele. N-aţi purtat...

— Ce muiere? Cu buştenii, frăţioare, nu cu muierile.

Voia să spună că se ocupase cu tăiatul copacilor. Şuhov îşi aţinti ochii în focul din sobă şi îşi aminti cei şapte ani petrecuţi în nord şi flacăra tremurătoare a focului, noaptea, când se tăiau

copacii şi cei trei ani la transportul buştenilor pentru traverse şi scânduri de ambalaje.

Şeful avea acolo următoarea lege: brigada care nu-şi îndeplineşte sarcina ziua, rămâne noaptea în pădure.

După miezul nopţii se târau până la lagăr, iar dimineaţa porneau odată cu ceilalţi, din nou spre pădure.

— Nu-u, fraţilor. Lagărul acesta este mai liniştit, credeţi-mă — bolborosi el. Aici mâncarea e lege. Ai îndeplinit, n-ai îndeplinit sarcina — te întorci în lagăr. Şi raţia de bază e mai mare aici cu o sută de grame. Se poate trăi. E lagăr special? Fie şi special. Te împiedică cu ceva numerele? Nu-s grele numerele.

— E mai liniştit! — şuieră Fetiukov. (E pauză şi toţi s-au strâns lângă sobă). Li se taie oamenilor gâturile în paturi! Asta înseamnă că e mai liniştit?

— Nu oamenilor, ci turnătorilor — spuse Pavlo ameninţându-l cu degetul pe Fetiukov.

E drept, în lagăr se petrecuse ceva nou. Doi delatori cunoscuţi au fost tăiaţi chiar în paturile lor, noaptea. Apoi a fost tăiat un deţinut de treabă şi nevinovat. Au greşit probabil patul.

Un turnător a cerut sprijin şefilor de la carceră, iar aceştia l-au ascuns în închisoarea de piatră. Ciudat... Astfel de întâmplări într-un lagăr cu regim comun nu se petreceau...

Brusc se auzi sirena trenului electric. La început nu urla cu toată puterea, ci răguşit, de parcă şi-ar fi curăţat gâtlejul.

S-a dus jumătate de zi! Pauza de prânz!

Ah, am întârziat. Ar fi trebuit să plece de mult la sala mese, să ocupe rând. La acest obiectiv lucrează unsprezece brigăzi şi în sala de mese nu încap mai mult de două.

Şeful de brigadă tot nu venise. Pavlo îi privi în grabă şi hotărî:

— Şuhov şi Gopcik, cu mine! Kilgas! Când am să-l trimit pe Gopcik să vii imediat cu brigada.

Într-o clipă, locurile lor lângă sobă au fost ocupate. Au înconjurat soba ca pe-o muiere pe care toţi vor s-o îmbrăţişeze.

— Gata cu somnul! — strigă cineva. Fumaţi!

Se priviră unul pe alult să vadă cine fumează. Nu fumează nimeni. Nu au tutun sau nu vor să arate că au. Pavlo ieşi cu Şuhov şi Gopcik alergă după ei ca mânzul.

— S-a încălzit — constată surprins Şuhov. Sunt optsprezece grade sub zero, nu mai mult. Bun timp pentru zidit!

Îşi aruncară privirile spre cărămizile de zgură. Băieţii duseseră

destule sus, iar câteva se aflau pe planşeul de la primul etaj.

Şuhov îşi miji ochii şi privi soarele. Voia să verifice dacă Buinovski, căpitanul de rangul doi, avea dreptate în ceea ce priveşte decretul.

La loc deschis, unde are spaţiu suficient, vântul trage îşi înţeapă ca înainte. Nimeni nu trebuie să uite că e luna ianuarie.

Bucătăria şantierului e o chichineaţă înjghebată din scânduri subţiri în jurul unei sobe. Spărturile acoperişului sunt astupate cu tablă roasă de rugină. Un perete interior împarte chichineaţa în două: într-o parte bucătăria, în cealaltă sală de mese. Ambele încăperi sunt nepardosite. De-atâta du-te-vino, pământul e numai gropi şi ridicături. Bucătăria propriu-zisă e de fapt o sobă pătrată cu un cazan cimentat în ea. Atât. La bucătărie trebăluiesc doi oameni, bucătarul şi instructorul sanitar. Dimineaţa, când se iese din lagăr, bucătarul primeşte de la bucătăria mare a lagărului crupe. Cincizeci de grame pentru un om, un kilogram pentru o brigadă şi cu puţin sub un pud[1] pentru întregul obiectiv. Se înţelege, bucătarul nu cară pe umerii săi, cale de trei kilometri, sacul cu crupe, îl dă să-l care un ţopârlan.

Mai bine dă o porţie de supliment decât să-şi spetească spinarea. El nu cară nici apă, nici lemne şi nici măcar nu face focul. Tot muritorii de rând — şi sunt destui — le fac. Şi pentru asta li se dă şi lor câte o porţie.

S-a hotărât să se mănânce fără a se scoate străchinile din sala de mese. Străchinile sunt tot din lagăr. (La obiectiv nu le poţi lăsa pentru că noaptea le şterpelesc cei aflaţi în libertate). Se aduc zilnic cam cinzeci, nu mai multe, iar aici sunt spălate şi puse repede în circulaţie. (Cel care cară străchinile primeşte, de asemenea, o porţie în plus. Ca să nu se scoată străchinile afară, a fost plantat lângă uşă un ţopârlan. Oricât ar păzi el, tot se scot. Înţelegere? Păcăleală? Dacă vrei să mănânci trebuie să trimiţi prin întregul obiectiv, cât este el de mare, un colector, să strângă străchinile murdare şi să le care la bucătărie. Şi lui i se cuvine o porţie, şi altuia la fel.

Bucătarul răstoarnă crupele şi sarea în cazan şi alege grăsimea cea bună pentru sine. (Grăsimea bună nu ajunge la mâna de lucru. Aşa că deţinuţilor le-ar fi mult mai pe plac dacă de la depozit s-ar da mereu grăsime de proastă calitate). Apoi mestecă terciul până fierbe; cât trebuie. Cam asta-i tot ce face

[1] un pud — 16,381 kg

bucătarul. Instructorul sanitar nu face nici atât. Stă şi se uită. Când terciul e gata vine şi rândul lui. Mănâncă ce-i mai bun. În momentul acela soseşte şi şeful de brigadă, care se întâmplă să fie de serviciu. Se schimbă în fiecare zi. Vine să ia probă, să verifice chipurile, dacă mâna de lucru poate fi hrănită cu astfel de terci. I se dă o porţie dublă.

Când sună sirena sosesc şi ceilalţi şefi de brigadă şi bucătarul le dă pe ferestruică străchinile al căror fund este acoperit cu puţin terci. Câte crupe din raţia care ţi se cuvine ai acolo — nu poţi să cântăreşti şi nici să întrebi pentru că primeşti o sută de scurte peste gură, numai dacă o deschizi.

Deasupra stepei goale şuieră vântul — vara uscat şi fierbinte, iarna geros. În stepa asta, de când e ea, n-a crescut nimic. Cu atât mai puţin între cele patru garduri de sârmă ghimpată. Pâinea "creşte" doar la magazia de pâine, iar ovăzul dă în spic la depozit. Şi chiar dacă ţi-ai rupe şalele muncind, chiar dacă te-ai prăbuşit cu faţa în ţărână, pământul nu-ţi dă mai multă mâncare decât ţi-a prescris comandantul. Ba n-o primeşti nici pe aceea din pricina bucătarilor, a ţopârlanilor şi a celor protejaţi. Se fură şi aici, se fură şi în zonă, iar înainte se fura şi la magazie. Şi toţi cei care fură nu dau cu târnăcopul. Tu, în schimb, izbeşti cu el, iei ce-ţi dau şi cară-te de la ferestruică.

Cine pe cine poate, pe acela-l roade.

Pavlo, Şuhov şi Gopcik intrară în sala de mese. Aici deţinuţii se împing unul în altul de nu se mai văd nici mesele ciunte şi nici băncile. Unii stau jos şi mănâncă, iar cei mai mulţi, în picioare.

Brigada 82, care a săpat gropi, în ger, o jumătate de zi, a pus mâna pe primele mese. Acum, nici după ce au mâncat nu vor să mai plece. Unde să se mai încălzească? Ceilalţi îi înjură, dar spatele lor e ca peretele. Oricum, aici e mai plăcut decât în ger.

Pavlo şi Şuhov îşi fac loc cu coatele. Au sosit la timp.

O brigadă îşi primeşte mâncarea şi la rând mai este una. Cei care stau la ferăstruică sunt tot ajutorii şefilor de brigadă.

— Străchini! Străchini! — strigă bucătarul prin ferestruică. I se aduc străchini. Adună şi Şuhov, nu pentru un supliment, ci ca să meargă treaba mai repede.

Acolo, după peretele despărţitor, ţopârlanii spală străchinile pentru un blid de terci.

În clipa în care începu să primească mâncarea, ajutorul din

faţa lui, Pavlo, strigă pe deasupra capetelor celorlalţi:

— Gopcik!

— Sunt aici! răspunde Gopcik de la uşă. Are o voce mică şi subţire de ied. Aproape că ţi-e teamă să nu se spargă.

— Cheamă brigada!

Gopcik o luă la fugă.

Important e că astăzi terciul e bun, chiar foarte bun. E din ovăz. Nu se întâmplă prea des. De obicei se face din sorg. De două ori pe zi. Sau din puţină făină cu multă apă. În terciul de ovăz, printre boabe, se găseşte un strat hrănitor de grăsime. Când era tânăr, Şuhov dădea cailor ovăz cu braţul. Niciodată nu s-a gândit, atunci, că-şi va chinui sufletul pentru câteva boabe de ovăz.

— Străchini! Străchini! se aude dinspre ferestruică.

Se apropie rândul brigăzii lor. Ajutorul brigăzii din faţă a primit un polonic dublu, de "şef de brigadă" şi părăseşte ferestruica.

Asta tot pe socoteala mâinii de lucru şi nimeni nu se împotriveşte.

Fiecărui şef de brigadă i se dă o astfel de porţie, iar dacă el n-o mănâncă, o dă ajutorului. Tiurin o dă lui Pavlo. Sarcina lui Şuhov, acum e următoarea: se înfige deasupra unei mese, alungă doi pârliţi, roagă cu frumosul o mână de lucru să-l ajute şi curăţă un colţ de masă pentru vreo 12 străchini (Dacă le aşezi una lângă alta şi peste ele mai pui un rând de şase şi apoi încă unul de două, încap). Pe urmă trebuie să ia străchinile de la Pavlo, să le numere din nou şi să vegheze ca nu cumva vreun străin să fure o strachină de pe masă.

Şi mai trebuie să fie atent să nu-l lovească cineva cu cotul şi să-l dea jos. Alături e forfotă. Unii se ridică de pe bancă, alţii se aşează şi mănâncă.

Trebuie să supraveghezi cu atenţie hotarul: îşi mănâncă străchinile lor, ori s-au strecurat într-ale noastre?

— Două! Patru! Şase! numără bucătarul de după ferestruică. Dă câte două străchini dintr-o dată. Aşa îi e mai uşor. Cu o singură mână se poate înşela.

— Două, patru, şase, repetă cu voce slabă Pavlo şi-i transmite lui Şuhov câte două străchini. Şuhov le aşează pe masă. Nu repetă cu voce tare, dar numără mai iute decât ei.

— Opt, zece.

De ce nu aduce Gopcik brigada?

— Doisprezece, paisprezece — continuă numărătoarea. Nu mai sunt străchini la bucătărie. Pe lângă capul şi umerii lui Pavlo, Şuhov vede cum mâinile bucătarului pun pe ferestruică, cu mişcări nehotărâte, parcă gânditoare, două străchini. S-a întors, probabil, spre spălători şi-i înjură. Pe ferăstruică se aduse un teanc de străchini goale. Bucătarul îşi descleştă mâinile de pe cele două străchini şi împinse în spate teancul.

Şuhov părăsi în grabă grămada de străchini de pe masă, sări peste o bancă, trase ambele străchini şi spuse încet, nu atât pentru bucătar, cât pentru Pavlo:

— Paisprezece.

— Stai! Unde o-ntinzi? urlă bucătarul.

— E de-al nostru, confirmă Pavlo.

— De-al vostru, de-al vostru, dar de numărătoare nu te ţii?

— Paisprezece, strânse din umeri Pavlo.

El însuşi n-ar fi încercat niciodată să şterpelească străchini pentru că era ajutorul şefului de brigadă şi trebuia să-şi păstreze autoritatea.

În cazul de faţă, însă, nu se întâmplă nimic grav dacă repeta după Şuhov.

— Eu am numărat deja paisprezece, boncăluieşte bucătarul.

— Şi ce-i dacă a numărat? A numărat, dar n-a dat, le-a ţinut în mâini! răcneşte Şuhov. Vino şi numără dacă nu crezi. Iată-le, toate-s pe masă!

Şuhov striga la bucătar, însă observase că cei doi estonieni îşi fac loc spre el şi le întinse, din mers ambele străchini. Se întoarce apoi spre masă şi cercetă atent dacă nu cumva vecinii au luat vreuna. Ar fi putut lua cu uşurinţă.

În ferestruică se arătă, întreagă, mutra roşie a bucătarului.

— Unde-s străchinile? întrebă el cu asprime.

— Na, poftim! — strigă Şuhov — Dă-te puţin mai încolo prietene scump, ai încremenit? — şi împinse pe cineva într-o parte. Iată-le pe cele două! — ridică în mâini cele două străchini de la ultimul etaj. Şi iată trei rânduri de câte patru, nici una în plus, socoteşte! E în ordine?

— Dar brigada n-a venit? privi cu neîncredere bucătarul prin spaţiul acela mic pe care i-l oferea ferestruica îngustă, croită astfel tocmai pentru ca nimeni să nu-şi arunce ochii înăuntru şi să vadă cât a mai rămas în cazan.

— No, n-o vinit încă brigada — îşi clătină capul Pavlo.

— Atunci de ce dracu ocupaţi străchinile dacă brigada nu-i? — turbă de mânie bucătarul.

— Iată, iată brigada — începu să strige Şuhov.

Şi toţi auziră glasul căpitanului de rangul doi, care striga, la intrare, ca pe puntea de comandă:

— De ce v-aţi strâns grămadă? Aţi mâncat, plecaţi! Daţi voie altora!

Bucătarul mai mormăi ceva, apoi tăcu şi curând îi apărură din nou mâinile în ferestruică.

— Şaisprezece, optsprezece...

Şi după ce turnă ultima porţie, dublă:

— Douăzeci şi trei. Gata, Următoarea brigadă!

Cei din 104 începură să-şi croiască drum şi Pavlo le întindea străchinile peste capetele celor care şedeau la a doua masă.

Pe fiecare bancă, vara, încap câte cinci oameni. Acum, însă, înfofoliţi cum sunt, abia dacă încap patru şi nu le e deloc la îndemână să mişte lingurile.

Cu gândul că măcar una dintre porţiile şterpelite, va fi a lui, Şuhov se apucă cu repeziciune de cea care-i revenea în mod normal, îşi ridică genunchiul drept până la pântece, trase din tureatca pâslarului "Ust-Ijma 1944", îşi scoase căciula şi o strânge sub braţul stâng, iar cu lingura atacă delicat, dintr-o margine, terciul.

Mânca atent, concentrat numai asupra stratului subţire de terci, îl rădea de pe fundul străchinii, îl băga în gură şi-l mozolea cu limba. Trebuia să se grăbească pentru ca Pavlo să observe că a terminat şi să-i ofere a doua porţie.

Numai că acolo se afla şi Fetiukov care venise odată cu estonienii şi văzuse cum şterpelise el cele două terciuri. Fetiukov se aşezase drept în faţa lui Pavlo, mânca stând în picioare şi se uita insistent la cele patru porţii rămase intacte. Voia astfel să-i arate lui Pavlo că ar trebui să-i dea şi lui, dacă nu o porţie întreagă, atunci măcar o jumătate de porţie. Tânăr şi negricios, Pavlo îşi mânca liniştit porţia dublă şi pe faţa lui nu se putea citi în nici un fel dacă-l vede pe cel care stă lângă el şi dacă îşi aminteşte că două porţii sunt în plus.

Şuhov termină de mâncat terciul. Din cauză că îşi pregătise de la început stomacul pentru două porţii, nu se sătură acum numai cu una, cum se întâmpla de obicei când mânca terci de ovăz. El îşi strecură mâna în buzunarul interior, scoase din cârpa

albă bucăţica rotundă de coajă şi cu ea începu să şteargă rămăşiţele de terci de pe fundul şi marginile străchinii. Strângea pe coaja de pâine puţin terci, îl lingea şi apoi strângea din nou. În sfârşit, strachina fu curăţată ca şi cum ar fi fost spălată, doar că era puţin mată. O dădu peste umăr şi continuă să stea preţ de un minut cu capul descoperit. Cu toate că el şterpelise străchinile, stăpânul lor era ajutorul şefului de brigadă.

Pavlo termină de mâncat, linse numai lingura, o ascunse la locul ei şi îşi făcu cruce. Apoi atinse uşor — nu le putea mişca din cauza înghesuielii — două din cele patru străchini de pe masă, cu intenţia vădită de a le da lui Şuhov.

— Ivan Denisovici! Una ia-o pintru tini, iar alta i-o duci lui Cezar.

Şuhov ştia că trebuie să ducă o strachină lui Cezar, la birou. (Cezar nu se înjosea niciodată să meargă la masă, nici aici, nici în lagăr). Ştia asta, dar când Pavlo atinse cele două străchini deodată, inima i se opri: nu cumva i le dă lui pe amândouă? Acum lucrurile se limpeziră şi inima o porni iarăşi la drum.

Într-o secundă se aplecă asupra vânatului său legal şi începu să mănânce cu chibzuială, fără să simtă cum îl ghiontesc în spate cei din alte brigăzi.

Ar fi fost mâhnit dacă Pavlo i-ar fi dat lui Fetiukov încă o porţie. Fetiukov, ştie oricând s-o facă pe şacalul, dar să şterpelească n-are curaj.

...În apropiere, la aceeaşi masă, se află Buinovski. Şi-a terminat de mult terciul, nu ştie că în brigadă sunt porţii în plus şi nici nu-şi aruncă ochii să vadă ce a mai rămas de la ajutorul şefului de brigadă. Căldura îl moleşise şi nu mai avea putere să se scoale şi să iasă afară, în ger sau să se ducă în sala friguroasă a maşinilor. El ocupa acum un loc ilegal şi împiedica brigăzile nou venite, aidoma celor pe care, cu cinci minute în urmă, îi izgonise cu vocea lui metalică. Venise de curând în lagăr, şi, implicit, partipa de puţină vreme la munca forţată. Minutele acestea de acum (el nu ştia asta) aveau o deosebită importanţă în viaţa lui, erau minute care-l transformau dintr-un ofiţer de marină puternic şi zgomotos, într-un deţinut greoi în mişcări şi prudent. Numai această încetineală în mişcări era în stare să-l facă să supravieţuiască celor douăzeci şi cinci de ani de închisoare cu care fusese înzestrat.

Cei din jur strigau la el şi-l loveau în spate să elibereze locul.

Pavlo spuse:

— Căpitane! Ei, căpitane!

Buinovski tresări ca trezit din somn şi privi în jur. Pavlo îi întinse terciul fără să-l întrebe dacă-l vrea sau nu. Sprâncenele lui Buinovski se ridicară, iar ochii priviră terciul ca pe o minune.

— Ia-l, ia-l, îl îndemnă Pavlo şi luând porţia şefului de brigadă, plecă.

Pe buzele crăpate ale căpitanului, care călătorise în jurul Europei şi pe marele drum nordic, apăru un zâmbet vinovat. Apoi se aplecă fericit asupra stratului subţire de ovăz, în care nu se zărea nici un strop de grăsime.

Fetiukov se uită cu răutate la Şuhov şi la căpitan şi se îndepărtă. Din punctul de vedere al lui Şuhov, Pavlo procedase just oferindu-i încă o porţie căpitanului. Va veni vremea când căpitanul va învăţa cum să trăiască în lagăr; deocamdată, nu ştie.

Şuhov nutrea speranţa slabă că Cezar îi va da lui terciul. Înlătură, însă, imediat gândul amintindu-şi că acesta nu primise pachet de două săptămâni.

Termină al doilea terci, curăţă ca şi prima oară fundul şi marginile străchinii, linse de fiecare dată bucăţica de coajă şi sfârşi, în cele din urmă, prin a o mânca. Luă apoi porţia lui Cezar, care între timp se răcise şi plecă.

— La birou — spuse şi îl împinse într-o parte pe ţopârlanul de la uşă, care nu-l lăsa să iasă cu strachina.

Biroul are o casă din bârne, în apropierea corpului de gardă. Ca şi dimineaţa, fumul ţâşnea din hornuri. Pentru birou nu se face economie de surcele şi de bracuri.

Şuhov deschise o uşă, apoi încă una căptuşită cu cârlţi şi, dând drumul înăuntru rotocoalelor de abur rece, intră şi trase iute uşa după el. (Se grăbise ca nu cumva cineva să strige: "Ei, tu, bădăranule, închide uşa").

I se păru că în birou e cald ca în baie.

Prin ferestrele de pe care gheaţa se topise pătrundea un soare vesel, nu morocănos, ca acolo sus, pe centrala termoelectrică. Soba fusese atât de tare încălzită, încât de la o margine la cealaltă era roşie. Roşii erau şi burlanele. Într-o asemenea căldură, cum te-ai aşezat ai şi adormit.

Biroul are două camere. A doua, a şefului de lucrări, are uşa întredeschisă şi de acolo tună vocea acestuia.

— Avem pierderi la fondul de salarii şi la materialele de construcţii. Scândurile cele mai scumpe — fără să mai vorbesc de panourile pentru casele prefabricate — sunt sparte de deţinuţi şi arse ca să se încălzească, iar voi nu vedeţi nimic. Zilele acestea cimentul a fost descărcat pe un vânt puternic şi transportat cu tărgile aproape zece metri. Pe tot terenul, în jurul depozitului, cimentul e până la gleznă, iar când muncitorii au plecat nu mai erau negri, ci cenuşii. Iată câte pierderi!!

Înseamnă că e consfătuire la şeful de lucrări, cu şefii de echipă, se înţelege.

Lângă intrare, în colţ, pe un taburet, stă plantonul care are grijă de foc. Căldura îl moleşise. Mai încolo, Skuropatenko, B-219, o prăjină strâmbă, s-a înfipt ca un ghimpe în fereastră. Urmăreşte şi acum dacă nu cumva i se fură panourile pentru casele prefabricate. Cartonul gudronat ţi-a fost suflat, taică! Aleluia!

Cei doi contabili, tot deţinuţi, îşi prăjesc pâinea pe sobă. Ca să nu se ardă şi-au făcut un fel de grătar din sârmă.

Cezar trage din pipă. E cu spatele spre Şuhov, nu-l vede. În faţa lui stă H-123, care înghiţise până acum conform sentinţei, douăzeci de ani de muncă silnică. E un bătrân rezistent. Mănâncă terci.

— Nu, tăicuţule — îi vorbeşte Cezar dulce, dând drumul la rotocoale de fum — obiectivitatea ne cere să recunoaştem că Eisenstein este genial. Oare nu-i genial "Ivan cel groaznic"? Dansul opricinilor cu mască! Scena din catedrală!

— O schimonoseală! — mârâie H-123, ţinând lingura înaintea gurii. E atât de multă artă, că încetează de a mai fi artă. Piper şi mac în loc de pâinea care ne este absolut necesară. Şi apoi cea mai infamă idee politică — justificarea tiraniei personale. E o batjocură la adresa a trei generaţii de intelectuali ruşi!

— Dar ce altă modalitate de tratare i s-ar fi admis?

— Ce i s-ar fi admis?! Ah! În cazul acesta nu-mi spuneţi că e un geniu! Mai bine aţi spune că e un linguşitor care a îndeplinit o comandă ca un câine. Geniile nu-şi adaptează modalitatea de tratare după gustul tiranilor!

— Hm, hm, tuşi Şuhov, sfiindu-se să întrerupă o conversaţie atât de elevată. Dar nici să mai aştepte nu avea rost.

Cezar se întoarse, luă strachina fără să se uite la Şuhov, ca şi cum aceasta ar fi venit singură, plutind prin aer şi îşi continuă

conversaţia:

— Vedeţi, arta nu înseamnă "ce", arta înseamnă "cum".

H-123 sări ca ars şi începu să bată cu pumnul în masă:

— Nu, nu! "Cumul" vostru să se ducă la mama dracului dacă nu trezeşte în mine sentimente nobile.

Şuhov mai stătu exact atât cât era cuviincios să stea după ce dăduse terciul. Aştepta ca Cezar să-l trateze cu o ţigară. Cezar, însă, nu-şi mai amintea de loc că el se află acolo, în spatele lui.

Şuhov se întoarse şi plecă, fără să facă zgomot.

"Nu-i prea frig afară, observă el, se poate zidi".

Mergea pe cărare şi în zăpadă zări o bucată dintr-o pânză de fierăstrău. Nu-i găsi nici un fel de întrebuinţare, dar o luă şi o băgă în buzunarul pantalonilor. Nevoia viitoare n-o poţi şti. O va ascunde la centrala termoelectrică. Prevederea e mai folositoare decât bogăţia. Sosi la centrală şi înainte de toate îşi scoase mistria din ascunzătoare şi o băgă sub cingătoare. Abia după aceea se strecură în sala care le servea ca loc de muncă.

Umblase prin lumina soarelui şi, de aceea, acolo i se păru grozav de întuneric şi nu mai cald decât afară. Poate puţin mai umed. Se îngrămădiseră din nou cu toţii lângă soba rotundă, instalată de Şuhov şi lângă soba cealaltă, pe care se usca nisipul jilav.

Cine nu avea loc stătea pe muchea lăzii de mortar. Şeful de brigadă stă chiar lângă sobă şi-şi sfârşeşte de mâncat terciul. Pavlo i-l încălzise pe sobă. Băieţii şuşotesc între ei. S-au înveselit, îi spun şi lui Ivan Denisovici cu glasul scăzut: şeful de brigadă a scos-o bine cu procentajul. A venit vesel.

La orice fel de muncă, ar fi puşi, şeful de brigadă e totul, munca e opera minţii lui. Astăzi, de pildă, ce au făcut în jumătate de zi? Nimic. Instalarea sobei nu intră la socoteală. Nici astuparea ferestrelor. Astea s-au făcut pentru noi, nu pentru producţie. În fişă, însă, trebuie să se scrie ceva. Poate că Cezar îi dă o mână preţioasă de ajutor. Şeful de brigadă e respectuos faţă de el. Nu s-ar putea aşa fără rost. Dacă a scos-o bine cu procentajul înseamnă că de acum, cinci zile, vor avea raţii bune. Dacă nu cinci, atunci măcar patru. Din cinci zile, una o ciupeşte comandantul şi tot lagărul primeşte aceeaşi raţie minimă — şi cei mai buni şi cei mai răi. Şi nu ţi-e necaz că toată lumea primeşte aceeaşi raţie, ci că se fac economii pe seama burţilor noastre. E drept, stomacul deţinutului îndură totul: astăzi a fost

cum a fost, însă mâine ne vom sătura. Cu gândul acesta se culcă deţinutul în ziua în care raţia e minimă.

Dacă te ţii bine, lucrezi cinci zile şi mănânci patru. În brigadă e linişte. Cine are fumează pe furiş. S-au înghesuit cu toţii în semiîntuneric şi se uită la foc. Ca o familie mare. De fapt brigada chiar este o familie. Lângă sobă, şeful de brigadă povesteşte ceva. El nu face niciodată risipă de cuvinte, iar dacă a început să povestească înseamnă că are sufletul uşor. Nici el, Andrei Prokofievici, n-a învăţat încă să mănânce cu capul acoperit. Când îşi scoate căciula pare mai bătrân decât este în realitate. Ca toţi ceilalţi, e tuns scurt, dar chiar aşa, la lumina focului, se poate observa uşor cât păr alb are presărat printre firele de păr cenuşiu.

— ...Eu tremuram în faţa comandantului de batalion, iar acum eram în faţa comandantului de regiment. „Soldatul Armatei Roşii Tiurin la ordinele dumneavoastră...” De sub sprâncenele stufoase mă fulgeră ochii: „Dar după tata cum te cheamă?” Îi spun. „Anul naşterii?” Îi spun. Atunci, în 1930, aveam douăzeci şi doi de ani, eram un viţeluş.

„Ei şi cum îţi faci serviciul Tiurin?” — „Servesc poporul muncitor” — răspund. Dintr-o dată începu să clocotească şi să izbească cu pumnii în masă — poc! poc! „Serveşti poporul muncitor, dar tu însuţi cine eşti, nemernicule?”

Parcă-mi turnase cineva smoală topită pe gâtlej. Îmi fac curaj şi zic: „Sunt trăgătorul mitralior numărul unu. Fruntaş în pregătirea de luptă şi politic...” „Ce număr unu, ticălosule. Tatăl tău e chiabur! A sosit o scrisoare din Kameni. Tatăl tău e chiabur, eşti căutat de doi ani şi tu te-ai ascuns”. Am pălit cu totul şi am tăcut. Un an întreg nu scrisesem acasă ca să nu-mi dea de urmă. Nu ştiam dacă ei mai trăiesc şi nici ce gândesc despre mine. „Ce fel de conştiinţă ai? — începu să urle şi să se agite «Patru bastoane», înşeli puterea muncitorească – ţărănească”. Gândeam că mă va bate, dar nu făcu asta. Semnă un ordin ca în şase ore să fiu alungat. Afară era noiembrie, mi-au luat echipamentul de iarnă şi mi-au dat unul de vară, care fusese purtat trei ani. Şi o mântăluţă scurtă. Eram zăpăcit cu totul şi nu ştiam că aveam dreptul să nu predau hainele şi să le trimit pe urmă... Şi mi-au mai dat, pe lângă asta, o dovadă cumplită: „Eliberat din rândurile... fiind fiu de chiabur”. Tocmai bună ca să-ţi poţi găsi o muncă şi să te strecori patru zile şi

patru nopţi cu trenul, fără foaie de drum. Nici mâncare nu mi-au dat, măcar pe o singură zi. Am luat ultimul prânz şi m-au îmbrâncit pe poarta cazărmii.

...În 1940, în lagărul de triaj de la Kotlas, l-am întâlnit pe fostul meu comandant de pluton. Căpătase tot zece ani. De la el am aflat că pe comandantul acela de regiment şi pe comisar i-au împuşcat în 1936. Erau proletari sau chiaburi? Aveau conştiinţă sau nu aveau...? Mi-am făcut cruce şi am zis: „Tatăl nostru care eşti în ceruri, trebuie să cred că exişti, căci deşi înduri multă vreme, crâncen pedepseşti”.

După cele două străchini de terci, Şuhov avea o poftă grozavă să fumeze, chiar dacă pentru asta şi-ar fi dat viaţa. Îşi propuse să cumpere de la letonul din baraca a şaptea două pahare de tutun şi atunci îşi va putea achita datoriile. Drept urmare se apropie de estonianul pescar şi îi şopti:

— Ascultă, Fino, împrumută-mi până mâine să răsucesc o ţigară. Ştii că eu nu înşel.

Fino se uită drept în ochii lui Şuhov, apoi fără să se grăbească, se uită la fratele său adoptiv. Ei împart totul în jumătăţi şi nici un firicel de tutun nu se clinteşte fără ştirea celuilalt. Îşi mormăiră ceva unul altuia, apoi Fino scoase o pungă brodată cu şnur roşu. Din punga aceea scoase un pic de tutun tăiat în fabrică, îl aşeză în palma lui Şuhov, îl măsură din ochi şi mai adăugă câteva fire. Exact cât trebuie pentru o ţigară, nu mai mult.

Şuhov avea hârtie de ziar. Rupse o bucată, răsuci ţigara, ridică un cărbune aprins care alunecase între picioarele şefului de brigadă şi începu să tragă cu poftă.

Un fel de ameţeală îi cuprinse trupul, iar capul şi picioarele parcă se îmbătaseră.

Abia începu să fumeze şi din capătul celălalt al sălii se înfipseră în el, strălucitori, ochii verzi ai lui Fetiukov. Poate că s-ar fi milostivit să-i dea lui, şacalului, câteva fumuri, dar astăzi vânase chiştoace şi Şuhov văzuse. E mai bine să-i dea chiştocul lui Senka Klevşin. El nici nu aude ce povesteşte acolo şeful de brigadă şi stă, nenorocitul, în faţa focului, cu capul plecat într-o parte. Focul din sobă proiectează pe faţa ciupită de vărsat a şefului de brigadă o lumină palidă. El povesteşte fără milă, ca şi cum ar fi vorbit despre altcineva:

— Rufele pe care le aveam le-am vândut cu un sfert din preţ

unui speculant. Cu banii am cumpărat, pe sub mână, două pâini. Atunci încă erau cartele. Gândeam să mă strecor cu trenurile de marfă, însă ieşiseră şi împotriva acestui fapt legi aspre. Iar bilete, cine-şi mai aduce aminte, nu puteai cumpăra nici cu bani, iar fără bani nici pe-atâta. Se putea călători doar cu permise şi cu ordine de serviciu. Pe peron n-aveai cum să ieşi: la uşi — miliţia, iar patrulele cutreierau peronul dintr-un capăt în celălalt. Soarele, friguros, apunea. Prin găuri, apa începea să prindă pojghiţă. Unde să înnoptezi? Am sărit un perete neted, de piatră şi am nimerit, cu pâini cu tot în closetul staţiei. Am stat acolo câtva timp. Nu mă alunga nimeni. Apoi am ieşit ca un pasager sau ca un soldat oarecare. În gară tocmai se oprise Vladivostok-Moscova. La apa fierbinte era încăierare, se loveau unul pe altul cu gamelele în cap. O fată cu o bluză sinilie şi cu un ceainic de doi litri se tot învârtea în jurul grămezii, temându-se să se apropie. Avea picioarele micuţe şi delicate. Se puteau opări sau se puteau strivi. „Ţine pâinile astea — îi spun — şi-ţi dau imediat apă fierbinte”. În timp ce umpleam ceainicul, trenul porni. Ea ţinea pâinile în braţe şi începu să plângă neştiind ce să facă cu ele. Era bucuroasă să rămână fără ceainic, numai să nu piardă trenul. „Fugi — îi strig — fugi, vin după tine”. Ea alerga înainte, eu după ea. O ajung, o ajut să urce şi continui să alerg. În sfârşit mă sui şi eu pe scară. Conducătorul nu mă întreabă ce-i cu mine şi nici nu mă ghionteşte în coaste. În vagon călătoreau ostaşi şi mă confundase cu unul din ei.

Şuhov îl ghionti pe Senka, într-o parte, ca şi cum i-ar fi zis: „la şi termină de fumat ţigara, nefericitule”, îi dădu chiştocul, cu ţigareta de lemn cu tot. S-o sugă. Nu se întâmplă nimic. Senka e foarte ciudat. Ca un artist. Şi-a dus o mână la inimă şi îşi clătină capul. E surd şi nu poţi să-i ceri mai mult.

— Într-un compartiment închis erau şase fete. Studente din Leningrad. Se întorceau de la practică. Pe măsuţă aveau unt şi alte bunătăţi, pelerinele se legănau în cârlige, geamantanele aveau învelitori. Trec pe lângă viaţă ca semafoarele vrezi pe lângă ferestrele trenului. Am vorbit, am glumit şi am băut ceai împreună. „Dar dumneavoastră, — m-au întrebat — din ce vagon sunteţi?” Am oftat şi am spus adevărul. „Voi, fetelor, sunteţi din vagonul vieţii, iar eu din acela al morţii...”

În sala e linişte. Focul arde.

— Au început să scoată „ahuri” şi „ofuri”, s-au sfătuit şi m-au

acoperit cu pelerinele pe al treilea pat. M-au ascuns şi m-au dus până la Novosibirsk. Printre altele, trebuie să vă spun, că pe una dintre fetele acelea am răsplătit-o mai târziu la Peciora. În 1935 a căzut şi ea în afacerea Kirov, a ajuns la muncă forţată şi am ajutat-o să intre la o croitorie.

— Nu-i bine să pregătim mortarul? îl întrebă Pavlo, în şoaptă.

Şeful de brigadă nu aude.

— Acasă am ajuns noaptea, prin grădini. Tot noaptea am şi plecat. Pe fratele mai mic l-am luat cu mine şi l-am dus în locuri mai calde, în oraşul Frunze. Nici eu şi nici el nu aveam ce mânca. Acolo, pe o stradă, se fierbea asfalt în cazan, iar nişte potlogari stăteau în jurul lui. M-am dat pe lângă ei: Ascultaţi, domnilor coate-goale! Luaţi-l pe frăţiorul meu să înveţe meserie şi cum să trăiască. L-au luat. Îmi pare rău că n-am rămas şi eu cu potlogarii aceia.

— Şi niciodată nu v-aţi mai întâlnit fratele? — întrebă căpitanul.

Tiurin căscă.

— Niciodată.

Căscă din nou, apoi spuse:

— Ei, nu vă amărâţi băieţi? N-o să murim aici la centrala termoelectrică. Cine trebuie să pregătească mortarul să înceapă. Nu aşteptaţi sirena.

Asta-i brigada! Comandamentul nu-l sileşte pe deţinut nici în timpul programului, dar dacă şeful de brigadă a zis să munceşti chiar în pauză, înseamnă că trebuie să munceşti.

Asta pentru că el, şeful de brigadă, te hrăneşte. Şi pentru că fără rost nu te sileşte să munceşti.

Şuhov oftă şi se ridică.

— Să mergem să spargem gheaţa.

Luă un toporaş şi o măturică, ciocănelul de zidar, o riglă, un şnur şi firul cu plumb.

Kilgas — rumen ca de obicei — îl priveşte pe Şuhov şi se strâmbă. Îşi exprimă astfel nemulţumirea că şeful de brigadă i-a pus la muncă mai înainte de a suna sirena. El nu se gândeşte cu ce se hrăneşte brigada lui. Chelbosului îi e tot una dacă i se dă cu două sute de grame de pâine mai puţin. Trăieşte din pachete.

Se scoală, totuşi, înţelege. Brigada nu poate sta în loc din cauza lui.

— Vania, aşteaptă puţin! Vin şi eu!

Dacă ar fi lucrat pentru el, fălcosul s-ar fi ridicat, desigur, mai repede...

(De fapt Şuhov se grăbise şi ca să apuce firul de plumb înaintea lui Kilgas. De la magazie s-a luat doar unul).

Şuhov şi Kilgas porniră spre etaj. În urmă venea Senka, îl simţeau după scârţâitul scării. La primul etaj zidăria e de-abia începută. Trei rânduri de jur împrejur. Rar unde e ridicată mai sus. Se va zidi uşor; de la genunchi până la piept — fără schele.

Schelele şi caprele de lemn, care au fost aici mai înainte, au fost luate de deţinuţi. Le-au dus la alte clădiri sau le-au ars. Numai să nu cadă în mâna altor brigăzi. Mâine vor trebui făcute alte capre. Altfel ne oprim. De pe centrala termoelectrică se vede până hăt departe. Zona înzăpezită şi pustie, posturile de observaţie, negre, şi stâlpii ascuţiţi, cu sârmă ghimpată. Până şi sârma ghimpată se vede în lumina soarelui. Soarele nu se vede. Străluceşte extraordinar de puternic. Nu poţi deschide ochii spre el. Se mai vede, încă, nu prea departe un tren. Scoate fum, înnegreşte cerul şi răsuflă greu. Înainte de semnal scoate întotdeauna un horcăit bolnav. Iată, a şi fluierat.

— Ei, stahanovistule! Termină mai repede cu firul cu plumb — îl mână Kilgas.

— Uită-te câtă gheaţă e pe zidul tău! Când ai s-o spargi? Diseară? Ţi-ai adus degeaba mistria — răspunde Şuhov ca să-i facă în ciudă.

Tocmai voiau să-şi ia în primire zidurile, după cum le împărţiseră înainte de prânz, când şeful de brigadă le strigă de jos:

— Hei, băieţi! Ca să nu îngheţe mortarul vom lucra câte doi. Şuhov, ia-l pe Klevşin la tine, iar eu voi lucra cu Kilgas. Gopcik va curăţa zidul în locul meu.

Şuhov şi Kilgas se priviră unul pe altul. Nu-i rea ideea. Va merge mai repede. Apucară toporaşele... Şuhov nu mai vedea acum nimic. Nici orizontul îndepărtat, nici zăpada strălucitoare în razele soarelui, nici deţinuţii care se împrăştiau într-o parte sau în alta a zonei. Unii mergeau să sape gropile neterminate dimineaţa, alţii să întărească armătura sau să ridice căpriori la ateliere. Şuhov vedea numai zidul său, care, spre stânga, se ridica în trepte până mai sus de mijloc, iar spre dreapta se întâlnea cu cel al lui Kilgas. Îi arătă lui Senka unde să spargă gheaţa şi el însuşi începu s-o taie plin de zel, ba cu tăişul, ba cu

muchia; schijele de gheaţă săreau în toate părţile şi din când în când îl loveau peste faţă.

Muncea cu convingere, fără să se gândească la nimic. Intuia, sub stratul de gheaţă, zidul şi partea din afară a peretelui centralei, lată cât două cărămizi de zgură. În locul acela peretele fusese zidit, înainte, de un zidar necunoscut, care nu se pricepuse sau lucrase de mântuială. Şuhov se obişnuise acum cu gândul că peretele îi aparţine. Iată aici o adâncitură. Nu poate fi astupată dintr-o dată, trebuie să dea jos vreo trei rânduri şi să adauge apoi mortar din gros. Iată, aici peretele iese în afară ca o burtă. Trebuie date jos două rânduri. Împărţi peretele cu o linie imaginară: cât va zidi el pornind din stânga şi cât Senka, spre dreapta, până la Kilgas. Acolo, în colţ, îşi făcu el socoteală, Kilgas n-o să se omoare cu firea, iar în Senka îşi pune puţină nădejde. În sfârşit, cât timp vor scormoni colţul, el va da gata mai mult de jumătate din zid. Perechea noastră nu trebuie să rămână în urmă. Stabili câte cărămizi să i se aducă şi unde anume să fie aşezate. Abia începuseră să se caţere pe scară cei care dădeau cărămizile, că Şuhov îi şi strigă lui Alioşka:

— Adu-mi mie! Pune-le aici. Şi aici. Aşa.

Senka spărgea gheaţa, iar Şuhov apucase cu ambele mâini, măturicea din sârmă de oţel şi începuse să cureţe peretele. Curăţă rândul de sus al cărămizilor, lăsând, ici-colo, câte o uşoară urmă de zăpadă.

Veni sus şi şeful de brigadă şi, în timp ce Şuhov mătura zidul, el bătu în colţ, o stinghie.

— Hei! — strigă de jos Pavlo, ce faciţi acolo, aţi murit? Urcăm mortarul!

Şuhov fierbea înăbuşit. Nu întinse încă şnurul. Hotărî să-l întindă imediat nu pentru un rând sau două, ci dintr-o dată pentru trei. Şi, ca să-i fie mai uşor lui Senka, o să-i ia o bucată de perete din exterior şi o să-i dea în schimb alta, mai mică. În interior, întinse şnurul pe creasta de sus şi-i explică lui Senka, prin cuvinte şi prin semne, unde să zidească. Surdul înţelege şi, ţuguindu-şi buzele, aruncă ochiade şi dă din cap spre peretele şefului. Băgăm cărbuni? Nu trebuie să ne lăsăm! Râde. Pe scară se aduce mortarul, îl vor căra patru perechi Şeful de brigadă hotărăşte ca mortarul să nu fie răsturnat în nici un fel de lăzi, pentru că îngheaţă, ci să aşeze tărgile aproape, iar zidarii sa se descurce cum or putea şi să lucreze. Şi, ca să nu îngheţe de

pomană, acolo sus, cei care au cărat tărgile vor da la mână cărămizile. Cum se termină mortarul din targă — jos. Şi imediat vor urca alţi doi. Jos se va dezgheţa mortarul rămas pe targă. Atât cât se poate. Au fost aduse în acelaşi timp două tărgi. Pentru zidul lui Kilgas şi pentru cel al lui Şuhov. Mortarul abureşte în ger, parcă scoate fum, dar să te încălzeşti la el nu poţi. Îl arunci cu mistria pe părete şi cât ai deschide gura s-a şi prins. Atunci trebuie să-l baţi cu ciocanul, deoarece cu mistria nu mai ai ce-i face.

La fel şi cărămida, cum o pui se lipeşte, îngheaţă. Iar dacă-i cumva strâmbă n-o poţi desface decât cu tăişul toporului.

Cărămizile de zgură nu sunt la fel. Una are colţul distrus, alta muchia spartă sau ceva în plus. Şuhov vede totul imediat şi înţelege ce loc, în zid, se potriveşte fiecărei cărămizi în parte. Ia mortarul aburind cu mistria, îl aruncă exact unde trebuie şi ţine minte unde este încheietura de jos. (Pe încheietura de jos se aşează mijlocul cărămizii de sus). Ia apoi din grămadă cărămida cu grijă să nu-şi rupă mănuşa (zgura sfâşie rapid şi dureros) şi în timp ce încă mai nivelează cu mistria — pleosc cărămida. Tot acum trebuie să aibă grijă ca zidul să fie drept, în exterior şi în interior, iar cărămizile să fie aşezate pe lat.

Dacă sub greutatea cărămizii iese mortar, îl ia repede cu muchia mistriei şi-l aruncă. Vara îl foloseşte pentru cărămida următoare. Acum nu poate fi vorba de aşa ceva. Trebuie, de asemenea, să nu pierzi din ochi găurile de jos. Poate că acolo nu e necesară o cărămidă întreagă, ci câteva bucăţele. Mortarul trebuie aruncat în aşa fel încât în partea stângă să fie mai gros, iar cărămida trebuie împinsă de la dreapta spre stânga. Astfel ea va presa surplusul de mortar între propria-i muche şi cărămida din stânga. Pe urmă ochiul la verticală şi la lăţime. S-a prins. Următoarea! Vom pune două rânduri şi vom îndrepta greşelile de mai înainte. Apoi totul va merge ca pe roate. Acum să privim cu atenţie! Duse rândul exterior în întâmpinarea lui Senka. Acesta s-a despărţit în colţ, de şeful de brigadă, şi vine încoace.

Şuhov făcu, spre cei care cărau mortar, un semn rapid cu ochiul. Să-i aducă imediat mortar la îndemână. Se munceşte cu atâta îndârjire, încât n-ai răgaz nici să-ţi ştergi nasul. Când se întâlniră, Şuhov şi Senka luară mortar din aceeaşi ladă. Curând o goliră şi începură s-o radă.

— Mortar — urlă Şuhov peste zid.

— Imediat — răspunde Pavlo.

Ca şi ceilalţi zidari, Şuhov nu mai simţea gerul, încăierarea rapidă cu munca l-a încălzit chiar de la început. Din căldura asta, sub pieptar şi sub cămaşă se iveşte sudoarea. Ei, însă, nu se opresc nici o clipă şi duc zidul mai departe şi mai departe. După o oră îi loveşte al doilea val de căldură, în care sudoarea se usucă. La picioare nu i-a cuprins frigul. Asta-i important, în rest nimic, nici chiar vântul care suflă nu le poate îndepărta gândurile de la zidit. Doar Klevşin îşi loveşte picioarele unul de altul. Poartă 46 nenorocitul. Pâslarii i-au fost aleşi din perechi diferite şi-i sunt cam strâmţi.

Din când în când şeful de brigadă strigă: "Mortar"! De lângă zidul său strigă şi Şuhov: Mortar! Cine trage mai bine la ham, acela devine în ochii vecinilor un fel de şef de brigadă. Şuhov nu trebuie să rămână în urma celeilalte perechi. Şi-ar mâna, acum, chiar fratele pe scară, cu tărgile.

Buinovski cară de la prânz mortar, împreună cu Fetiukov. Scara e abruptă şi alunecoasă şi la început nu prea mergea. Şuhov îl mâna cu uşurelul:

— Căpitane, mai repede! Căpitane, cărămizi!

După fiecare transport, căpitanul devenea mai dibaci, iar Fetiukov mai leneş.

Se bălăngăne ca o ţâţă de căţea lehuză, apleacă targa şi varsă mortarul, ca să-i fie mai uşor. Şuhov îi dă una în spate.

— Hei, sânge de ticălos! Ai fost director! De la muncitori pretindeai, de bună seamă!

— Şefule — strigă căpitanul — Pune-mă cu un om. Nu mai car cu flaimucul ăsta. Şeful de brigadă făcu schimbări. Pe Fetiukov îl puse să arunce cărămizile de jos, pe schele; îi alese locul în aşa fel, încât să poată număra câte cărămizi aruncă. Căpitanului i-l dădu pe Alioşka. Alioşka e un om liniştit şi ascultător. Îi comandă cine vrea.

— Muncă de hamal, marinarule! îi spune căpitanul. Vezi, zidul creşte.

Alioşka zâmbeşte cu îngăduinţă.

— Dacă trebuie mai repede, hai mai repede. Cum doriţi.

Coborâră. În brigadă e o atmosferă calmă. Şeful strigă cuiva, aflat jos. O maşină a adus cărămizi. Vreo jumătate de an n-a fost nici o cărămidă, iar acum parcă-i inundaţie. Se va lucra cât

timp vor fi aduse cărămizi. Astăzi e prima zi. Mai târziu e mai simplu, nu te mai grăbeşti.

Şeful ocărăşte pe cineva. E vorba de scripete. Şuhov ar vrea să afle despre ce e vorba, dar n-are timp. Tencuieşte peretele. Urcară cei care cărau mortar şi povestiră. Venise un montor să repare motorul scripetelui. Cu el venise şi şeful de la lucrările electrice. Ăsta nu-i deţinut. Montorul lucrează, şeful se uită. Asta-i după regulă: unul lucrează, altul priveşte. Dacă ar repara scripetele s-ar putea urca cu el şi cărămizile şi mortarul.

Şuhov ducea al treilea rând, Kilgas îl începuse şi el, când pe scară urcă Der, şeful echipei de construcţii. E din Moscova. Se spune că ar fi lucrat într-un minister. Şuhov era aproape de Kilgas şi i-l arătă pe Der.

— A-a! se eschivă Kilgas. Eu cu şefii, în general, n-am treabă. Să mă chemi numai dacă o să cadă de pe scară,

Der se va plasa imediat în spatele zidarilor şi-i va supraveghea. Mai mult decât pe oricine, Şuhov nu-i poate suferi pe aceşti supraveghetori. O face pe inginerul, afurisitul, porcul. Odată i-a arătat lui Şuhov cum se zideşte şi Şuhov a izbucnit în râs. După opinia noastră eşti inginer abia atunci când construieşti o casă cu propriile-ţi mâini. În Temgheniova nu sunt case de piatră. Toate-s din lemn. Şi şcoala tot de lemn este. Au adus dintr-o rezervaţie lemn de şase stânjeni. Totuşi, dacă în lagăr a fost nevoie de zidari, Şuhov, poftim, e zidar. Cine ştie două meserii, învaţă şi zece.

— Tiurin! strigă Der cu ochii holbaţi. Tiurin! În urma lui, pe scară, venea Pavlo, cu lopata în mâini. Aşa cum îl apucase vremea.

Der are o vestă de lagăr, nou-nouţă şi curată. Mai are şi o căciulă minunată, din piele. Pe ea un număr ca toţi deţinuţii: B-731.

— Ce-i! ieşi spre el Tiurin tăind aerul cu mistria. Căciula îi căzuse pe-o sprânceană. Nemaipomenit. Nici n-apucă să se apropie şi mortarul îngheţă în lădiţă. Şuhov zideşte şi ascultă.

— Ce-nseamnă asta — strigă Der împrăştiind o ploaie de salivă. Asta miroase a carceră! E treabă de proces, Tiurin! O să te procopseşti cu al treilea termen.

Abia acum Şuhov pricepu despre ce era vorba. Îl privi Kilgas. Pricepuse şi el. Cartonul gudronat! Văzuse cartonul în ferestre.

Şuhov nu se teme pentru sine. Se teme pentru şeful de

brigadă. Pentru noi el este un părinte, iar pentru ei o unealtă. Pentru astfel de lucruri, în nord, li se dă brigadierilor încă un termen.

Vai, cum s-a încruntat faţa şefului de brigadă! Zvârle mistria şi face un pas spre Der. Der îşi răsuceşte privirile. Pavlo ridică hotărât lopata! N-a luat el fără rost lopata...

A înţeles totul şi Senka, cu toate că-i surd. Îşi apropie mâinile de coastele lui Der. E zdravăn ca un zeu al pădurii.

Der clipeşte des, se precipită şi cercetează atent încotro ar putea s-o întindă.

Tiurin se apropie de Der şi-i spune calm şi desluşit.

— Timpul vostru a trecut, ticăloşilor! Nu mai puteţi da pedepse! Dacă sufli un cuvânt, te-ai dus! Ţine minte!

Şeful de brigadă tremură din tot corpul; nu se poate potoli în nici un chip.

Pavlo, cu faţa congestionată, se uită lung la Der. Te aştepţi să-l taie în bucăţi dintr-o clipă în alta.

— Dar ce-i, ce-i băieţi? Der se făcuse palid şi încerca să se îndepărteze de scară.

Şeful de brigadă nu mai spuse nimic, îşi îndreptă căciula, ridică mistria şi plecă spre peretele lui.

Pavlo, tot cu lopata în mâini, plecă încet, jos, încet. Lui Der îi era teamă să rămână sus, dar mai teamă îi era să coboare: Se ascunse după Kilgas şi rămase acolo. Kilgas zideşte încet, cu gesturile celui care aşează medicamentele pe un raft de farmacie sau, dacă vreţi, ca omul care se ştie dator, dar nu se grăbeşte deloc să-şi achite datoria. Stă cu spatele spre Der. Parcă nici nu-l vede.

Der se strecoară lângă şeful de brigadă.

— Tiurin, ce să-i spun şefului de lucrări?

Tiurin zideşte şi nu-şi întoarce capul.

— Spune-i că aşa a fost. Aşa a fost când am venit aici.

Der mai stă puţin, îşi dă seama că nu-i vor face acum bucata. Se plimbă oarecum liniştit, cu mâinile în buzunare.

— Sce-optsute cincizeci şi patru, bolboroseşte el. De ce pui stratul de mortar atât de subţire? Trebuie să se răzbune pe cineva. Pe peretele lui Şuhov stratul e subţire, dar nu se observă nici o gaură, nici pe verticală, nici în părţi.

— Permiteţi să raportez — sâsâie Şuhov, nu fără oarecare ironie:— dacă pun un strat mai gros, în primăvara toată centrala

asta se va topi.

— Tu eşti simplu zidar şi trebuie să asculţi ce-ţi vorbeşte un şef — se încruntă Der. Îşi umflă obrajii. Are obiceiul ăsta. Se poate pune şi un strat mai subţire, după cum s-ar putea pune şi unul mai gros dacă nu s-ar zidi iarna, dacă s-ar zidi omeneşte.

Trebuie să ai milă şi de oameni. E necesar şi câştigul. Ce rost are să explici dacă omul nu înţelege! Der coborî liniştit pe scară.

— Să-mi reparaţi scripetele — strigă Tiurin în urma lui. Ce suntem noi, catâri? Să ridicăm la etaj cărămizile cu spatele?

— Ţi se va plăti ridicatul — răspunde Der amabil, de pe scară.

— Nu pentru roabe. Pentru tărgi să se plătească.

— Crezi că mi-ar părea rău? Contabilitatea nu ia în seamă targa.

— Contabilitatea! Toată brigada mea lucrează ca să deservească patru zidari. Cât voi câştiga?

Tiurin vorbeşte şi zideşte fără întrerupere.

— Mor-tar! strigă el.

— Mor-tar — îl imită Şuhov. A terminat al treilea rând şi-l va începe pe al patrulea. Ar trebui să întindă şnurul mai sus, dar se poate şi fără. Va duce rândul fără şnur.

Der merge prin zăpadă ghemuit cu totul în sine, la birou să se încălzească. Nu-i în apele lui, se vede. Trebuie să se gândească înainte de a merge la un lup ca Tiurin. Cu astfel de şefi de brigadă ar trebui să se afle în relaţii bune. N-ar avea nici un fel de griji. El nu trebuie să se ploconească, relaţia lui e mare, locuieşte într-o boxă separată. Ce-i mai trebuie? Să meargă ţanţoş şi s-o facă pe deşteptul?

Cei veniţi de jos spun că şeful de la electrice şi montorul au plecat. Scripetele nu poate fi reparat. Asta înseamnă să cari ca un catâr. Prin câte construcţii a trecut a văzul acelaşi lucru. Maşinile — ori se strică singure, ori le strică deţinuţii.

Transportul de butuci, de exemplu. Fixai un lemn în lanţ şi apoi te rezemai şi te odihneai.

— Cărămizi! Cărămizi! strigă şeful de brigadă. S-a dezlănţuit, îi înjură pe cei care cară mortarul şi pe cei de la cărămizi. Îi înjură de mamă.

— Pavlo întreabă cât mortar vă trebuie? strigă unul de jos.

— Cât se poate!

— E pregătită o jumătate de ladă.

— Pregătiţi încă una întreagă!

Se zideşte, nu glumă. Au ajuns la al cincilea rând de cărămizi. Pentru primul rând trebuia să te apleci, iar acum zidul e până la piept, priveşte! E firesc să ai spor. Nu-s nici uşi, nici ferestre, numai doi pereţi şi cărămizi din belşug. Ar trebui să întindă şnurul, însă e târziu.

— A optzeci şi doua a plecat să predea uneltele — raportează Gopcik.

Tiurin îl fulgeră cu privirea:

— Mai bine ţi-ai şti rostul, mucosule! Cară cărămizi!

Şuhov privi spre soare. Da, e la asfinţit. Apune ca un bulgăre roşu într-o ceaţă lăptoasă. Acum, însă, îşi luaseră avânt şi era foarte bine. Începuseră rândul al cincilea şi trebuia să-l termine şi să-l tencuiască.

Cei de la mortar sunt ca nişte cai care răsuflă din greu. Chiar şi Buinovski se făcuse cenuşiu. Are, totuşi, nişte ani căpitanul. Dacă nu patruzeci, atunci aproape. Gerul se înteţeşte. Mâinile muncesc, dar degetele dor în mănuşile rupte. În pâslarul stâng gerul face ravagii. Şuhov tropăie ca să se încălzească. Nu trebuie să te apleci deasupra zidului, dar trebuie să-ţi îndoi spinarea după fiecare cărămidă şi lingură de mortar.

— Băieţi! nu-i lasă Şuhov în pace. Puneţi-mi cărămizile pe zid. Ridicaţi-le pe zid!

Căpitanul le-ar ridica bucuros pe zid, însă nu mai are putere.

— Bine, Ivan Denisîci. Unde să le pun? arată-mi — spune Alioşka. Nimic nu refuză acest Alioşka. Orice l-ai ruga. Dacă toţi oamenii din lume ar fi Alioşka, Şuhov, ar fi la fel. Dacă omul te roagă, de ce să nu-l ajuţi? Asta-i o lege la ei.

Un sunet metalic străbătu întreaga zonă şi ajunse până la centrala termoelectrică, încetarea lucrului! Tiurin îl grăbeşte cu mortarul:

— Mortar! Mortar! — strigă.

Jos, tocmai se pregătise o nouă ladă. Acum trebuie să zideşti, altă ieşire nu-i. Dacă nu goleşti lada, mâine mortarul va fi ca piatra şi nici cu târnăcopul nu-l spargi.

— Nu vă lăsaţi fraţilor! strigă Şuhov.

Kilgas se înverşunase. Nu-i plac asalturile. Dar unde să se ascundă?

Pavlo urcă în fugă, înhămat la o targă şi cu mistria în mână. Începu să zidească. Acum sunt cinci zidari. Numai de-ar reuşi să astupe toate încheieturile!

Şuhov cercetase din vreme cărămizile, stabilise care anume sunt bune pentru încheieturi, şi, cu ciocănaşul, îi făcu semn lui Alioşka.

— Taie-le pentru mine frăţioare, taie-le! Acum când toţi se grăbeau şi se agitau, Şuhov stătea liniştit şi privea peretele. Îl trimise pe Senka în partea stângă, iar el se duse în dreapta, spre colţ. Dacă zidul se va şubrezi sau colţul se va nărui, va fi nenorocire! Şi mâine încă e trudă de-o jumătate de zi.

— Stai! Smulse cărămida din mâna lui Pavlo şi o aşeză la linie. De acolo, din colţ, văzu că la Senka zidul face un fel de îndoitură. O îndreaptă.

Căpitanul se lipise de targă ca un cal bătrân obişnuit cu munca.

— Încă două tărgi — se strigă.

Căpitanul cade de oboseală, dar trage. La fel a tras şi Şuhov. La început s-a mai păzit, însă mai târziu au luat şi pielea de pe el.

Soarele dispăru după orizont. Se putea vedea acum şi fără ajutorul lui Gopcik că toate brigăzile duseseră uneltele şi înaintau în valuri spre corpul de gardă. (Nimeni nu pleacă imediat ce se dă semnalul. Nu-s proşti să îngheţe lângă porţi. Toţi stau şi se încălzesc. Dar vine o clipă când toate brigăzile încep să curgă, de parcă şefii s-ar fi înţeles dinainte. Dacă nu s-ar înţelege, fiecare ar sta mai mult şi miezul nopţii i-ar găsi tot acolo. Asta pentru că deţinuţii sunt o sămânţă îndărătnică şi rea).

Şeful de brigadă se dezmetici şi văzu că întârziase. Magazionerul nu-i va spune cuvinte prea frumoase.

— Hei — strigă — nu faceţi economie de băligar! Hamali! Duce-ţi jos lada mare şi răzuiţi-o. Ceea ce iese aruncaţi în gropi şi astupaţi cu zăpadă, să nu se vadă. Tu, Pavlo, ia doi oameni, strânge uneltele şi du-le la magazie. După ce termin tărgile astea, am să-ţi trimit prin Gopcik trei mistrii.

Nu aşteptară să li se spună a doua oară.

Luară de la Şuhov ciocănaşul şi dezlegară firul cu plumb. Cărăuşii şi cei care aruncaseră cărămizi fugiră în sala unde se pregătise mortarul. Sus nu mai aveau ce face. Acolo rămăseseră numai cei trei zidari — Kilgas, Klevşin şi Şuhov.

Şeful de brigadă se dă puţin la oparte şi cercetează cât au zidit. E mulţumit.

— Am zidit astăzi nu glumă, nu? Într-o jumătate de zi, fără scripete, fără ajutor.

Şuhov observă că Kilgas însă mai are mortar şi se mâhni. Să nu-l înjure magazionerul pe Tiurin pentru mistrii.

— Ascultaţi băieţi — suflă Şuhov — duceţi mistriile lui Gopcik. A mea nu intră la socoteală, nu trebuie s-o predau. Am să termin eu.

Tiurin râde:

— Cum să ţi se dea drumul? Fără tine tot lagărul ar plânge.

Râde şi Şuhov. Zideşte.

Kilgas plecă cu mistriile. Senka îi aduce lui Şuhov cărămizi şi mortar.

Gopcik o luă la fugă spre magazie, să-l ajungă pe Pavlo. Porni prin zonă şi brigada 104, fără şef. Şeful de brigadă e o forţă, dar escorta reprezintă o forţă mult mai mare. Îi notează pe cei care întârzie şi la răcoare cu ei.

Lângă corpul de gardă e o înghesuială cumplită. Se strânseseră toate brigăzile. Se pare că a ieşit şi escorta, pentru numărătoare. (La plecare numără de două ori. Prima oară cu porţile închise, iar o a doua oară când li se dă drumul, la poartă. Dacă li se năzăreşte ceva, mai numără o dată şi după ce au ieşit pe poartă).

— Ce vrei să faci cu mortarul, nenorocitule!... dă din mână şeful de brigadă. Aruncă-l peste zid.

— Du-te şefule! Du-te, acolo eşti mai de folos. (Şuhov îi spune de obicei Andrei Prokopievici, însă acum, muncind împreună, deveniseră egali. El nu doar gândea: "Iată, suntem egali", dar chiar simţea că aşa este. Şeful coborî cu paşi mari pe scară, iar Şuhov în urma lui, începu să se întrebe, mai în glumă, mai în serios: "De ce naiba, ziua de muncă e atât de scurtă? Abia te apuci de treabă şi hopa încetarea!".

Rămăsese numai cu surdul. Cu el, însă, nu poţi vorbi mult şi chiar dacă-ai putea n-ai ce vorbi. El e mai inteligent decât ceilalţi, înţelege totul fără cuvinte.

Mortar! Cărămidă! Presează. Verifică. Mortar, Cărămidă, Mortar, Cărămidă...

Ce spusese şeful de brigadă? Să nu-i pară rău de mortar? Să-l azvârle peste zid şi s-o întindă? Şuhov nu are asemenea apucături. Nu le-a deprins nici în cei opt ani de lagăr.

Îmi pare rău după fiecare lucru, după fiecare muncă făcută

fără rost.

Mortar! Cărămidă! Mortar! Cărămidă!

— Am terminat, mama ta de picior! strigă Senka. Haide.

Apucă targa şi pe scară în jos.

Şuhov rămase acolo. N-ar fi plecat acum nici dacă l-ar fi alungat escorta cu câinii cenuşii... Se dă câţiva paşi înapoi şi cercetează. E bine. Merge. Se apropie de perete. Din stânga, şi din dreapta. Cumpăneşte din ochi. E neted. Nu i-a îmbătrânit încă mâna.

Porni vârtej pe scară.

Senka ieşise afară în fugă şi se afla deja pe deluşor.

— Ei, ei! strigă el.

— Fugi, vin şi eu imediat — dă Şuhov din mână.

Şuhov mai zăbovi puţin în sala maşinilor. Nu-şi poate părăsi oricum mistria. S-ar putea ca mâine să nu mai iasă la muncă, s-ar putea ca brigada să fie trimisă la "Orăşelul socialist", s-ar putea ca jumătate de an să nu mai nimerească aici. Să piardă mistria? Să i-o ciordească cineva şi să rămână fără ea?

Sobele sunt stinse. E întuneric. Te cuprinde teama. Nu din cauza întunericului, ci pentru că au plecat toţi şi-ai să fii lipsă la corpul de gardă şi escorta te va lua la bătaie. Căută câtva timp şi găsi, într-un colţ, o piatră zdravănă. O dădu la o parte, ascunse sub ea mistria şi o acoperi. E în ordine!

Acum repede. Să-l ajungă pe Senka. Senka nu e prea departe. Poate, la vreo sută de paşi. El nu te părăseşte niciodată la nenorocire. Vor răspunde împreună.

O luară la furgă. Unul înalt, celălalt scund. Senka o cu un cap şi jumătate mai înalt decât Şuhov. Şi capul e nemaipomenit de mare.

Privindu-i îţi vine să spui că sunt nişte pierde vară care aleargă de bună voie pe un stadion. Dar nu-i aşa. Sunt după o zi de muncă, cu spinările încă îndoite, cu mănuşile umede, cu pâlsarii scâlciţi şi afară e un frig groaznic.

Suflă şi icnesc ca nişte câini turbaţi.

Şeful de brigadă e deja la corpul de gardă. Va explica. Aleargă direct spre mulţime. Li se face groază. Sute de gâtlejuri începură deodată să înjure de mamă şi de tată şi de gură şi de nas şi de spate. Cum să nu te îngrozeşti când cinci sute de oameni turbează din cauza ta?!

Important e însă, ce va face escorta.

Nu, escorta nu face nimic. Şeful de brigadă e aici, aproape, în ultimul rând. Desigur explicase şi-şi luase vina asupra sa.

Băieţii urlă, înjură. Urlă atât de tare, încât până şi Senka aude şi după ce îşi vine în fire se aruncă asupra lor.

El tace, tace mereu, tace, de-o viaţă, dar acum şi-a dat drumul. Şi-a ridicat pumnii şi se va arunca la bătaie.

Tăcură. Unii râd.

— Hei, o sută patru! se strigă. Parcă spuneaţi că-i surd. Am verificat.

Râd toţi. Râde şi escorta.

— Aliniaţi-vă câte cinci!

Porţile rămân închise. Ei înşişi nu înţeleg de ce mulţimea este împinsă înapoi. (Se lipiseră cu toţii de porţi ca nişte proşti. Parcă aşa le-ar da drumul mai repede).

— Aliniaţi-vă câte cinci! Întâia! A doua! A treia!

Rândul chemat înaintează câţiva metri. Şuhov aşteaptă şi îşi trage răsuflarea. Priveşte luna, care deja se ridicase, măicuţa! Era roşie şi încruntată. Se ştirbise puţin. Ieri pe timpul ăsta se afla mult mai sus.

Şuhov e vesel că totul a trecut cu bine. Îl înghionteşte pe căpitan în coastă şi-l copleşeşte cu întrebări:

— Ascultă, căpitane — după ştiinţa voastră — unde se aciuează luna veche?

— Cum unde, ignorantule?! Pur şi simplu nu se vede.

Şuhov îşi clătină capul şi râde:

— Şi dacă nu se vede, de unde ştii că există?

— Adică cum, după tine — se minunează căpitanul — în fiecare lună e o lună nouă?

— Ce-i ciudat în asta? Oamenii nu se nasc în fiecare zi! De ce nu s-ar naşte şi luna odată la patru săptămâni?

— Ptiu! — scuipă căpitanul — încă n-am întâlnit nici măcar un matroz atât de prost. Auzi, unde se aciuiază luna veche?!

— Tocmai că eu te-am întrebat — unde? — deschide Şuhov gura.

— Ei, unde?

Şuhov oftă şi se destăinui sâsâind încet:

— La noi se spune că dumnezeu fărâmiţează luna veche şi o preface în stele.

— Nişte sălbateci! râde căpitanul. Niciodată n-am auzit asta! Aşa-i că tu crezi în dumnezeu, Şuhov?

— Păi cum? — se miră Şuhov. Când tună — poftim, încearcă să nu crezi!

— Şi de ce face dumenezeu asta?

— Ce anume?

— De ce preface luna în stele?

— Ce-i de ne-nţeles aici? Şuhov strânge din umeri. Din când în când stelele cad şi trebuie complectate.

— Întoarce-te, mama voastră..., zbiară escorta — Aliniaţi-vă!

Numărătoarea ajunsese la ei. Trecu a douăsprezecea grupă de cinci a celei de-a cincea sută şi ei doi în urmă — Buinovski şi Şuhov.

Escorta se agită, verifică tăbliţele de numărare, discută. Lipseşte cineva! Iarăşi lipseşte cineva după socotelile lor. Măcar de s-ar pricepe să socotească.

Au numărat patru sute şaizeci şi doi şi trebuie să iasă patru sute şaizeci şi trei.

Îi împinseră îndărăt. (Se lipiseră iarăşi de poartă).

O iau de la capăt:

— Ali-ni-a-ţi-vă! Câte cinci! Întâia! A doua!

Aceste numărători şi răsnumărători îţi umplu sufletul de necaz pentru că timpul care trece nu e oficial, ci din cel care ne aparţine nouă. Tot timpul nostru este şi acela care se scurge când străbatem distanţa până la lagăr şi aici ne oprim şi aşteptăm aliniaţi, pentru percheziţie.

Dinspre toate obiectivele, brigăzile aleargă mâncând pământul, îşi ocupă una alteia locul, numai să ajungă mai repede la percheziţie şi s-o zbughească, mai devreme, în lagăr.

Brigada care pătrunde prima în lagăr domneşte: sala de mese o aşteaptă, e prima la pachete, la bucătăria individuală, la secţia cultural-educativă să-şi ridice scrisorile, la cenzură, să le predea, la infirmerie, la frizerie, la baie — pretutindeni.

Uneori se grăbeşte şi escorta să ne dea mai repede în primire. Se întoarce astfel şi ea mai devreme în lagăr. Nici soldatului nu-i arde de plimbare: treburi sunt multe, timpul e puţin.

Dar iată că nu le iese numărătoarea.

Socotitorii se apropie, cu tăbliţele, de comandantul escortei. Discută. Comandantul strigă:

— Şeful brigăzii 104!

— Aici.

— N-a rămas nimeni de la tine în centrala termoelectrică?

Gândeşte-te!

— Nu.

— Gândeşte-te bine, altfel îţi dau capul jos de pe umeri:

— Nu, sunt sigur.

Îşi aruncă privirile spre Pavlo: n-a adormit oare nimeni acolo, în sala maşinilor?

— A-li-ni-a-ţi-vă pe brigăzi! strigă comandantul escortei.

Stăteau în rânduri, câte cinci, aşa cum se nimerise. N-avea importanţă.

Curând începură să ţipe şi să se izbească unii de alţii. Într-o parte se strigă: "A şaptezeci şi şasea — la mine!" în altă parte: "A treisprezecea! Încoace!" Dincolo! "A treizeci şi doua!".

104 e în spatele tuturor brigăzilor. Şuhov observă că toţi sunt cu mâinile goale. Au lucrat atât, prostănacii, încât au uitat să strângă ceva pentru foc. Doar doi au legături mici.

Jocul acesta se întâmplă în fiecare zi: înainte de a pleca, mâna de lucru strânge orice bucăţică de lemn — surcele, beţişoare — le leagă cu un şiret de cârpă sau cu un capăt de funie şi le cară. Prima hăituială e la corpul de gardă. Aici se află şeful de lucrări sau careva dintre şefii de echipă. Cum ai ajuns îţi şi ordonă să arunci totul (Au pierdut milioane prin horn şi acum încearcă să recupereze cu ajutorul surcelelor). Mâna de lucru îşi are, însă, socoteala ei: dacă fiecare va aduce câte ceva, cât de puţin, în baracă va fi mai cald. E drept, plantoanele primesc câte cinci kilograme de cărbune-praf pentru fiecare sobă, dar de la acestea nu te poţi aştepta la căldură. De aceea deţinuţii procedează aşa: rup beţişoarele, le fac mai scurte şi le bagă sub vestă. Numai în felul acesta îl pot duce pe şeful de lucrări.

Escorta nu ordonă niciodată să se arunce lemnele. Are şi ea nevoie de lemne, dar nu le poate căra. Pe de o parte nu-i permite uniforma, iar pe de alta mâinile sunt ocupate cu automatele. Ca să tragă în noi. Cum ai ajuns în lagăr, escorta comandă: "De la cutare până la cutare rând, să se arunce lemnele aici"!

Sunt milostivi ca dumnezeu însuşi: iau ei, dau şi supraveghetorilor din lagăr, lasă şi deţinuţilor. Altfel nu vor mai aduce deloc. Aşa că toţi deţinuţii trebuie să aducă lemne în fiecare zi. În timp ce Şuhov cotrobăit cu ochii, dacă nu cumva pe sub picioare sunt surcele — să le adune — şeful de brigadă îi numărase pe toţi şi raportă comandantului escortei:

— Brigada o sută patru este toată.

Şi Cezar e prezent. I-a lăsat pe cei de la birouri şi-a venit aici.

Pipa proiectează asupra feţei lui o lumină roşiatică, mustăţile îi sunt acoperite de chiciură, întrebă.

— Ei, cum merge căpitane?

Unul care trăieşte la căldură nu-l poate înţelege pe cel îngheţat, întrebarea e fără rost.

— Cum merge? — strânge din umeri căpitanul. Am muncit atât, încât, iată, abia îmi dezdoi spinarea.

Astfel spus, pricepe-te şi dă-mi să fumez. Cezar îi dă să fumeze. Din toată brigada, el numai de căpitan se ţine mai aproape, faţă de nimeni altul nu-şi deschide sufletul.

— La a treizeci şi doua lipseşte un om! La a treizeci şi doua! — strigă cu toţii.

Ajutorul de la brigada 32 îşi ia un flăcău şi o întinde spre atelierul de reparaţii auto, să caute. Mulţimea se întreabă: cine lipseşte? Cine? Bănuiala se încropeşte şi ajunge până la urechile lui Şuhov: n-o fi cumva moldoveanul acela mic şi oacheş? Ce fel de moldovean e acesta? Nu-i oare moldoveanul despre care se spune că a fost spion român, un spion autentic?

Spioni!! În fiecare brigadă sunt câte cinci, numai că ei sunt spioni închipuiţi, scorniţi. După dosare trec drept spioni, dar, de fapt sunt simpli prizoneri. Judecat astfel şi Şuhov e un spion.

Comandantul escortei priveşte lista şi se înegreşte de spaimă. Dacă a evadat un spion va fi vai şi amar de pielea lui. Mulţumii îi vine să turbe. Hoitul, mortăciunea, nemernicul, tâlharul, parşivul! N-are ce face! Cerul e deja negru, doar luna îl mai luminează, ies stelele, gerul se aşează pentru noapte, iar el, nenorocitul, lipseşte. N-a lucrat îndeajuns mortăciunea? Nu ţi-au fost suficiente cele unsprezece ceasuri de la o noapte la alta? O să te sature procurorul, aşteaptă!

Şuhov se miră grozav să cineva poate lucra astfel încât să nu audă semnalul.

Uitase cu desăvârşire că el însuşi lucrase mai înainte aşa şi că-i era necaz că se adună prea devreme la corpul de gardă.

Acum el îngheţase odată cu toţi ceilalţi, se înverşunase ca şi ei şi dacă moldoveanul i-ar fi ţinut acolo încă o jumătate de oră iar escorta l-ar fi dat mulţimii, ar fi fost sfârtecat fără milă, cum sfârtecă lupii un viţel.

Gerul începu să ardă. Nimeni nu stă pe loc — bat din picioare

sau merg doi paşi înainte şi doi înapoi.

Oamenii comentează: a izbutit, oare să fugă moldoveanul? Dacă a fugit ziua e o treabă, dar dacă s-a scuns şi aşteptă să plece paza de la posturile de observaţie se înşeală. Dacă n-au rămas urme pe sub sârma ghimpată pe unde s-a târât, trei zile şi trei nopţi nu vor înceta să-l caute în zonă şi trei zile şi trei nopţi vor veghea la posturile de observaţie. Dacă nu chiar o săptămână întreagă. Aşa glăsuieşte regulamentul. Deţinuţii îl ştiu. Dacă cineva a fugit, liniştea escortei se sfârşeşte. Sunt fugăriţi fără somn şi mâncare. Aşa că uneori îşi ies din fire şi nu-l mai aduc viu pe fugar. Cezar încearcă să întreţină o discuţie cu căpitanul.

— Vă mai amintiţi, pince-nezul atârna pe parâma vaporului?

— Mda... Căpitanul fumează.

— Dar căruciorul, cum alunecă pe treptele lui "Odesa?"

— Da... însă marinărească e cam artificială, acolo.

— Vedeţi, suntem răsfăţaţi de tehnica modernă a filmării.

— Şi viermii în carne mişună exact ca după ploaie. Oare ce posibil să fie aşa?

— Cu mijloace mărunte nu faci cinema!

— Mă gândesc că dacă această carne ne-ar aduce-o în lagăr în loc de plevuşca noastră şi ar arunca-o în cazan fără s-o cureţe — nu numai pe a mea — ştiu bine că...

— Hu! Hu! Hu! — începură să urle deţinuţii — U-u-u!

Dinspre atelierele de reparaţii veneau trei siluete, înseamnă că era şi moldoveanul.

— U-u-u! strigă mulţimea de lângă porţi.

Cei trei se apropiau în fugă, iar strigătele se amplificară:

— Ciumă! Păduche! Scursură! Fecior de căţea! Ticălosule! Stârcule!

— Ciumă — strigă şi Şuhov.

Nu-i de glumit. A furat mai mult de o jumătate de oră de la cinci sute de oameni.

Aleargă cu capul tras între umeri, ca un şoricel.

— Stai! Strigă escorta şi-l notează. K-460 unde ai fost? Un sergent porni spre el.

Mulţimea strigă:

— Ticălosule! Parşivule! Scuipătură!

Sergentul îl împinge cu patul puştii. Unii amuţiră. Moldoveanul tace, îşi ţine capul plecat şi se dă îndărăt din faţa escortei.

Ajutorul şefului de la brigada 32 ieşi în faţă.

— S-a ascuns de mine, mortăciunea, s-a strecurat între scânduri, iar colo s-a încălzit şi a adormit.

Începu să-l lovească în mutră şi în gâtlej. În felul acesta îl îndepărtă de escortă.

Moldoveanul se retrăgea încet, iar un maghiar din aceeaşi brigadă îi dădu un picior în spate şi apoi încă unul. Asta ca să se sature de spionaj. Să spioneze, poate şi un nătărău. Spionul are, în general, o viaţă curată, veselă. Încearcă totuşi, să dai la spate zece ani, într-un lagăr de muncă forţată.

Sergentul îşi coborî carabina, iar comandantul escortei urlă:

— Depărtaţi-vă de porţi! Aliniaţi-vă câte cinci! Câinii, vor din nou să numere. De ce să mai numeri când şi fără asta e clar? Deţinuţii începură să murmure. Tot necazul pricinuit de moldovean trecu asupra escortei.

— Ce este? urlă comandantul escortei. Vreţi să vă trântim în zăpadă? Într-o clipă vă trântesc şi vă ţin până dimineaţa!

E în stare s-o facă. De câte ori nu i-a trântit?! El însuşi a dat ordin: "Culcaţi-vă! Arma în poziţie de luptă." S-au întâmplat de-astea. Deţinuţii ştiu. Începură să se tragă uşurel de lângă porţi.

— Depărtează-te! Depărtează-te! forţează escorta.

— Şi la urma urmei, de ce v-aţi îngrămădit la poartă, canaliilor? se întărâtă cei din spate asupra celor din faţă.

— Aliniaţi-vă câte cinci! Prima! A doua! A treia!

Luna parcursese deja un sfert de cer. De pe discul el se cernea o lumină roşcată, puternică. Seara era pierdută. Modovean blestemat! Escortă blestemată! Viaţă blestemată!

Cei din faţă, care au fost număraţi se întorc şi se înalţă pe vârful picioarelor, să vadă dacă în ultimul rând sunt doi sau trei. De asta depinde toată viaţa lor. Lui Şuhov i se păru că în ultimul rând vor fi patru, înlemni de groază. Unul în plus! Iarăşi vor număra! Curând se dumiri că Feitukov, şacalul, vânase un muc de ţigară de la căpitan şi nu trecuse la timp în rândul lui. Acum se putea înţelege că e unul în plus. Ajutorul comandantului îl loveşte cu răutate pe Fetiukov peste gât. E drept, în ultimul rând sunt trei oameni.

A ieşit numărătoarea, slavă ţie, doamne.

Deţinuţii nu mai mârâie. Văd că soldaţii ies din corpul de gardă şi înconjoară câmpul pe partea celaltă a zonei, înseamnă

că le vor da drumul. Şefii de echipă nu se văd. Nici şeful de lucrări. Băieţii duc lemnele. Porţile se dau în lături. În spate, lângă bârnele groase, se află comandantul escortei şi controlorul:

— Prima! A doua! A treia!

Dacă va ieşi bine şi de data asta, vor coborî sentinelele de la posturile de observaţie.

Vai, cât pământ e de umblat până acolo, la posturile de observaţie, dispuse de-a lungul zonei! Numai când iese numărătoarea şi ultimul deţinut este scos din zonă, abia atunci se sună la telefon toate sentinelele şi li se dă ordin să coboare.

Dacă comandantul escortei este inteligent, porneşte coloana imediat. Ştie că deţinutul n-are unde să fugă şi cei de la posturile de observaţie vor ajunge, oricum, coloana. Dar comandantul escortei e un nătărău, se teme că nu-i vor ajunge trupele împotriva deţinuţilor şi aşteaptă.

Un astfel de cap sec e şi comandantul de azi al escortei. " Aşteaptă."

O zi întreagă au stat deţinuţii în ger şi au îngheţat. Curată moarte! Şi după terminarea lucrului au mai stat e oră.

Dar nu atât gerul, cât mânia îi macină. Au pierdut seara. Nici un fel de treburi nu se mai pot face în lagăr.

— De unde ştiţi atât de bine modul de viaţă al flotei englezeşti? se întrebă în rândul vecin.

— Păi să vedeţi, am trăit aproape o lună pe un crucişător englez. Aveam acolo cabina mea. Însoţeam o escortă marină. Eram la ei ofiţer de legătură. Şi culmea! Închipuiţi-vă, după război, pe amiralul englez l-a pus dracul să-mi trimită un cadou ca amintire. "În semn de recunoştinţă". Mă mir eu şi blestem... Şi iată-mă acum, aici cu toţi într-o oală. Să staţi aici cu cei din banda lui Bandera, nu-i o plăcere prea mare.

E straniu să vezi stepa pustie, şantierul părăsit, zăpada care luceşte sub lună. Escorta s-a aşezat reglementar zece paşi unul de altul, arma pregătită.

Şi în turma neagră a acestor deţinuţi, un om, Sce-311, care se credea făcut pentru măririle vieţii, un om care cunoştea un amiral englez, iar acum cară tărgi cu Fetiukov. Pe om poţi să-l iei şi aşa şi altfel...

Escorta s-a adunat! Şi direct, fără molitvă:

— Înainte marş! Mai repede!

Lua-v-ar dracu cu "mai repedele" vostru cu tot! Au rămas ultimii aşa că nu mai are nici un rost să se grăbească.

Deţinuţii s-au înţeles fără să-şi vorbească între ei: ne-aţi ţinut voi, acum vă vom ţine şi noi. Vă credem, aţi vrea să mergeţi mai repede la căldură...

— Pasul mai mare! strigă comandantul, escortei. Pasul mai mare, cap de coloană!

Lua-v-ar dracul cu pasul mai mare eu tot! Deţinuţii merg domol, cu capul în piept, ca la înmormântare. Nu mai avem nimic de pierdut, oricum suntem ultimii în lagăr. Nu s-a purtat cu noi omeneşte, măcar să crape acum strigând.

"Pasul mai mare" strigă comandantul escortei şi dintr-o dată înţelege: deţinuţii nu vor merge mai repede. Şi n-ai cum să tragi în ei; merg câte cinci, în coloană, corect. Comandantul escortei n-are cum să-i forţeze să meargă repede. (Dimineaţa deţinuţii se salvează mergând la lucru încet. Cine se grăbeşte, nu-şi termină pedeapsa în lagăr — transpiră şi se prăbuşeşte).

Aşa că mergem domol, cu pas egal, ordonat, zăpada scârţâie. Unii discută încetişor, alţii tac. Şuhov îşi aminti tot ce n-a putut face dimineaţa în lagăr. Mai întâi, infirmeria. Al dracului lucru, muncind uitase cu totul de infirmerie. Exact la ora asta acolo se fac primirile. Ar mai putea reuşi numai dacă renunţă la cină. Acum, însă, nu-l mai doare chiar aşa tare. Cum o fi stând oare cu temperatura? Nu-i timp de pierdut! O va scoate la capăt şi fără doctori. Doctorii ăştia te bagă în mormânt. Nu infirmeria îl preocupă acum, ci cum să-şi mai adauge ceva la masă. Singura nădejde era ca Cezar să primească pachet. E şi timpul.

Dintr-o dată coloana deveni parcă alta. Începu să se agite, ieşi din pasul egal, începu să mormăie, să bâzâie şi o luă la fugă. Ca să-i ajungă pe cei din faţă, rândurile din urmă, şi odată cu ele şi Şuhov, trebuie să alerge. Fac câţiva paşi normali şi apoi câţiva în fugă. Când coada urcă pe deal, Şuhov văzu despre ce este vorba: în dreapta lor, departe, în stepă, se târa o coloană, care mergea pieziş către coloana noastră şi, desigur, văzându-ne au grăbit pasul. Aceasta putea fi numai coloana de la uzina mecanică. Are vreo 300 de oameni, înseamnă că şi lor nu le-a mers astăzi prea bine. De ce oare? Acolo se întâmplă să-i reţină chiar la muncă. N-au terminat probabil de reparat o maşină oarecare. Dar asta n-are nici o importanţă. Stau toată ziua în căldură. Ei, acum care pe care! Băieţii aleargă, pur şi simplu

aleargă. Aleargă şi escorta. Comandantul escortei strigă:

— Nu vă depărtaţi unul de altul! Cei din spate apropiaţi-vă! Apropiaţi-vă!

— Pocni-te-ar cineva în frunte, că nu mai termini de lătrat! Oare nu ne ţinem destul de aproape?

Discuţiile se curmară, iar gândurile, oricât de adânci ar fi fost ele, îl părăsiră subit şi în toată coloana îşi făcu loc o singură dorinţă:

— Să-i întrecem! Să nu ne lăsăm!

Totul se amestecă şi se răvăşeşte într-un asemenea hal încât nu mai deosebeşte albul de negru. În astfel de momente escorta nu mai este un duşman pentru deţinuţi, ci un prieten. Duşmanul este coloana cealaltă. Se înveseliră brusc cu toţii. Răul trecuse.

— Hai! Hai! strigă cei din urmă către cei din faţă.

Coloana noastră a ajuns în drum, iar cea a uzinei mecanice e abia în spatele cartierului de locuinţe. Goana nocturnă continuă. Drumul coloanei noastre este acum mai bătătorit, în special prin mijloc. Dar şi escorta, pe margini, se împiedică mai puţin. Pe un astfel de teren trebuie să-i învingem. Mai ales pentru faptul că la corpul de gardă din lagăr percheziţionarea lor durează exagerat de mult.

Când deţinuţii au început să se taie unii pe alţii, şefii au ajuns la concluzia că blestematele de cuţite sunt făcute la uzina mecanică şi apoi strecurate cu dibăcie în lagăr. De aceea, la intrarea în lagăr, cei care lucrează acolo sunt percheziţionaţi în mod special.

Toamna, târziu, pământul îngheaţă şi se face tare ca piatra. Cu toate acestea lor li se striga:

— Uzina mecanică, jos bocancii! Luaţi-i în mâini!

Şi îi percheziţionau aşa, desculţi. Dar şi acum, fie că e ger sau nu, unora, luaţi la întâmplare, li se ordonă:

— Tu, de colo, scoate-ţi pâslarul drept! iar tu, scoateţi-l pe stângul!

Deţinutul îşi scoate pâslarul şi sărind într-un picior trebuie să-l răstoarne şi să-şi scuture obiala pentru a arăta că n-are cuţit. Şuhov auzise, totuşi, că în vara trecută cei de la uzină au adus în lagăr doi stâlpi pentru volei şi acolo, în stâlpii aceia, erau ascunse cuţitele. Se înţelege, el n-a verificat şi nu ştie precis dacă e adevărat sau nu. Se spune că în fiecare stâlp erau câte zece cuţite lungi. Şi acum prin lagăr se mai găseşte ici-colo câte

un cuţit.

Trecură în pas alergător pe lângă clubul nou, apoi pe lângă cartierul de locuinţe şi pe lângă combinatul de prelucrare a lemnului şi cotiră spre corpul de gardă al lagărului.

— Hu-hu-uu! strigă într-un singur glas coloana. Aici, la cotitură, observară că cei de la uzina mecanică rămăseseră cu vreo sută cincizeci de metri în urmă.

Ei, da, acum putem merge calm. Sunt bucuroşi cu toţii. O bucurie de iepure: vezi doamne, broaştele tot se mai tem de noi.

Şi iată lagărul. E la fel cum l-au lăsat dimineaţa: noapte, şi deasupra, peste barăci şi reţele, lumini, în faţa corpului de gardă proiectoarele luminează cu putere, întreaga piaţă pentru percheziţie parcă-i în plin soare.

— Stai! strigă ajutorul comandantului escortei, înainte de a ajunge la corpul de gardă. Îşi scoate automatul, îl dă unui soldat şi se apropie de coloană (Nu au voie să se apropie de deţinuţi cu automatul în mâini).

— Toţi cei din dreapta, care au lemne, să le arunce jos!

Le căraseră fără să se mai ferească şi ei văzuseră totul. Zburâ o legăturică. Apoi a doua şi a treia. Unii vor să ascundă lemnele înăuntrul coloanei, dar vecinii le spun:

— Din cauza ta le vor lua şi de la ceilalţi. Mai bine aruncă-le!

Cine este duşmanul numărul unu al unui deţinut? Alt deţinut. Dacă deţinuţii n-ar fi câini între ei, hei, ce bine ar fi!

— Marş! strigă ajutorul comandantului escortei.

Porniră spre corpul de gardă. Acolo duc cinci drumuri. Cu o oră înainte, pe ele se îngrămădiseră toate coloanele. Dacă aceste drumuri vor fi transformate cândva în străzi, atunci aici, unde se află corpul de gardă şi locul pentru percheziţie, va fi piaţa principală a unui viitor oraş. Şi aşa cum se strâng acum coloanele din toate părţile, atunci se vor strânge demonstranţii, într-o veselă zi de sărbătoare. Supraveghetorii sunt în corpul de gardă. Se încălzesc. Iată-i, ies şi se aşează de-a curmezişul drumului.

— Descheiaţi-vă vestele şi pieptarele! Îşi duc mâinile în lături. Parcă ar vrea să te îmbrăţişeze. Te pipăie peste tot, ca şi dimineaţa. Acum nu-ţi mai este groază să te deschei. Mergem acasă. Aşa spun toţi — "acasă". La o altă casă, în timpul zilei n-ai timp să te gândeşti.

Percheziţia era în toi când Şuhov se apropie de Cezar şi-i spuse:

— Cezar Marcovici! De la corpul de gardă eu alerg direct la biroul de pachete şi-ţi ţin rând.

Cezar întoarse spre Şuhov mustăţile lui turnate, albe de promoroacă.

— Ce-i Ivan Denisovici, ce să ţii? Poate că nici n-am pachet.

— N-are nimic. Parcă ce-am să pierd dacă n-o să fie? Aştept zece minute şi dacă văd că nu veniţi, mă duc la baracă. (De fapt Şuhov gândea aşa: dacă nu vine Cezar, poate vine altul şi-i vând locul în rând). Cezar slăbise vizibil de cât nu mai primise pachet.

— E în regulă Ivan Denisîci! Ţine-mi rând şi aşteaptă-mă zece minute, nu mai mult!

Şuhov n-are ce ascunde la percheziţie, se apropie fără teamă, îşi deschise, cu mişcări leneşe, vesta şi îşi eliberează pieptarul de sub cingătoarea din foaie de cort. Ştie precis că astăzi nu are asupra lui nimic interzis, dar în cei opt ani prudenţa i-a intrat în sânge. Băgă mâna în buzunarul de la genunchi să verifice dacă totuşi n-are nimic compromiţător. Găsi bucăţica de fierăstrău, lama aceea pe care din spirit gospodăresc o luase din zona de lucru. Nu se pregătise s-o aducă în lagăr, dar iată, o adusese şi i-ar fi părut grozav de rău s-o arunce.

Ar putea s-o transforme într-un cuţitaş, bun macar la cismărie sau la croitorie. Dacă s-ar fi gândit s-o aducă, ar fi ştiut şi cum s-o ascundă. Acum, însă, mai rămăseseră înaintea lui doar două rânduri, din care primul om se îndrepta deja spre percheziţie. Trebuie să te hotărăşti mai iute ca vântul: ori o arunci pe neobservate în spatele ultimului rând de cinci (o vor găsi mai târziu, dar nu vor şti a cui e), ori o păstrezi. Dacă vor vedea în ea un cuţit, pentru lama asta ar putea căpăta zece zile şi zece nopţi de carceră. Un cuţitaş de cismărie era totuşi un câştig, însemna pâine. I-ar fi părut rău s-o arunce. Drept urmare o strecură în vata mănuşii cu un singur deget.

În clipa aceea, rândul următor, de cinci primi ordin şi treacă la percheziţie. În lumina densă rămaseră ultimii trei: Senka, Şuhov şi flăcăul din brigada 32, care alergase după moldovean. Supraveghetorii erau cinci, iar ei numai trei şi din cauza asta puteau să aleagă de care supraveghetor să se apropie. Şuhov nu-l alese pe cel tânăr îmbujorat, ci pe bătrânul cu mustăţile cărunte.

Bătrânul avea, desigur, experienţă şi l-ar fi dibuit uşor dacă ar fi vrut, dar tocmai pentru că era bătrân se putea presupune că se săturase de serviciu mai rău decât de sare amară. Şuhov îşi scoase ambele mănuşi şi le apucă strâns cu o singură mână (Mănuşa fără lamă era deasupra). Cu aceeaşi mână apucă sfoara care-i servea drept cingătoare. Apoi îşi deschise complet pieptarul, îşi ridică slugarnic poalele (niciodată n-a fost el atât de servil la percheziţie, însă acum voia să arate că e sincer — na, poftim, caută-mă. Şi la comandă porni direct spre cel cu mustăţile cărunte. Supraveghetorul îl pipăi pe părţi, pe spate şi pe deasupra buzunarului de la genunchi — nimic. Frământă în mâini poalele vestei şi ale pieptarului — tot nimic. Spre sfârşit, pentru mai multă siguranţă, strânse în mână mănuşa de deasupra. Aceea în care nu se afla nimic. El pipăia mănuşa, iar inima lui Şuhov se zbătea ca şi cum ar fi fost prinsă într-un cleşte. O mişcare asemănătoare pe mănuşa cealaltă — şi va fi bun pentru carceră, cu trei sute de grame pe zi şi mâncare caldă o dată la trei zile. Îşi închipui pe loc cum va flămânzi şi va slăbi acolo şi cât de greu îi va fi să se întoarcă şi să reziste, în starea nici de foame, nici de saţ — de acum. Fulgerător începu să se roage cu insistenţă şi deznădejde: "Doamne, salvează-mă, nu-mi da carceră!" Toate gândurile acestea trecură prin el doar în timpul, extrem de scurt, în care supraveghetorul pipăise prima mănuşă şi îşi întindea mâna spre cea de a doua. (Le-ar fi păpăit pe amândouă în acelaşi timp dacă Şuhov le-ar fi ţinut în ambele mâini şi nu în una).

În momentul acela se auzi glasul salvator al şefului percheziţiei, care grăbindu-se să scape mai curând strigă:

— Gata, daţi drumul uzinei mecanice!

Bătrânul renunţă să mai cerceteze cea de a doua mănuşă şi-i făcu semn cu mâna să treacă. Şuhov o luă la fugă să-i ajungă pe-ai lui. Aceştia erau deja grupaţi câte cinci între două bariere lungi, de bârne, care semănau cu conoveţele din târgurile de cai şi formau un fel de ţarc, în jurul coloanei. Alerga sprinten, fără să simtă pământul şi fără să se mai roage încă o dată, cu recunoştinţă. Nu mai avea acum timp pentru asta şi la urma urmei nici nu-i folosea la nimic.

Escorta care-i adusese se dădu la o parte, eliberând drumul pentru escorta uzinei mecanice, îşi strânsese lemnele aruncate de coloană înainte de percheziţie şi acum îşi aştepta

comandantul.

(Lemnele confiscate la percheziţie de supraveghetori erau adunate grămadă lângă corpul de gardă).

Noaptea era albă şi luminoasă, luna se ridica tot mai sus, iar gerul se înteţea.

În drum spre corpul de gardă, de unde urma să primească o chitanţă pentru patru sute şaizeci şi trei de capete, comandantul escortei vorbi ceva cu Priaha, ajutorul lui Volkovoi.

Priaha strigă:

— K-460!

Moldoveanul, care se ascunsese în interiorul coloanei, oftă şi ieşi spre bariera din dreapta. Ţinea, ca şi mai înainte, capul tras între umeri şi uşor înclinat într-o parte.

— Vino încoace! spuse Priaha.

Moldoveanul se apropie. I se ordonă să-şi ţină mâinile la spate şi să stea acolo.

Înseamnă că-i vor pune în seamă tentativa de evadare şi îl vor duce la carceră.

Coloana nu ajunsese încă la poarta înaltă cât trei oameni, când doi gardieni, unul la dreapta şi altul la stânga ţarcului, începură s-o deschidă încet. Se auzi comanda:

— Aliniaţi-vă câte cinci şi îndepărtaţi-vă de poartă. (Orice poartă se deschide spre zonă şi dacă deţinuţii ar împinge-o, n-ar izbuti s-o învingă).

— Întâia! A doua! A treia!

Odată ce numărătoarea de seară s-a terminat şi deţinutul a pătruns prin porţile lagărului, după o zi întreagă petrecută în rând, în ger şi în foame, el nu se mai gândeste decât la lingurile de mâncare apoasă care i se cuvin. Le aşteaptă aşa cum pământul aşteaptă ploaia, în verile secetoase şi le soarbe pe nerăsuflate. Aceste linguri sunt pentru el mai preţioase decât libertatea şi decât viaţa lui trecută şi viitoare.

Intrând pe porţile lagărului, deţinuţii par nişte soldaţi care se întorc din campanie, zgomotoşi, îmbrăcaţi în fier, răşchiraţi. Dă-te la o parte!

Unuia dintre cei protejaţi, care ar privi de la comandament, valul deţinuţilor în clipa intrării în lagăr, i s-ar face groază. După numărătoarea aceasta, deţinutul devină din nou liber, aşa cum a fost şi dimineaţa, până la ora 7 şi 30 când s-a sunat adunarea.

Porţile mari ale lagărului şi cele mici ale rondului au rămas în

urmă, traversează platoul de adunare, împrejmuit pe două din laturi şi aleargă unde văd cu ochii.

Ei aleargă care încotro, dar şefii de brigadă sunt pescuiţi de unul de la repartizare:

— Şefii de brigadă la P.P.G.!

Şuhov porni în goană, pe lângă clădirea carcerei şi printre barăci, spre biroul de pachete. În acelaşi timp, Cezar plecă, cu pas măsurat şi demn, în partea cealaltă, unde în jurul unui stâlp mişunau o mulţime de deţinuţi. Pe stâlp era fixată o tăbliţă din placaj şi pe ea, cu creion chimie, erau notaţi toţi cei care astăzi au primit pachet.

În lagăr se scrie foarte puţin pe hârtie. De regulă se scrie pe placaj.

E într-un fel, mai grosolan, dar mai sigur.

Pe placaj îşi fac numărătoarea capetelor pe care le stăpânesc şi paznicii şi cel de la repartizare. În ziua următoare se şterge ceea ce a fost scris ieri şi se scrie din nou. Se fac economii.

Cei care rămân în lagăr au încă un mijloc de a câştiga ceva: citesc pe tăbliţă cine are pachet, îi întâmpină pe platoul de adunare şi le comunică pe loc numerele. Mult sau puţin, măcar o ţigară, tot se câştigă.

Şuhov ajunse în fugă la biroul de pachete — o anexă la o baracă mai veche. Acestei anexe i se fixase un tambur fără uşă. Gerul se plimbă în voie. E, totuşi, mai acceptabil decât afară — există un acoperiş. Coada se întinde în jurul peretelui. Şuhov ocupă un loc. Înaintea lui sunt vreo cinsprezece oameni. Asta înseamnă mai mult de o oră, taman până la semnalul de stingere. Toţi cei din coloana centralei termoelectrice, care au mers să vadă lista, sunt în spatele lui Şuhov. Şi cei de la uzina mecanică. N-ar fi exclus ca ei să fie chemaţi aici mâine dimineaţă. Stau la rând cu trăistuţele şi săculeţele pregătite.

Dincolo de ferestruică (Şuhov n-a primit niciodată pachet în acest lagăr, dar ştie din auzite), lădiţa este desfăcută cu un toporaş. Supraveghetorul scoate totul afară şi cercetează. Taie, rupe, pipăie, răstoarnă. Dacă se găseşte ceva într-un borcan de sticlă sau tablă îl desfac şi-ţi toarnă totul în palme sau într-un ştergar pe care-l faci ca o pungă. Borcanul nu ţi-l dau. Când primeşti plăcinte, dulciuri mai rare, salam sau peşte afumat, supraveghetorul gustă. (Dacă te împotriveşti, găseşte fel de fel de motive: asta-i interzis, asta nu-i prevăzut şi nu-ţi mai dă

nimic. Cine primeşte pachet trebuie să dea, să dea şi iar să dea. Fireşte, primul e supraveghetorul). În sfârşit percheziţia se termină, dar lădiţa nu ţi se dă. Trebuie să torni totul grămadă în trăistuţă sau chiar în poalele vestei şi să te cari repede. Următorul! Îl grăbesc atât de tare pe câte unul, încât uită sărmanul şi ce mai are pe tejghea. Iar dacă ai uitat ceva, n-are nici un rost să te mai întorci. Cândva, când se afla la Ust-Ijma, Şuhov a primit de două ori pachet.

Dar el i-a scris nevestei să nu rupă de la gura copiilor şi să nu-i mai trimită.

Asta cu toate că afară, în libertate, îi era mult mai uşor să hrănească o familie întreagă, decât aici, numai pe sine. El ştie, însă, cât costă pachetele şi mai ştie că nu le poţi cere zece ani în şir de la familie. Aşa că mai bine fără ele. El hotărâse astfel, dar, de fiecare dată când cineva din brigadă sau din baraca vecină primea pachet (adică aproape zilnic), îl durea inima că pachetul nu-i al lui. Şi, cu toate că îi interzisese nevestei să-i trimită pachet chiar de paşti, spera fără să ştie de ce, că într-o zi va veni cineva în fugă şi-i va spune:

— Şuhov! De ce nu te duci, ai pachet!

Nu venea însă nimeni.

Clipele în care putea să-şi amintească satul Temgheniova şi casa părintească erau extrem de rare. Viaţa de aici îl hărţuia, de la deşteptare până la stingere, şi nu-i lăsa timp pentru amintiri deşarte.

Stând acum printre cei care-şi hrăniseră burta cu nădejdea de a-şi înfige dinţii în slănină, de a-şi unge pâinea cu unt sau de a-şi îndulci cu zahăr strachina cu apă fierbinte, Şuhov avea o singură dorinţă: să mănânce o dată cu brigada şi supa să fie fierbinte. Când e rece nu valorează nici jumătate din preţ. Îşi dădu cu părerea că dacă numele lui Cezar nu era trecut pe listă, acesta e de mult în baracă şi se spală. Iar dacă şi-a găsit numele pe tăbliţa de placaj, îşi adună acum săculeţele, paharele din plastic, material pentru împachetat. De aceea îi şi făgăduise că-l va aştepta zece minute. Aşteptând în rând, Şuhov află o noutate: în săptămână aceasta nu vor avea duminică, le va fi din nou furată. Ca toţi ceilalţi se aştepta la asta: dacă într-o lună sunt cinci duminici, atunci li se dau trei iar în două sunt mânaţi la muncă. Faptul nu constituia pentru el o surpriză, însă când îl auzi i se frânse inima. Cui nu-i pare rău după o duminică? Ceea

ce se vorbeşte în rând e adevărat. Şi într-o zi liberă se pricep să-i pună la muncă în lagăr. Au ei grijă să inventeze ceva: să amenajezi o baie, să împrejmuieşti un perete ca să nu poată fi trecut, să cureţi curtea, să schimbi rumeguşul din mindire sau să omorî ploşniţele din paturile vagon. Sau se face verificarea identităţii după fişe. Sau se aranjează o inventariere: ieşi cu toate lucrurile în curte şi stai acolo o jumătate de zi.

Mai mult decât orice, pe şefi îi deranjează dacă deţinutul se odihneşte după dejun.

Rândul se mişcă încet, dar se mişcă. Un frizer, un contabil şi unul de la secţia culturală, trecură peste rând fără să întrebe pe nimeni. Ei nu sunt deţinuţi de duzină, ci deţinuţi cu protecţii serioase, ticăloşi de prima mână. Pe oamenii aceştia, deţinuţii îi socotesc mai răi decât excrementele. (La rândul lor şi ei îi socotesc la fel pe deţinuţi). Să te certi cu ei n-are rost. Protejaţii sunt uniţi între ei. Sunt uniţi şi cu supraveghetorii.

Înaintea lui Şuhov mai erau vreo zece oameni, iar în spate veniseră în fugă şapte. În clipa aceea, prin spărtura uşii intră Cezar, cu noua lui căciulă de blană, trimisă din libertate. (Şi cu căciula asta-i o poveste. Cezar l-a uns pe careva şi i s-a permis să poarte căciula nouă şi curată de oraș, în timp ce de la alţii le-au luat şi pe cele din piele de porc, ponosite pe front).

Cezar îi aruncă lui Şuhov un zâmbet şi imediat începu să vorbească cu un tip excentric care purta ochelari şi tot citea, în rând, un ziar:

— A-a! Piotr Malîci!

Când s-au văzut unul pe altul parcă s-au înseninat şi s-au roşit ca nişte maci.

Excentricul zise:

— Am o "Veciorka" proaspătă, uită-te! Au trimis-o cu banderolă.

— Nu mai spune! făcu Cezar şi îşi băgă ochii în ziar. Becuşorul de sub plafon abia luminează. Cum poţi oare descifra literele mărunte de acolo?

— Este aici o cronică foarte interesantă despre premiera lui Zavadski.

Ei sunt moscoviţi, se adulmecă de departe unul pe celălalt, iar când se întâlnesc se miros în felul lor. Şi gura le merge ca două meliţe. Parcă se întrec cine va spune mai multe cuvinte. Dau atât de repede din gură şi folosesc atâţ de rar cuvinte ruseşti,

încât atunci când îi asculţi ai impresia că vorbesc nişte letoni sau români.

Imediat după sosire, Cezar şi-a instalat toate săculeţele la locul lor.

— Eu, Cezar Marcovici, mormăi Şuhov. Pot să plec?

— O, da, desigur, desigur — încuviinţă Cezar ridicându-şi mustăţile negre de pe ziar. Spune-mi numai după cine sunt eu şi cine-i în urma mea.

Şuhov îi arătă cine-i înainte şi cine-i după şi fără să mai aştepte ca Cezar însuşi să-i vorbească despre cină, întrebă:

— Cina... să v-o aduc?

(Dacă răspunsul va fi pozitiv înseamnă că trebuie să i-o aducă de la sala de mese până la baracă într-o gamelă, ceea ce de fapt este aproape imposibil. Au fost date ordine. Te prind şi-ţi varsă gamela şi te bagă la carceră. Totuşi s-a cărat mâncare şi se va mai căra, pentru că cel care învârte afaceri nu reuşeşte niciodată să vină o dată cu brigada la sala de mese).

Şuhov întrebase dacă să-i aducă sau nu cina, dar în sinea lui gândea astfel: "Oare poţi fi aşa de hapsân? Nu-mi dăruieşti cina? Ştii doar prea bine că la cină nu se dă icre, ci apă chioară..."

— Nu, nu — zâmbi Cezar — cina mănânc-o tu, Ivan Denisîci!

Şuhov atât aştepta. Ţâşni afară ca o pasăre liberă de sub un acoperiş şi o luă la fugă prin lagăr.

Deţinuţii aleargă prin toate colţurile ca furnicile. Într-o vreme comandantul lagărului dăduse următorul ordin: nici un deţinut nu are voie să meargă singur prin lagăr. Acolo unde se poate, trebuie să meargă toată brigada în coloană, iar acolo unde lucrul acesta este imposibil, la infirmerie, să zicem sau la closet, să se formeze grupuri de câte patru-cinci oameni şi să se desemneze dintre ei un şef, care să-i încoloneze, să-i aştepte până-şi fac treburile şi să-i aducă înapoi tot încolonaţi.

Comandantul a ţinut cu o încăpăţânare nemaipomenită ca ordinul acesta să fie respectat. Şi multă vreme nimeni n-a îndrăznit să-l contrazică. Supraveghetorii puneau mâna pe cei care erau găsiţi de unul singur, le notau numerele şi-i târau la carceră. Dar ordinul a fost boicotat. Pe tăcute, cum se întâmplă cu toate ordinele scandaloase. Să presupunem că ei îşi cheamă un om la ofiţerul de la informaţii. Cum să trimiţi cu el o grupă? Sau tu trebuie să mergi după alimente la magazie. De ce să

merg şi eu cu tine? Sau altul s-a gândit să meargă la secţia cultural-educativă să citească ziare. Cine să meargă cu el? Sau, în sfârşit, poate că unul vrea să-şi ducă pâslarii la reparat sau la uscat sau pur şi simplu vrea să se ducă în altă baracă (ăsta este un lucru cu desăvârşire interzis) cum să-l reţii?

Cu ordinul acesta, comandantul a vrut să ne taie şi ultima libertate, dar nu i-a reuşit, burtosul!

Pe drum spre baracă. Şubov întâlni un supraveghetor şi după ce-şi scoase, pentru orice eventualitate, căciula în faţa lui intră grăbit înăuntru. Aici e un adevărat vacarm: cei cărora li s-au şterpelit în timpul zilei raţiile răcnesc la plantoane, iar plantoanele fac acelaşi lucru. Colţul brigăzii 104 e pustiu.

Şuhov socoteşte fericită seara în care întorcându-se în lagăr nu găseşte mindirele întoarse, şi cotrobăite. Înseamnă că în timpul zilei n-a fost percheziţie în barăci. Se avântă spre patul său, îşi dezbrăcă din mers vesta şi o aruncă împreună cu mănuşile deasupra. Apoi pipăi mindirul. Bucata de pâine era la locul ei. Se felicită că a cusut spărtura.

Ieşi în fugă afară şi porni spre sala de mese. Avu norocul să nu cadă în mâna vreunui supraveghetor, întâlni numai deţinuţi care-şi târau anevoie picioarele şi discutau despre raţii.

Luna toarnă peste curte o lumină din ce în ce mai puternică. Proiectoarele sunt mai palide ca în alte seri, iar barăcile aruncă pe pământ umbre negre. În sala de mese se intră printr-un cerdac cu patru trepte.

Cerdacul e acum în umbră. Deasupra lui se balansează şi cârâie de frig un felinar mic. Becurile au culoarea curcubeului. De frig s-au de murdărie. Mai există încă un ordin sever al comandantului: brigăzile să meargă spre sala de mese în rânduri de câte doi. Mai departe ordinul spunea: când ajung la sala de mes, brigăzile să nu urce pe cerdac, ci să se regrupeze în rânduri de câte cinci şi să aştepte până ce plantonul le va da drumul să intre. Ca planton, aici se aţinea cu tenacitate Hromoi. El şchiopăta şi din cauza asta trecea drept invalid, însă era robust, spurcăciunea! Îşi făcuse un băţ de mesteacăn şi de pe cerdac lovea cu el pe cei care se căţărau fără comanda lui. Nu lovea pe oricare. Are ochi ageri şi te recunoaşte prin întuneric, chiar şi după spinare. El nu-i loveşte pe cei care ştiu să-i dea peste bot, ci numai pe cei umiliţi şi bătuţi. Şi pe Şuhov l-a plesnit odată. Oficial i se spune "planton", dar dacă cercetezi mai bine,

vezi că e un fel de prinţ. E prieten cu bucătarii!

Astăzi, ori au năvălit dintr-o dată toate brigăzile, ori ei au făcut prea mult timp ordine, fapt e că cerdacul e înconjurat din toate părţile, iar în cerdac se află Hromoi, ajutorul lui şi responsabilul sălii de mese în persoană. Se descurcă şi fără supraveghetori, haita asta.

Responsabilul sălii de mese e o reptilă îngrăşată până la refuz, cu capul cât un bostan şi lat în umeri de aproape trei sferturi de metru. Are în el atâta forţă de prisos, încât atunci când merge ai impresia că atât picioarele, cât şi mâinile îi sunt acţionate de nişte arcuri. Poartă o căciulă albă, fără număr. Nici unul dintre cei liberi nu are o astfel de căciulă. Are şi o vestă din blană de miel, iar pe piept un număr mic, cât un timbru poştal. E o concesie a lui Volkovoi. Pe spate n-are nici măcar un astfel de număr. Responsabilul sălii de mese nu salută pe nimeni şi toţi deţinuţii se tem de el. Într-o singură mână el ţine mii de vieţi. Odată au vrut să-l bată, însă toţi bucătarii i-au sărit în ajutor. Ăştia-s bătăuşi aleşi pe sprânceană. Ar fi o adevărată nenorocire ca brigada 104 să fi intrat în sala de mese. Hromoi cunoaşte tot lagărul după figură şi în prezenţa responsabilului nu dă drumul nimănui cu o brigadă străină. Se înrăieşte înadins. Câteodată, unii se strecoară prin spatele lui Hromoi, printre balustradele cerdacului. S-a strecurat şi Şuhov în felul acesta. Astăzi, însă, în prezenţa responsabilului nu te poţi strecura. Te pocneşte de te duc apoi la infirmerie cu săniuţa.

Repede, cât mai repede spre cerdac, printre bluzele la fel de negre ca şi a ta, şi află dacă brigada 104 este încă aici!

Brigăzile exercită asupra cerdacului o presiune formidabilă şi, ca şi cum ar lua cu asalt o cetate. Urcă prima treaptă, apoi a doua, a treia, a patra! Au năvălit în cerdac.

— Stai! Înapoi! — urlă Hromoi şi ridică ciomagul asupra celor din faţă. Acum vă umplu de sânge!

— N-avem nici o vină — urlă cei din faţă. Ne împing din spate!

E drept, cei din spate împing, dar nici cei din faţă nu se împotrivesc prea grozav. Vor să intre pe sus în sala de mese.

Hromoi îşi puse băţul de-a latul pieptului ca pe o barieră de cale ferată lăsată în jos şi începu să-i împingă vârtos pe cei din faţă. Aghiotantul său îl ajută. Nici responsabilului nu-i fu silă să-şi murdărească mâinile şi începu să împingă. Împingeau din răsputeri. Au forţe nemăsurate. Mănâncă numai carne.

I-au dat înapoi. Cei din faţă au fost aruncaţi, de sus, ca nişte snopi, peste cei din spate.

— Căţea şchioapă ce eşti! Am să te pocnesc drept în creştet! strigă unii din mulţime. Strigă şi se ascund. Alţii au căzut fără să scoată o vorbă. Singura lor grijă e să se ridice cât mai repede ca să nu fie striviţi sub picioare.

Treptele au fost eliberate. Responsabilul se retrage în interiorul cerdacului, iar Hromoi stă pe treapta de sus şi-i dădăceşte.

— Aliniaţi-vă câte cinci, capete de berbeci ce sunteţi. De câte ori să vă spun? Am să vă dau drumul numai când trebuie!

Şuhov zări lângă cerdac ceva ce semăna cu capul lui Senka Klevşin şi se bucură. Hai, mai repede, să ajungem acolo cu coatele! Spinările din faţă nu-i dau voie. Ei, frăţioare, n-ai forţă, n-ai să ajungi!

— A douăzeci şi şaptea! — strigă Hromoi — Treci!

Brigada a douăzeci şi şaptea se ridică pe trepte şi ajunge curând la uşă. După ea înaintează din nou cu toţii pe trepte. Cei din spate împing, împinge şi Şuhov cât poate. Cerdacul se clatină, felinarul de deasupra tremură.

— Iarăşi, hoiturilor? — îşi iese Hromoi din fire şi-i loveşte cu ciomagul peste umeri şi peste spate şi-i îmbrânceşte unul în altul.

Făcu din nou curăţenie. Şuhov vede de jos că lângă Hromoi urcă Pavlo. Îşi conduce brigada. Tiurin nu se murdăreşte în înghesuiala asta.

— Aliniază-te câte cinci 104! strigă Pavlo de sus. Iar voi, prieteni, faceţi puţin loc!

Cum dracu' să se facă loc!

— Hei, tu din faţă, dă-mi voie, sunt din brigada 104. Şuhov îl scutură. Cel în cauză ar fi bucuros să-l lase, dar îl presează şi pe el din toate părţile.

Mulţimea se zbuciumă, îşi, pierde răsuflarea ca să-şi primească apa chioară.

Apa chioară legală.

Şuhov procedă altfel: se întinse spre stânga, apucă balustrada, îşi petrecu apoi mâinile pe după stâlpul ceardacului şi se ridică proptindu-şi picioarele în genunchii cuiva.

Cei din jur începură să-l încălzească pe sub coaste, încasă două lovituri zdravene, dar se strecurase. Era cu un picior pe

cornişa cerdacului, lângă treapta de sus şi aştepta. Ai lui îl văzură şi-i întinseră mâna.

Responsabilul sălii de mese plecă şi din uşă îşi întoarse privirea şi zise:

— Hromoi, dă drumul la încă două brigăzi!

— 104! răcni Hromoi. Dar tu, hoitule, încotro te strecori! Şi cu ciomagul îl lovi pe unul din altă brigadă.

— 104! — strigă Pavlo şi le dă drumul la ai săi.

— Uf! Uf! mormăi Şuhov alergând în sala de mese şi, fără să mai aştepte îndemnul lui Pavlo, porni după tăvi.

Ca întotdeauna, în sala de mese se învălmăşesc valuri de aburi. Cei de la mese stau înghesuiţi unul în altul ca seminţele de floarea soarelui. Unii hoinăresc printre mese împingându-se. Alţii se strecoară cu tava plină. Şuhov s-a obişnuit de mult cu priveliştea asta. Ochiul lui ager vede că Sce-208 duce pe tavă doar cinci străchini.

Înseamnă că e ultima tavă. Altfel ar fi plină.

Îl ajunse şi pe la spate îi şopti la ureche:

— Frăţioare, dă-mi mie tava!

— O aşteaptă unul la ferestruică, i-am făgăduit.

— Dă-l naibii! Aşteaptă? Altădată să nu mai caşte gura!

S-au înţeles.

Sce-208 duse tava la masă şi o goli. Cel căruia i-o promisese veni în fugă. Apucă tava de un capăt. Şuhov îl împinse cu tava în direcţia spre care trăgea, îl dădu după un stâlp şi celălalt o scăpă din mâini. Cu tava sub braţ, Şuhov porni în grabă spre ferestruică. Pavlo stă la rând fără tăvi. Pare plictisit. Se bucură totuşi:

— Bravo, Ivan Denisovici! zise şi-l dădu la o parte pe ajutorul de la brigada 27, care se afla în faţa lui: Dă-mi voie! De ce stai fără rost? Eu am tăvi!

Iată şi potlogarul de Gopcik aduce o tavă.

— Căscau gura — râde el — iar eu le-am şterpelit-o.

Din Gopcik va ieşi un puşcăriaş de bază. Să mai înveţe vreo trei ani, să mai crească. Mai jos decât tăietor de lemne, nu poţi crede că-l va împinge soarta.

Pavlo ordonă lui Ermolaev, un siberian zdravăn, să aducă încă o tavă. Ermolaev a primit zece ani tot pentru prizonierat.

Pe Gopcik îl trimise să vadă care masă termină de mâncat. Şuhov şi-a aşezat tava pe colţul ferestruicii şi aşteaptă.

— 104! — strigă Pavlo — la ferestruică!

În total sunt cinci ferestruici, trei comune, una pentru cei care mănâncă la regim (bolnavi de ulcer sunt vreo zece oameni, dar pe lângă ei, mănâncă aici pe blat, toată contabilitatea) şi încă una pentru înapoierea veselei. (La această ferestruică se bat cei care ling străchinile).

Ferestruicile nu se află la o înălţime prea mare. Poate puţin mai sus de mijloc. Prin ele nu-i poţi vedea pe bucătari. Le vezi doar mâinile şi polonicele.

Mâinile bucătarului sunt albe, păroase şi puternice. Parcă ar fi mâini de boxer, nu de bucătar.

Şi-a luat un creion şi face un semn pe lista lui din perete:

— Brigada 104 — douăzeci şi patru!

Deci Panteleev şi-a mâncat porţia. Nu-i bolnav, căţeaua!

Bucătarul înşfacă un polonic uriaş de vreo trei litri şi cu el porni să mestece în cazan. (Cazanul e aproape plin şi din el se ridică nori groşi de aburi).

Apoi puse mâna pe alt polonic, unul de şapte sute cincizeci de grame şi scufundându-l câte puţin începu să împartă.

— Unu, doi, trei, patru...

Şuhov ochi dintr-o privire străchinile care fuseseră umplute cât timp grosul nu se lăsase încă la fund. În celelalte era doar apă chioară. Îşi puse zece străchini pe tavă şi plecă. De la al doilea rând de stâlpi, Gopcik îi făcu semn.

— Aici Ivan Denisîci, aici!

Pentru a căra străchini trebuia, înainte de toate, să nu-ţi tremure mâna. Şuhov trece peste obstacole lin, fără ca tava să primească vreo lovitură. Lucrează mai mult cu gura.

— Ei, tu H-920! Păzeşte-te unchiule! La o parte flăcăule!

Într-o îmbulzeală ca asta e lucru mare să duci o singură strachină fără să te stropeşti, darmite zece! Şi totuşi, iată că Şuhov le aşează pe toate întregi, la capătul mesei eliberate de Gopcik. Pe hainele lui nu se zăresc stropi proaspeţi. Aşează tava în aşa fel, încât colţul în care se aflau cele două străchini cu zeama mai groasă să se afle spre locul pe care-l va ocupa el.

A adus şi Ermolaev zece străchini, iar Gopcik şi Pavlo în mâini, încă patru. Ultimele. Kilgas aduce pâinea. Tot pe o tavă. Astăzi li se dă după cât au lucrat. Unul două sute de grame, altul trei sute. Şuhov — patru sute.

Îşi luă porţia — pâinea lui şi cele două sute de grame ale lui

Cezar.

Din toate părţile, cei din brigadă începură să se apropie ca să-şi primească cina.

De mâncat, mănâncă unde poţi. Şuhov le dă străchinile. Ţine minte cui a dat şi păzeşte ca pe ochii din cap colţul tăvii. În una din cele două străchini şi-a băgat deja lingura, înseamnă că e repartizată. Fetiukov şi-a luat strachina printre primii şi a plecat. Probabil şi-a făcut socoteala că nu se poate căpătui în brigadă şi-i mai bine să meargă prin sala de mese şi s-o facă pe şacalul. Poate că cineva mai lasă nişte resturi (Dacă cineva nu mănâncă totul şi dă strachina într-o parte, asupra ei se aruncă, întocmai ca nişte ulii, câţiva în acelaşi timp).

Numără porţiile împreună cu Pavlo şi se înţeleseră. Pentru Andrei Prokofievici puse deoparte o strachină cu fiertură mai groasă, iar Pavlo o vărsă într-o gamelă nemţeasca, îngustă, cu capac. Se poate duce sub vestă, strângând-o la piept. Dădură tăvile. Pavlo avea în faţă porţia sa dublă iar Şuhov cele două porţii. Nu mai schimbară nici o vorbă. Urmau minute sfinte. Şuhov îşi scoase căciula şi o puse pe genunchi. Verifică cu lingura o strachină, apoi pe cealaltă. Se nimerise şi plevuşcă. În general, seara, ciorba este mult mai subţire decât dimineaţa. Dimineaţa deţinutul trebuie hrănit ca să poată munci. Seara adoarme şi aşa.

Începu să mănânce. La început bău pur şi simplu lichidul. Era fierbinte şi i se răspândi în tot corpul. Toate măruntaiele i se zbăteau în aşteptarea ciorbei. Bi-ne! Iată, aceasta este clipa scurtă, pentru care trăieşte deţinutul.

Acum Şuhov îşi uită absolut toate necazurile. Nu-i necăjit nici că pedapsa e lungă, nici că ziua-i lungă, nici că duminică vor lucra iarăşi. Acum el îşi spunea: vom rezista! Vom trece peste toate, dea domnul şi totul se va sfârşi!

După ce bău lichidul fiebinte, din ambele străchini, deşertă a doua strachină în prima, o curăţă cu lingura şi o dădu la o parte. Aşa e parcă mai liniştit. Nu trebuie să se mai gândească la ea şi nici s-o mai păzească cu ochii şi cu mâna. Vecinul din stânga are doar apă chioară. Iată ce fac nemernicii! Iată ce sunt în stare să-ţi facă fraţii tăi, deţinuţii!

Începu să mănânce varza şi lichidul care mai rămăsese. În strachina lui Cezar găsise un cartof nu prea mare, îngheţat şi fără nici un gust. Plevuşcă aproape că nu se zăreşte. Foarte rar

licăreşte ici-colo câte o coloană vertebrală goală. Fiecare oscior trebuie supt îndelung. E folositor. Pentru asta, se înţelege, trebuie timp, dar Şuhov n-are de ce să se grăbească acum. Astăzi e sărbătoare. A smuls şi la prânz şi la cină câte două porţii. Pentru o astfel de treabă merită să laşi celelalte treburi.

Să se mai ducă oare la leton, după tutun? S-ar putea ca până dimineaţă să nu mai aibă un fir. Şuhov mâncă fără pâine. Două porţii şi încă cu pâine, ar fi prea de tot. Mai e şi mâine o zi. Burta e un tiran. Niciodată nu ţine minte darul pe care i-l faci. Mâine îţi va cere din nou.

Şuhov termină de mâncat şi nu se prea osteni să vadă cine se află în jur. Nici nu trebuia. O nouă porţie n-avea de ce să mai vâneze. Le mâncase pe cele două ale sale, legale. Observă, totuşi, că exact în faţa lui se eliberase un loc pe care se aşezase un bătrân înalt, cu numărul Iu-81. Şuhov ştia că bătrânul era din brigada 64 şi adineaori, în rând, la pachete, auzise că la "Orăşelul socialist", în locul brigăzii 104 mersese brigada aceasta şi toată ziua, în ger, întinsese sârmă ghimpată, îşi îngrădise singură zona.

Despre bătrân se vorbeşte că stă prin lagăre şi închisori fără să mai ştie numărul anilor şi că nici o amnistie nu s-a atins de el. Cum termina zece ani, îi dădeau imediat alţi zece. Şuhov îl cercetă de aproape. Dintre toate spinările gârbovite din lagăr, spinarea lui era cea mai gârbovă şi chiar acum, stând la masă, era atât de curbă încât aveai impresia că şi-a pus ceva, sub el, pe bancă. Pe capul lui gol nu mai era nimic de ras. Tot părul îi căzuse de viaţă bună. Privirea nu-i fugea după tot ce se întâmpla în sala de mese, ci aluneca pe deasupra lui Şuhov şi se împlânta mereu în unul şi acelaşi punct, fără să vadă nimic. Mânca ciorba goală tacticos, cu o lingură strâmbă de lemn, şi nu-şi băga capul în strachină, cum făceau toţi ceilalţi, ci ducea lingura sus, la gură. Nu mai avea nici un dinte, nici sus, nici jos. Gingiile osificate molfăiau în locul dinţilor. Obrazul îi era palid, secătuit de orice vlagă şi asta nu era doar slăbiciunea unui invalid nenorocit, ci mult mai mult. Părea cioplit în piatră, în piatră neagră. După mâinile mari, cu crăpături negre, se vedea lesne că puţin noroc a avut în toţi aceşti ani.

Cu toate acestea rămăsese el însuşi, nu îngenunchease. Îşi pusese pâinea pe o cârpuşoară curată, nu ca ceilalţi pe masa murdară şi umedă.

Şuhov nu avea, totuşi, timp să-l privească prea mult. Îşi linse lingura, o ascunse în pâslar îşi îndesă căciula pe cap, se ridică, luă raţia lui şi a lui Cezar şi ieşi. Ieşirea era prin alt cerdac în care se aflau alte două plantoane care nu se pricepeau decât să dea jos cârligul ca să iasă oamenii şi să-l pună la loc. Şuhov ieşi cu burta plină, mulţumit de sine şi hotărât să dea o fugă la leton, deşi în curând se va suna stingerea. Şi, fără să mai ducă pâinea în baraca a noua, porni cu paşi mari spre baraca a şaptea.

Luna stătea neclintită undeva sus şi părea sculptată. Era curată şi albă. Curat era tot cerul. Departe ardeau stelele. Şuhov nu avea timp să privească cerul. Un lucru înţelese, totuşi, cu precizie: gerul nu se va muia. Unii auziseră deja de la cei din libertate că spre seară vor fi treizeci de grade, iar spre dimineaţă aproape patruzeci.

Urechea recepţiona zgomotele venite de foarte departe. Undeva bâzâia un tractor. Probabil într-o aşezare, în direcţia şoselei urla strident un escavator. Se auzea distinct şi scârţâitul fiecărei perechi de pâslari care mergea încet sau alerga prin lagăr. Vântul nu bătea.

Şuhov trebuia să cumpere tutun la preţul pe care-l plătise şi mai înainte. O rublă paharul, deşi în libertate un astfel de pahar costa trei ruble, iar dacă tutunul era sortat — şi mai mult. Însă într-un lagăr de muncă forţată toate lucrurile îşi au preţurile lor care nu se aseamănă cu cele din libertate.

Asta pentru că aici nu puteai păstra banii, puţini erau cei care-i aveau şi ei deveneau astfel mult mai scumpi. În lagărul acesta nu li se plătea pentru muncă nici o copeică. (La Ust-Ijma Şuhov primea cel puţin treizeci de ruble pe lună) Ba, mai mult, dacă unuia îi trimit rudele bani prin poştă, el nu-i primeşte, ci i se trec la contul personal. Din contul personal poţi cumpăra, odată pe lună, de la chioşc, săpun, turte dulci mucegăite şi ţigări "Prima".

Îţi place sau nu-ţi place marfa, cumperi atât cât ai declarat comandantului. Dacă nu cumperi tot pierzi banii. Ţi se confiscă.

Şuhov făcea rost de bani numai din munca particulară. Două ruble dacă — să zicem — coşi o pereche de papuci cu cârpele clientului şi cam tot atât dacă peticeşti un pieptar. Depinde cum te înţelegi.

Baraca a şaptea nu seamănă cu baraca a noua. Ea nu e

formată din două jumătăţi mari. Aici e un coridor lung în care dau zece uşi. În fiecare cameră e o brigadă şi fiecare brigadă e înghesuită în şapte paturi lungi. Şi, era să uit, deasupra closetului se află o boxă în care locuieşte şeful barăcii. Tot aici locuiesc şi pictorii.

Şuhov intră. Letonul stă pe-o coastă la parterul unui pat de scânduri, şi-a ridicat picioarele mai sus de cap şi bolboroseşte cu vecinul în limba lui.

Şuhov se apropie, îl salută. Letonul răspunde fără să-şi coboare picioarele. Camera e mică. Toţi îşi ciulesc urechile. Cine a venit? De ce? Amândoi ştiu despre ce e vorba dar trag de timp: "Ce mai faci?" — "Aşa şi-asa". "E ger astăzi". "Da".

Şuhov aşteaptă ca letonul să sfârşească discuţia cu vecinul (discutau despre războiul din Coreea. Au intrat chinezii, va fi sau nu război mondial?) şi abia atunci sa apleacă şi-i spune:

— Ai tutun?

— Da.

— Să-l văd.

Letonul îşi coborî picioarele pe interval şi se ridică E un zgârie brânză letonul ăsta! Când îţi umple paharul se sperie întotdeauna că-ţi va da de-o ţigară mai mult.

Îi arătă lui Şuhov punga cu tutun. O desfăcu. Şuhov luă câteva fire în palmă şi văzu că tutunul e negricios ca şi data trecută. Îl duse la nas şi îl mirosi. Acelaşi. Totuşi zise:

— Parcă nu-i acelaşi.

— Acelaşi, acelaşi! — se supără letonul. Eu nu am niciodată altfel de tutun, întotdeauna e acelaşi.

— Bine — consimţi Şuhov — umple-mi un pahar. Să văd cum e. Poate îl iau şi pe-al doilea.

Şuhov insistase să-l umple pentru că de obicei letonul trişează. Letonul scoase de sub pernă o altă pungă mai rotundă decât prima şi trase păhărelul din măsuţa de lângă pat. Păhărelul e din plastic, dar e egal cu unul de sticlă. Şuhov îl măsurase. Toarnă.

— Apasă! Apasă! — spuse şi presează el însuşi cu degetul.

— Lasă că ştiu eu ce fac! — smulge letonul paharul şi apasă singur, dar mai încet. Apoi toarnă iarăşi.

În timpul acesta Şuhov îşi desfăcu pieptarul şi pipăi în vata captuşelei o hârtie ştiută numai de el. O conduse cu amândouă mâinile spre o spărtură mică. Mai încolo era una mai mare. Cea

mică era abia însăilată. Aduse hârtia până la spărtura aceasta, desfăcu aţa cu unghiile, o îndoi încă o dată în lungime (era deja îndoită) şi o trase afară. Două ruble. E cam veche, nu foşneşte. Cineva răcneşte:

— Îi pare rău de voi unchiaşule mustăcios, auzi! El nu-l cred nici pe propriul lui frate, cum ar putea să vă creadă pe voi, nişte secături!

Lagărul acesta e bun într-un fel, pentru că poţi trăncăni în voie. La Ust-Ijma, dacă spuneai că în libertate nu-s chibrite, te înhăţau şi înghiţeai cât ai zice peste alţi zece ani. Aici, însă, poţi striga de pe paturile de sus ce vrei şi turnătorii nu te vor denunţa. Ofiţerii de la informaţii dau a lehamite din mâini. Numai că aici nu ai timp să discuţi prea mult.

— L-ai umplut cam de mântuială — se plânse Şuhov.

— Na-ţi, na! — mai adăugă câteva fire letonul.

Şuhov îşi scoase din buzunarul interior punga şi vărsă în ea tutunul.

— În regulă — se decise el renunţând să fumeze în fugă prima ţigară cu adevărat delicioasă. Mai umple unul!

Se mai certă puţin, îşi turnă şi al doilea pahar, dădu două ruble, salută dând din cap şi plecă.

Cum ajunse în curte, o luă din nou la fugă şi o ţinu aşa până la baracă.

Să nu-l scape pe Cezar, când acesta se va întoarce cu pachetul. Cezar însă era pe patul său şi cerceta atent pachetul. Ceea ce adusese era împrăştiat pe pat şi pe măsuţă, dar nu se vedea prea bine, pentru că lumina becului cădea pieziş. Patul de deasupra lui Şuhov constituia un obstacol şi la Cezar era cam întuneric. Şuhov se aplecă, înaintă printre patul căpitanului şi cel al lui Cezar şi întinse mâna cu raţia de seară:

— Pâinea dumneavoastră, Cezar Markovici. Nu spusese: "Ei, aţi primit?" pentru că asta ar fi fost o aluzie directă la faptul că i-a ţinut loc în rând şi acum are şi el drept la ceva. Ştia că are. Nu devenise, însă, şacal nici după cei opt ani de muncă forţată şi cu cât trecea timpul, dorinţa de a nu deveni era mai mare.

Totuşi, nu putea să-şi ordone ochilor să nu vadă. Şi ochii lui de uliu de lagăr cercetară în furgă, se târâră o clipă peste pachetul lui Cezar, împrăştiat pe pat şi pe măsuţă şi cu toate că unele săculeţe erau închise, ei văzură totul şi mirosul confirmă că Cezar primise salam, lapte condensat, peşte gras afumat,

slănină, biscuiţi cu miros atrăgător, pişcoturi cu altă aromă, vreo două kilograme de zahăr cubic, unt, ţigări, tutun de pipă şi altele.

Şi toate acestea le înţelese numai în timpul acela infim — cât spusese:

— Pâinea dumneavoastră, Cezar Markovici!

Agitat, zburlit, parcă beat (cine primeşte pachet cu alimente se transformă în felul acesta), Cezar făcu cu mâna un semn spre pâine:

— Ia-o pentru tine, Ivan Denisîci!

Ciorba şi cele două sute de grame de pâine alcătuiau o cină întreagă şi fără îndoială, la asta se va adăuga partea care i se cuvine din pachetul lui Cezar.

Şuhov plecă imediat, fără să mai aştepte ceva din bunătăţile împrăştiate pe pat şi pe măsuţă. Nimic nu-i mai rău decât să-ţi zgândărăşti burta şi încă pe degeaba.

Iată, are acum patru sute de grame ale sale, plus cele două sute de la Cezar. Şi în mindir încă două sute. Ajunge.

Va mânca acum două sute, iar mâine dimineaţă va pune mâna pe alte cinci sute cincizeci. Patru sute le va lua la muncă. Un trai pe cinste! Cea din mindir să mai aştepte.

E bine că o cususe acolo şi n-o lăsase în sertarul de la măsuţă. La a 75-a s-a şterpelit pâinea. Poţi să te plângi cui vrei, tot una-i.

Unii gândesc că cel care primeşte pachet e ca un sac fără fund şi trebuie să-l storci cât poţi. Judecând însă corect, vezi că aşa cum îl primeşte, tot aşa se şi duce. Se întâmplă deseori că înainte de primirea pachetului este bucuros să capete un terci în plus sau să vâneze un chiştoc.

Supraveghetorului, şefului de brigadă şi celui de la biroul de pachete trebuie să le dai? Fireşte. Acesta din urmă îţi poate ascunde pachetul şi o săptămână n-ai să-ţi vezi numele pe listă. Şi magazionerului de la camera de păstrare, căruia i se aduc toate alimentele, trebuie să-i dai, pentru că altfel îţi ciupeşte mai mult. Acolo, cică, sunt ferite de hoţi şi de percheziţie. Aşa a ordonat comandantul. Dacă nu-i dai magazionerului nu-i bine. Stă acolo şobolanul toată ziua cu alimentele altora. Cum să-l verifici? Dar unuia ca Şuhov pentru serviciile făcute? Sau responsabilului de la baie, ca să-ţi dea rufărie mai ca lumea? Dar frizerului ca să-şi şteargă briciul, când te rade, nu de genunchiul tău, ci de o bucată de hârtie? Dar celui de la secţia

cultural-educativă, ca să-ţi pună scrisorile de-o parte, să nu se piardă? Dar doctorului, dacă vrei să chiuleşti o zi de la lucru şi să stai în lagăr pe-o coastă? Dar vecinului care mănâncă la aceeaşi măsuţă cu tine, cum e spre exemplu căpitanul cu Cezar şi-ţi numără fiecare îmbucătură? (Chiar şi cel fără un pic de suflet îi va da). Tuturor trebuie să le dai câte ceva, cât de puţin, trei-patru ţigări, acolo, dar trebuie să le dai. Aşa că degeaba îl pizmuieşti pe cel în mâna căruia ridichea ţi se pare mai mare.

Şuhov înţelege viaţa şi nu-şi lăbărţează burta pentru a înghiţi bunul altuia.

Între timp el se descălţase, se căţărase pe pat, îşi scoase din mănuşă bucata de lamă şi după ce o cercetase îndelung hotărâse să caute a doua zi o piatră bună, s-o ascută şi să facă din ea un cuţitaş de cizmărie. Dacă va lucra şi dimineaţa şi seara, peste patru zile va scoate un cuţitaş grovaz, cu tăişul ascuţit şi curbat. Deocamdată, însă, lama trebuie ascunsă. Desigur, în pat, între o scândură şi stinghie.

Profitând de lipsa căpitanului (nu voia să-i curgă rumeguş în ochi), Şuhov întoarse la căpătâi mindirul greu, umplut nu cu talaj, ci cu rumeguş şi o ascunse. Îl văzură vecinii de sus: Alioşka-baptistul şi cei doi estonieni din patul de peste interval. Şuhov nu se temea de ei. În baracă intră Fetiukov. Mergea încovoiat şi plângea cu sughiţuri. Buzele îi erau pline de sânge. L-au bătut iarăşi, acolo, la strâchini. Trecu pe lângă toată brigada fără să se uite la nimeni şi fără să-şi ascundă lacrimile, se căţără sus şi se înfundă în mindir. Dacă cercetezi bine lucrurile, ţi se face milă de el. N-o să apuce sfârşitul pedepsei. Nu ştie să reziste.

Îşi făcu apariţia şi căpitanul. Are în gamelă ceai adevărat. În baracă sunt butoaie cu ceai, însă acela-i ceai doar cu numele. Puţin cald şi puţin înroşit. Poşircă. Miroase a butoi. Miros de lemn mucegăit şi opărit. E ceai pentru mâna de lucru.

Buinovski — se vede — luase de la Cezar o mână de ceai adevărat, o aruncase în gamelă şi dăduse fuga la apa clocotită. Acum s-a întors şi se aşează mulţumit pe pat, lângă măsuţă.

— Era cât pe ce să-mi opăresc degetele la robinet — se laudă el.

Cezar despachetează bunătăţile primite şi le aşează. Şuhov se străduieşte să nu vadă, ca să nu se întristeze.

Dar, se vede treaba că lui Cezar nu-i ies treburile fără ajutorul

lui Şuhov. De aceea se ridică în interval cât e de lung şi-i face cu ochiul:

— Denisîci! Dă-mi zece zile de carceră! Asta înseamnă că-i trebuie cuţitaşul.

Şuhov are un cuţitaş pe care-l ţine în stinghia patului. E un cuţitaş nu mai lung decât degetul cel mic, dar taie, banditul şi slănină groasă de cinci degete. Îl făcuse singur şi tot singur îl ascute din când în când. Îşi strecură mâna sub mindir, scoase cuţitul şi i-l întinse. Cezar dădu din cap şi dispăru jos. Şi cuţitul îţi aduce un câştig. Pentru că toţi ştiu bine că din cauza lui poţi căpăta zece zile de carceră. Numai cine nu-i om poate proceda astfel: dă-mi cuţitul să tai salam, iar tu umple-ţi gura cu hrean. După ce termină cu pâinea şi cu cuţitul, Şuhov îşi trase punga cu tutun. Luă din ea o cantitate egală cu cea împrumutată în cursul zilei şi, peste interval, o întinse estonianului mulţumindu-i.

Estoinianul îşi întinse buzele într-un început de zâmbet şi mormăi ceva fratelui său de cruce. Din cele câteva fire de tutun făcură o ţigară. Să încerc, adică, ce fel de tutun are şi Şuhov ăsta. Nu-i mai rău decât al vostru! Încercaţi şi să vă fie de bine! Ar încerca şi Şuhov, însă ceasul tainic pe care-l avea în corp simţea că până la apel a mai rămas foarte puţin timp. Acum e chiar timpul când supraveghetorii hoinăresc prin barăci. Ca să fumezi trebuie să ieşi pe culoar şi lui Şuhov i se păru că sus, în pat, îi este mai cald. În baracă nu-i câtuşi de puţin, cald iar pe tavan e, ca şi dimineaţă, un strat de promoroacă.

Şuhov termină toate acestea şi începu să rupă câte puţin din raţia de două sute. Mânca, şi fără să vrea auzea cum jos, sub el, căpitanul şi Cezar discutau bând ceai.

— Serviţi, căpitane, serviţi! Nu vă jenaţi! Luaţi peşte afumat, luaţi salam!

— Mulţumesc, iau.

— Întindeţi unt pe franzelă! Asta-i o adevărată franzelă de Moscova!

— Ai-ai-ai! Nici nu-ţi vine a crede că pe undeva se mai fac franzele. Ştiţi, astfel de belşug neaşteptat îmi aminteşte o întâmplare. Nimerisem o dată la Arhangelsk.

În cealaltă jumătate de baracă era gălăgie, vorbeau dintr-o dată două sute de guri, dar cu toate acestea lui Şuhov i se păru că se sună apelul. Nu mai auzise însă nimeni. Şuhov observă că

în baracă intrase supraveghetorul Kurnosenski, un flăcăiandru mic de statură şi cu obrajii îmbujoraţi. Ţinea în mână o hârtie şi se vedea bine că nu venise să pescuiască fumători, nici să-i scoată la apel, ci să caute pe cineva. Kurnosenski îşi consultă hârtia şi întrebă:

— Unde-i brigada 104?

— Aici! se răspunse.

Estonienii ascunseseră ţigara şi împrăştiară fumul.

— Dar şeful de brigadă unde-i?

— Ce-i? întrebă Tiurin de pe pat, lăsându-şi încet picioarele pe duşumea.

— Cei cărora li s-a spus au scris notiţele explicative?

— Le scriu! — răspunse cu siguranţă Tiurin.

— Trebuiau date deja.

— Oamenii mei sunt aproape analfabeţi, nu-i treabă uşoară. (Spusese asta despre Cezar şi despre căpitanul de rangul doi! Da, e formidabil şeful de brigadă. Niciodată nu se poticneşte când vorbeşte). N-avem tocuri, n-avem cerneală.

— Trebuie să aveţi.

— Se confiscă.

— Ei, brigadierule, ascultă! Dacă vorbeşti mult te bag şi pe tine la carceră! îi făgădui, nu fără bunătate, Kurnosenski. Notele explicative trebuie duse la comandament până mâine dimineaţă. Să se arate că toate obiectele interzise au fost predate la magazia de obiecte personale. Clar?

— Clar!

("A scăpat căpitanul" — gândi Şuhov. Dar căpitanul nu aude nimic. E ocupat cu salamul).

— Asta-i una — spuse supraveghetorul. Spune-mi Sce-311 e la tine?

— Să cercetez lista — se înnegură şeful de brigadă. Parcă-i poţi ţine minte pe toţi după numerele astea de câine: (Şeful de brigadă trage de timp, Vrea să-l salveze pe Buinovski măcar pentru o noapte, vrea să întindă timpul până la apel).

— A? Eu? — răspunse căpitanul de sub patul lui Şuhov.

La fel se întâmplă şi cu păduchele grăbit, întotdeauna cade primul la pieptănat.

— Tu eşti? Ei bine, Sce-311, pregăteşte-te!

— De ce?

— Ştii şi singur.

Căpitanul oftă. I-ar fi fost mai uşor să iasă pe o mare agitată, într-o noapte de smoală şi să conducă o escadrilă de torpilatoare decât să plece acum la o discuţie amicală, în carcera de gheaţă.

— Câte zile? — întreabă el cu vocea pierdută.

— Zece. Hai mai repede!

În aceeaşi clipă, începură să strige plantoanele.

— Apelul! Apelul! Toată lumea la apel!

Asta înseamnă că supraveghetorul pe care l-au trimis să facă apelul e deja în baracă. Buinovski privi în jur. Să-şi îmbrace oare vesta? Acolo i-o vor lua. Îi vor lăsa doar pieptarul. Va pleca aşa cum e îmbrăcat. Sperase că Volkovoi va uita (însă Volkovoi nu uită nimic) şi nu se pregătise. Nici tutun nu-şi ascunsese în pieptar. Să ia în mână n-are nici un rost pentru că la percheziţie i-l vor confisca.

Totuşi, în timp ce-şi punea căciula, Cezar îi strecură două ţigări.

— Eh, adio fraţilor — zise căpitanul către brigada 104 şi plecă după supraveghetor. Îl strigară câteva glasuri. Unul să fie bărbat, altul să nu se piardă. Dar de fapt ce-i poţi spune? Ei înşişi clădiseră carcera şi brigada 104 ştia că pereţii sunt din piatră, că podeaua e din ciment, că n-are nici o fereastră, că încălzesc soba doar ca să se topească gheaţa de pe pereţi şi apoi să bălţească pe jos. De dormit se doarme pe scândura goală, dacă nu te trezeşte cumva clănţănitul dinţilor. Şi, pe deasupra, primeşti doar trei sute de grame de pâine pe zi, iar ciorbă doar în a treia, a şasea şi a noua zi.

Zece zile! Zece zile şi zece nopţi în carcera de aici, dacă le faci cum scrie la carte şi până la capăt, ţi s-a dus sănătatea pentru toată viaţa. Tuberculoză — şi de prin spitale nu mai ieşi. Iar dacă stai acolo cinsprezece zile la regim sever, ajungi curând în pământul jilav. Cât timp trăieşti în baracă bucură-te, roagă-te celui de sus şi nu te lăsa prins.

— Hei, ieşiţi, număr până la trei!... strigă şeful barăcii. Celui care nu iese la timp îi însemn numărul şi-l predau cetăţeanului supraveghetor!

Şeful barăcii e un mare ticălos.

Dacă l-ar închide — să presupunem — toată noaptea cu noi în baracă el nu s-ar teme de nimeni şi s-ar ţine tot şef. Noi, dimpotrivă, ne temem toţi de el. Pe unii îi dă pe mâna

supraveghetorilor iar pe alţii îi pocneşte el însuşi în mutră. E considerat invalid pentru că are un deget rupt într-o încăierare. Are o mutră de bandit. De fapt e chiar un bandit, un criminal, însă printre alte articole i-au agăţat şi articolul 58, paragraful 14 şi aşa a nimerit în lagărul acesta. Are libertatea să te noteze pe hârtie şi să comunice supraveghetorului şi astfel te-ai ales cu două zile de carceră cu scoatere de la muncă. Iar mai înainte nu se înghesuiau la uşă, acum se înghesuiesc, sar de pe paturile de sus ca nişte urşi şi aleargă toţi spre uşa strâmtă.

Şuhov sări sprinten ţinând în mână ţigara gata răsucită, jinduită de mult, îşi băgă picioarele în pâslari şi tocmai voia să plece, când îşi aminti de Cezar. Nu voia acum să-i mai ceară nimic şi regreta din suflet pentru el. Cezar, desigur, se gândeşte extrem de mult la sine, dar nu înţelege nimic din viaţă. Primise astăzi pachetul şi ar fi trebuit să nu se arunce imediat asupra lui, ci să-l ducă, până la apel, la camera de păstrare. De mâncat putea şi mâine. Ce va face acum cu pachetul? Să scoată la apel ditamai sacul, ar fi caraghios. Cinci sute de guri ar râde de el. Să-l lase aici, ar fi o soluţie, dar i-l poate sparge primul care vine în fugă de la apel. (La Ust-Ijma legile erau mult mai aspre. Acolo, la întoarcerea de la muncă, primii intrau în barăci pungaşii şi până intrau ceilalţi măsuţele lor erau goale).

Şuhov vede că Cezar se agită încolo şi-ncoace, dar e târziu, prea târziu. Şi mai vede cum îşi bagă slănina ş! salamul în sân, măcar atât să salveze.

Îl compătimi din adâncul inimii şi-l sfătui:

— Cezar Markovici, pitulează-te acolo în întuneric şi rămâi ultimul. Să ieşi doar atunci când supraveghetorul şi plantoanele vor cerceta paturile şi-şi vor arunca ochii peste tot. Prefă-te bolnav. Eu ies primul şi mă întorc primul. Aşa...

Şi plecă în fugă. Înaintă la început anevoie prin înghesuială, păzindu-şi ţigara răsucită pe care o ţinea în palmă. Nimeni nu ieşise încă afară, toţi se lipiseră de pereţii coridorului comun şi ai tinzii, alcătuind două rânduri în dreapta şi două în stânga. Prin mijloc lăsaseră un interval gol cât să treacă un om. Şmecheri! Ieşi tu în ger dacă eşti mai netot, noi rămânem aici. Şi aşa stăm toată ziua în ger, de ce să mai îngheţăm încă zece minute? Adică — nu suntem proşti. Crapă tu astăzi, iar eu mâine.

Şuhov procedează la fel întotdeauna. Se lipeşte de perete. Acum, însă, iese cu pas mare şi încă rânjeşte:

— De ce v-aţi speriat, cârtiţelor? Aţi simţit vreodată gerul siberian? Ieşiţi să vă încălziţi la soarele lupului! Dă-mi să aprind ţigara unchiule!

Aprinse ţigara şi ieşi afară.

"Soarele lupului" — aşa e numită luna prin părţile lui Şuhov.

Luna, se ridicase sus. Încă pe atâta şi va fi drept în creştetul bolţii. Cerul e alb-verzui, stelele luminoase şi rare. Zăpada albă sclipeşte, pereţii barăcilor sunt tot albi. Proiectoarele se obosesc zadarnic. La o baracă se înghesuie mulţimea neagră. Ies să se alinieze. Şi la alta, la fel. Şi pretutindeni, nu se aud atât vorbele, cât scârţiitul zăpezii.

Şuhov coborî scările. Jos, cu faţa spre uşă, erau cinci oameni, iar în spatele lor încă trei. Şuhov se instală în al doilea rând. Cu ţigara între dinţi şi mâncând pâine se poate sta aici. Tutunul e bun, letonul nu l-a înşelat. E aspru şi şi parfumat. Încet-încet veniră şi alţii şi în spatele lui Şuhov se formară încă două-trei rânduri. Cei care au ieşit mai înainte sunt cuprinşi de furie. De ce se înghesuie ticăloşii pe coridor şi nu ies? Să îngheţăm pentru ei? Nici un deţinut nu vede, niciodată, un ceas cu ochii lui. Şi, la urma-urmei, pentru ce l-ar vedea. Deţinutul trebuie să ştie doar dacă se apropie deşteptarea, cât mai este până îa culcare.

Se tot vorbeşte că apelul de seară are loc la nouă. Numai că nu se termină niciodată la nouă. Au ei grijă să pună la cale al doilea şi chiar al treilea apel. Mai devreme de zece nu adorm. Şi la cinci — scoală-te! Nu-i de mirare că moldoveanul a adormit astăzi înainte de terminarea lucrului.

Cum dă de căldură, deţinutul adoarme pe loc. Atâta nedormit se adună într-o săptămână, încât, dacă duminica nu-i scot la lucru, dorm claie peste grămadă, barăci întregi. Dar iată-i că năvălesc cu toţii afară. Au început să acţioneze şeful barăcii şi supraveghetorul, îi lovesc cu picioarele în spate. Să-i înveţe minte.

— De ce nu ieşiţi! — strigă cei din primele rânduri. Ce aţi plănuit ticăloşilor? Vreţi să faceţi din rahat unt? Dacă ieşeaţi mai repede s-ar fi terminat de mult apelul.

Au împins afară toată baraca şi o baracă are patru sute de oameni. Asta înseamnă optzeci de rânduri. S-au aşezat cu toţii la coadă; în primele rânduri sunt câte cinci, în restul, însă, e o harababură nemaipomenită.

— Aliniaţi-vă acolo, în spate! urlă şeful barăcii de pe trepte.

Nu se alinează, lua-i-ar naiba!

Cezar apăru în uşă încovoindu-se. Se preface bolnav. După el ieşiră două plantoane dintr-o jumătate a barăcii, două din cealaltă jumătate şi un şchiop.

Se aşează în faţa primului rând, aşa că Şuhov se pomeni în rândul al treilea. Pe Cezar îl alungară la coadă.

Sus pe cerdac, îşi făcu apariţia supraveghetorul.

— Aliniaţi-vă câte cinci! strigă spre cei din coadă. Are beregata sănătoasă.

— Aliniaţi-vă câte cinci! — repetă şeful barăcii. Beregata lui este şi mai sănătoasă.

Tot nu se aliniază, dracu să-i ia!

Şeful barăcii coboară spre coadă, zbiară şi loveşte. Pe cine credeţi că loveşte? Pe cei care stau drepţi. Se aliniază. Şeful barăcii se întoarse şi începu să numere împreună cu preveghetorul:.

— Întâia! A doua! A treia!

Rândul numit aleargă cât îl ţin picioarele spre baracă. Astăzi au scăpat de şefi. Dacă nu va fi al doilea apel.

Trântorii ăştia cu capete de măgari. Numără mai prost decât oricare văcar. Văcarul chiar dacă nu ştie carte îşi mână cireada şi din mers vede dacă are toţi viţeii. Ăştia de aici au fost pregătiţi, dar nu pricep nimic.

Iarna trecută lagărul n-a avut uscătorii. Noaptea îşi lăsau încălţămintea în baracă şi aşa ieşeau afară de două ori, de trei ori sau de patru ori — de câte ori se făcea apelul. Nu se mai îmbrăcau ci ieşeau înfăşuraţi în aşternut. Din acel an au construit uscătorii. Se înţelege, nu pentru toţi. Fiecărei brigăzi îi vine rândul la uscătorie o dată la trei zile. Şi aşa au început să facă al doilea apel în barăci. Dintr-o jumătate a barăcii îi mână în cealaltă jumătate. Şuhov intră în fugă. Nu era primul şi nu-l slăbi din ochi pe cel din faţa lui. Ajunse la patul lui Cezar şi se aşeză, îşi smulse pâslarii, se căţără pe un pat şi îi puse pe sobă. Dreptul primului venit. Apoi sări îndărăt, spre patul lui Cezar. Se aşeză din nou şi îşi strânse picioarele sub el. Cu un ochi veghează ca vreo unul să nu smulgă, de la căpătâi, sacul lui Cezar, iar cu celălalt ca pâslarii să nu-i fie aruncaţi de cei care asaltează soba.

— Hei, tu, roşcatule! fu nevoit el să strige. Îţi dau cu pâslarul în bot. Puneţi-i pe sobă, dar nu te atinge de ai altora!...

Deţinuţii se varsă în baracă valuri, valuri.

— Daţi pâslarii! se strigă la brigada 20. Acum vor ieşi cu pâslarii, apoi baraca se va încuia şi ei vor veni în fugă!

— Cetăţene şef, daţi-ne drumul în baracă!

Iar supraveghetorii se vor căra la comandament să-şi facă socotelile după tabelele lor. A evadat cineva sau sunt toţi prezenţi? Pe Şuhov nu-l interesează, astăzi, lucrul acesta. Iată-l pe Cezar înaintând printre paturi.

— Mulţumesc, Ivan Denisîci!

Şuhov dădu din cap şi ca o veveriţă se strecură sus. Poate termina de mâncat raţia de două sute de grame, poate fuma a doua ţigară şi poate dormi.

Numai că din cauza zilei bune, Şuhov n-are chef de dormit. Făcutul patului nu-i o problemă. Ridică aşternutul jegos, se întinde direct pe mindir (Pe cearşaf, Şuhov n-a mai dormit din patruzeci şi unu, când a plecat de acasă. Se miră chiar că muierile îşi pierd timpul cu cearceafurile), capul pe perna cu talaş, picioarele în pieptar, deasupra aşternutului vesta şi slavă ţie doamne că a mai trecut o zi. Mulţumesc că nu dorm la carceră. Aici încă se mai poate. Şuhov stă cu capul spre fereastră iar dincolo de muchia patului, Alioşka, baptistul şi-a întors faţa în aşa fel, încât lumina slabă a becului să-i cadă pe carneţel. Citeşte din nou evanghelia. Becul e destul de aproape. Se poate citi şi chiar coase. Alioşka auzise când Şuhov îl lăudase cu voce tare pe dumnezeu şi se întoarse:

— Iată Ivan Denisovici, sufletul tău cere să se roage domnului. De ce nu-i dai voie, ai?

Şuhov îl privi cu coada ochiului.

Ochii lui Alioșka strălucesc ca două lumânări. Oftă. Şuhov zise:

— Pentru că rugăciunile, ca şi reclamaţiile, ori nu ajung ori se resping.

În faţa barăcii comandantului sunt trei cutii sigilate. Odată pe lună împuternicitul le goleşte. Multe reclamaţii cad în cutiile acelea. Cei care le pun aşteaptă, socotesc timpul şi iată că peste o lună sau două soseşte răspunsul: "Se respinge". Sau nu soseşte deloc.

— Pentru că te-ai rugat puţin şi fără sârguinţă, Ivan Denisovici. Iată de ce nu s-au împlinit rugăciunile tale. Rugăciunea trebuie să fie stăruitoare. Dacă vei avea credinţă şi

vei spune unui munte — mută-te, se va muta.

Şuhov zâmbi şi-şi răsuci încă o ţigară. O aprinse de la estonian.

— Lasă-te Alioşka de flecăreală. Eu n-am auzit ca munţii să meargă. Şi, ca să fiu cinstit, nici munţi n-am văzut. Voi, acolo, în Caucaz, v-aţi rugat cu tot grupul vostru baptist. Şi? S-a mutat măcar un munte?

Sunt şi ei tot nişte năpăstuiţi. S-au rugat lui dumnezeu. Pe cine au subminat? Şi tuturor, fără excepţie, li s-au dat câte douăzeci şi cinci de ani. Pentru că acum aşa e timpul: douăzeci şi cinci. O singură măsură.

— Dar noi nu ne-am rugat pentru asta — spune Alioşka, apropiindu-se cu carneţelul de obrazul lui Şuhov. Din tot ceea ce-i pământesc şi trecător, domnul ne-a impus să ne rugăm numai pentru pâinea cea de toate zilele: "Pâinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi!"

— Ivan Denisovici! Nu trebuie să te rogi ca să primeşti pachet sau să obţii o porţie de ciorbă în plus. Ceea ce-i măreţ pentru om e mizerabil în ochii domnului. Trebuie să te rogi pentru suflet: ca domnul să ia din inima noastră ceea ce-i râu...

— Ascultă Alioşka! Preotul de la noi, din Polomnia...

— Nu trebuie să-mi vorbeşti despre preoţi! îl roagă Alioşka şi fruntea i se încreţeşte de durere.

— Totuşi ascultă! — Şuhov s-a ridicat într-un cot. Nici un om din parohia noastră nu e mai bogat decât preotul. Să zicem că se repară acoperişul. De la oameni luăm câte treizeci şi cinci de ruble, iar de la preot — o sută. Şi nici măcar nu se împotriveşte. Preotul din Polomnia întreţine trei muieri în trei oraşe şi cu alta trăieşte acasă. Pe arhierul din regiune îl are în buzunar şi-l unge din când în când destul de bine. Toţi preoţii care sunt trimişi la noi se îmbogăţesc şi nu împart cu nimeni...

— De ce-mi vorbeşti despre preoţi? Biserica ortodoxă s-a îndepărtat de evanghelie. Pe ei nu-i bagă în închisoare pentru că credinţa lor nu e fermă.

Şuhov trăgea din ţigară şi contempla calm frământarea lui Alioşka.

— Alioşka— zise el îndepărtându-i mâna şi suflându-i fumul în ochi — eu nu sunt împotriva domnului, înţelegi? Eu cred în dumnezeu cu toată inima, dar nu cred în rai şi în iad. De ce suntem socotiţi nişte proşti şi ni se promite raiul şi iadul? Iată ce

nu-mi place mie!

Se întinse iarăşi pe spate şi aruncă scrumul, între pat şi fereastră, cu grijă să nu ardă lucrurile căpitanului. Alioşka nu minte. Se vede şi după voce şi după ochi că e bucuros să stea în închisoare.

— Vezi Alioşka — îi explică Şuhov — pentru tine lucrurile s-au aranjat oarecum bine. Hristos ţi-a poruncit să stai în închisoare şi stai aici pentru el. Dar eu, pentru ce sunt aici? Pentru că în patruzeci şi unu nu eram pregătiţi de război? Pentru asta? Ce vină am eu în asta?

— Al doilea apel nu va mai fi..., mârâi Kilgas de pe patul său.

— Da-a! — răspunse Şuhov. Ar trebui să se însemneze evenimentul pe burlan, cu cărbune. Gata. E timpul să dormim.

Însă chiar în chipa aceea liniştea barăcii fu spartă de zgomotul zăvorului de la uşa de afară. Doi dintre cei care duseseră pâslarii intrară în fugă şi strigară:

— Apelul al doilea!

Imediat îşi făcu apariţia şi supraveghetorul.

— Ieşiţi în jumătatea cealaltă!

Vai de acei care adormiseră! Începură să boscorodească, să se foiască, să-şi tragă pâslarii în picioare. (Nimeni nu-şi scoate pantalonii vătuiţi. Fără ei înlemneşti sub aşternut).

— Ptiu, blestemaţii! îngână Şuhov. Nu era, totuşi, supărat prea tare pentru că nu adormise încă.

Cezar îi întinse două pişcoturi, două bucăţele de zahăr şi o felioară rotundă de salam.

— Mulţumesc, Cezar Marcovici! zise Şuhov aplecându-se în interval. Iar săculeţul daţi-mi-l mie să-l pun sub cap. Sus e mai în siguranţă (De sus nu poţi şterpeli repede şi din mers şi apoi cine va căuta la Şuhov?).

Cezar îi dădu săculeţul. Şuhov îl puse sub mindir şi aşteptă ca supraveghetorul să-i mâne pe ceilalţi, iar el să stea astfel cât mai puţin, desculţ, pe culoar. Dar supraveghetorul îl zări şi îşi arătă dinţii.

— Ei, acolo în colţ! Şuhov sări uşurel pe duşumea. Plecă desculţ. (Pâslarii stăteau atât de bine, pe sobă, încât îi era milă să-i ia!).

Toţi papucii pe care i-a cusut i-a dat altora. Lui nu şi-a oprit. El e obişnuit desculţ, iar asta nu-i o treabă îndelungată.

Şi-apoi papucii se confiscă la fel ca toate celalalte.

— Hei! Hei! zbiară supraveghetorul.

— Ce-i, vreţi ciomege, hoiturilor? îşi face simţită prezenţa şeful barăcii.

I-au scos pe toţi în jumătatea cealaltă. Ultimii sunt pe culoar. Şuhov e acolo, lângă perete, aproape de closet. Sub picioare podeaua e umedă şi spre tindă trage un ger îngheţat. Au ieşit toţi, iar supraveghetorul şi şeful barăcii mai cercetează o dată, să vadă dacă nu s-a ascuns cineva în întuneric şi doarme. Dacă numărătoarea nu iese e nenorocire. Iarăşi apel şi iarăşi numărătoare. După ce cercetează îndelung, cei doi se întoarseră spre uşă:

— Primul, al doilea, al treilea, al patrulea... Li se dă dumul la câte unul, repede.

Şuhov trecu al optusprezecelea şi o luă la fugă spre patul său. Îşi sprijini piciorul şi ţâşni sus.

E în regulă. Picioarele din nou în mâneca pieptarului, vesta deasupra aşternutului şi noapte bună! Acum vor aduce cealaltă jumătate a barăcii în jumătatea noastră. N-au decât, pentru noi nu-i nici o nenorocire. Se întoarse şi Cezar. Şuhov îi înapoie săculeţul. Curând veni şi Alioşka. E un nepriceput, le face tuturor pe plac, dar nu câştigă nimic.

— Ţine Alioşka — zise şi-i întinse un pişcot.

Alioşka zâmbi.

— Mulţumesc! Dar nu ai pentru tine.

— Mănâncă! Eu nu am, însă câştig întotdeauna. Îşi băgă bucăţica de salam în gură şi începu s-o molfăie. Miroase a carne, a carne adevărată! O înghiţitură şi gata salamul.

Restul, mâine dimineaţă — gândi Şuhov şi îşi trase peste cap aşternutul subţire şi murdar, fără să mai ia în seamă cum se înghesuiau printre paturi, în aşteptarea numărătorii, deţinuţii din cealaltă jumătate.

Adormi pe deplin mulţumit. Astăzi a avut o zi bună. Nu l-au băgat la carceră, brigada n-a fost mânată la "Orăşelul socialist", la prânz şterpelise un terci, şeful de brigadă o scosese bine cu procentajul, zidise peretele cu voie bună, nu-i găsise lama la percheziţie, câştigase câte ceva de la Cezar, îşi cumpărase tutun şi nu se îmbolnăvise mai rău. Trecuse o zi senină, aproape fericită.

Astfel de zile a trăit Ivan Denisovici, în lagăr, trei mii şase sute cincizeci şi trei. Iar dacă socotim şi anii bisecţi, trebuie să

adăugăm încă trei zile...

Postfaţă

Alexandr Soljeniţîn

MOTTO :

„In lupta cu minciuna, fără excepţie, arta a învins întotdeauna !“ (Din discursul la decernarea Premiului Nobel, 1970).

În anul 1956 presa sovietică anunţa: cunoscutul prozator Alexandr Fadeev s-ar fi sinucis ca urmare a unei crize alcoolice. Scurt, adevărul era însă mult mai complicat. După cum se ştie, acest scriitor talentat, dar ispitit de funcţii, adică de putere, a girat în calitate de lider al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., de-a lungul unei perioade de teroare stalinistă — în cele mai multe cazuri fără voia şi chiar fără ştirea lui — judecarea, condamnarea, exilarea şi chiar executarea unui număr de scriitori sovietici. După moartea lui Stalin s-a decretat o amnistie generală, iar mulţi dintre scriitorii care supravieţuiseră lagărelor nu uitau să-l viziteze şi să-i „mulţumească“ pentru felul cum le luase apărarea. Fireşte, nu au fost momente uşoare pentru scriitorul care crezuse sincer în dreptatea „cauze”i pe care acum o vedea în adevărata ei hidoşenie. Nu ştiu dacă printre aceşti vizitatori ai lui Fadeev s-a numărat şi fostul deţinut Alexandr Soljeniţîn, care după ce făcuse războiul, în 1945 fusese arestat şi condamnat la 8 ani de lagăr pentru critici formulate la adresa lui Stalin în scrisorile trimise de pe front unui prieten.

Soljeniţîn, care nu devenise încă scriitor „profesionist” (este absolvent al Facultăţii de Fizică şi Matematică şi al celei de Filologie), a debutat furtunos în 1962, cu ampla şi cutremurătoare a povestire intitulată „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici". A apărut în paginile revistei Novli mir, apoi, după ce s-a tradus în Occident — şi în aproape toate ţările est-europene, a fost editată şi la Moscova în... zece mii de exmplare, intrate bineînţeles în posesia „nomenclaturii". A doua carte care i se mai tipăreşte în U.R.S.S. se intituleză Pavilionul canceroşilor. „Reabilitarea” lui nu a fost niciodată

deplină: atît el, care nu avea de gînd să se alinieze „realismului socialist", cît şi autorităţile ştiau că nu vor fi compromisuri şi pace între ei. Într-adevăr, nici unul din romanele lui ulterioare (Primul cerc, Arhipelagul Gulag, August 1944 etc.) nu au mai apărut decît peste hotare sau în ediţii samizdat (tipărituri, clandestine, care circulau în U.R.S.S. subversiv şi în tiraje mici).

Indignarea „confraţilor" — care arau din greu pe ogorul colectiv al scrierilor oficiale, distinse, multe, cu premiul „Lenin" — ca şi a culturnicilor, atinge paroxismul în 1970, când lui Soljeniţîn i se acordă Premiul Nobel pentru literatură, la propunerea lui Froncois Mauriac. Se repetă scandalul lui Boris Pasternak. Dar dacă acesta se arătase mai docil, renunţînd la distincţie pentru a nu fi expulzat din ţară, Soljeniţîn îşi continuă activitatea, considerată antisovietică, încît în februarie 1974 i se retrage cetăţenia sovietică şi este expulzat din ţară. După o scurtă şedere în Elveţia se stabileşte cu familia în S.U.A. (statul Vermont) unde îşi continuă activitatea, deşi a împlinit 72 de ani. Actualmente, de pildă, scrie o carte intitulată Aprilie '17.

Astăzi este recunoscut fără rezerze în U.R.S.S., a fost invitat în ţară, i se vor reedita operele, revista Novîi mir a început să publice, după consultarea scriitorului cea mai demascatoare din scrierile sale, Arhipelagul Gulag.

Sociologii, politologii obiectivi din Vest sînt unanimi în a recunoaşte că intrarea cărţilor lui Soljeniţîn — şi cu deosebire a Arhipeleagului Gulag — în circuitul opiniei publice occidentale a determinat o mutaţie de esenţă în felul de a percepe comunismul. Din ce în ce mai frecvent s-au constatat apropieri izbitoare între modul hitlerist de a-şi extermina opozanţii sau suspecţii şi cel stalinist. Iar de aici nu a mai fost decît un pas pînă la concluzia că asemenea procedee barbare nu pot fi produsul minţii unor lideri individuali — oricît de paranoici, precum Hitler si Stalin —, ci al sistemelor social-politice care i-au produs, fascismul şi, respectiv, comunismul.

Treptat, cetăţeanul vestic în general, intelectual sau nu, s-a îndepărtat de convingerile tradiţionale, părăsind în număr tot mai mare partidele comuniste, înstrăinîndu-se de sloganele şi propaganda lor şi urmărind cu remuşcări de

conştiinţă dezvăluiri de genul Arhipeleagului Gulag. Universul coşmaresc, revelat de aceste cărţi în faţa lumii civilizate devenea tot mai real, ideologia care promitea o lume a omeniei, adevărului şi libertăţii, a lipsei de exploatare, o lume a solidarităţii în jurul unor nobile idealuri, se destrăma sub privirile stupefiate ale unor oameni obişnuiţi de propriile lor mas-medii să descopere mai devreme sau mai tîrziu minciuna şi încercările de a fi manipulaţi. Consternarea Occidentului nu a mai cunoscut margini cînd şi-a dat seama că aproape fără întrerupere, din 1917 şi pînă prin anii '70, fuseseră păcăliţi cu o abilitate diabolică. Degeaba au încercat, în perioada interbelică, unii scriitori lucizi şi de bună credinţă precum Panait Istrati, Andre Gide şi alţii, să ridice cîte un colţ al cortinei — care mai tîrziu avea să se numească „de fier" — de pe spectacolul adevărat al tragediei sovietice. Erau calomniaţi chiar în ţara lor, li se punea eticheta de „vînduţi, erau dezavuaţi în cor.

Această literatură este — în viziunea lui A. I. Soljeniţîn — un lucru extrem de serios: ea nu ne aparţine ca un obiect de divertisment, de comerţ, de experiment facil, de influenţă pentru cei puternici, de făcut politică demagogică, adică o unealtă iraţională, „pentru necesităţi politice de o clipă sau nevoi sociale limitate". Marele scriitor este împotriva concepţiei că „acţiunea cutremurătoare a artei asupra oamenilor" este doar rezultatul gîndirii sau meşteşugului individual. Aşa cum nu se poate descoperi un stadiu cît de timpuriu al omenirii, în care să nu existe semne ale activităţii artistice, nu poate fi vorba nici de „moartea" artei: „De mult vom fi murit noi şi ea va rămâne. Şi oare vom putea noi înţelege pînă la pieirea noastră toate faţetele ei şi toate destinaţiile ei?".

S-a spus despre opera lui Soljeniţîn (pînă agum circa 18 volume traduse în foarte multe limbi ale lumii) că e scrisă conform unui program estetic, în care „mesajul", răspunderea socială predomină asupra stilului. Nimic mai fals. Asemenea mai tuturor scriitorilor sovietici de valoare — dizidenţi sau nu — el a scris aşa cum i-a dictat nevoia de a exprima „oprobriul public nu numai conducătorilor neruşinaţi (...) dar şi societăţii, în josnicia ei laşă..."

Povestirea pe care o publicăm în acest volum, prima „ieşire” în lumea literară a lui Soljeniţîn, conţine principalele caracteristici ale prozei sale: simplitate pînă la o anume asprime a frazei, realismul crud, împins uneori la hiperrealism, al relatărilor, profuzimea judecăţilor de valoare asupra celor povestite, expresivitatea excepţională a fiecărei secvenţe relatate. Ivan Denisovici este un „număr” oarecare, fictiv, dintre miile care colcăie în jurul său, dar nu încape îndoială că datele acestuia se întemeiază pe detalii autobiografice. Personajele, numeroase şi sumar schiţate, au o inconfundabilă identitate, iar lagărul însuşi, deşi văzut doar în cursul unei zile care durează de la 5 dimineaţa la 9 seara, se dovedeşte de o plasticitate halucinantă : el este simbolul de neuitat al unei întregi societăţi în care domnesc acelaşi legi inumane ale foamei, cruzimii, umilinţei, exploatării nemiloase, suspiciunii şi din care n-au dispărut nici demnitatea, nici omenia, nici speranţa.

Este o carte care se citeşte dintr-o suflare, dar asupra căreia se poate medita de-a lungul întregii vieţi. O dovadă : am cunoscut manuscrisul traducerii cu peste 25 de ani în urmă, iar astăzi, cînd l-am recitit, mi s-a părut că de-a lungul acestui sfert de veac n-am întîlnit o carte mai gravă decît aceasta.

Vlad Sorianu

Redactor: Iacob Florea
Tiparul executat la „Grafica Prahoveanș” S.A.